

Eläinoikeus- ja eläinsuojeluajattelu nuorten näkemyksissä eläinten käytöstä ruoantuotannossa

Helsingin yliopisto
Kasvatustieteiden maisteriohjelma
Kotitalousopettajan opintosuunta
Pro Gradu -tutkielma 30 op
Kotitaloustiede
Lokakuu 2021
Lilli Munck

Ohjaajat: Taru Lindblom ja Mari Niva

Tiedekunta - Fakultet - Faculty Kasvatustieteellinen tiedekunta, Kasvatustieteiden maisteriohjelma		
Tekijä - Författare - Author Lilli Munck		
Työn nimi - Arbetets titel Eläinoikeus- ja eläinsuojeluajattelu nuorten näkemyksissä eläinten käytöstä ruoantuotannossa		
Title Animal rights view and animal protection in adolescents' perceptions of farm animals' use		
Oppiaine - Läroämne - Subject Kotitaloustiede		
Työn laji/ Ohjaaja - Arbetets art/Handledare - Level/Instructor Pro gradu -tutkielma / Taru Lindblom, Mari Niva	Aika - Datum - Month and year Lokakuu 2021	Sivumäärä - Sidoantal - Number of pages 73 s
<p>Tiivistelmä - Referat – Abstract</p> <p>Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, miten eläinoikeus- ja eläinsuojeluajattelu esiintyy nuorten näkemyksissä eläinten hyvinvoinnin ja oikeuksien huomioimisesta ruoantuotannossa. Eläinoikeusajattelussa eläinten käyttöä tarkastellaan kriittisesti, kun taas eläinsuojeluajattelu keskittyy eläinten hyvinvoinnin huomioimiseen, ottamatta kantaa eläinten käyttöön sinänsä. Eläinoikeusajattelua tarkasteltiin eläinfilosofisten teorioiden, preferenssiutilitarismin ja oikeusteoriaan kautta. Eläinsuojeluajattelun tarkastelussa viitekehystenä oli utilitarismi ja ihmis-eläinsuhteen ambivalenssi. Lisäksi tutkimuksessa tarkasteltiin nuorten noudattaman ruokavalion yhteyttä heidän näkemyksiinsä, sillä aiempi tutkimus osoittaa, että vegaani- ja kasvisruokavaliota noudattavat kannattavat vahvemmin eläinoikeuksia, kun taas sekasyöjien eläineettiset asenteet ovat moninaisempia. Eläinetiikkaa on esitetty lisättäväksi kotitalouden oppiaineen sisältöihin, sillä se on vahvasti sidoksissa tämän päivän kestävyys- ja ruokakasvatukseen.</p> <p>Tutkielman aineisto kerättiin osana Helsingin Sanomissa maaliskuussa 2020 julkaistua ruokakyselyä. Aineisto rajattiin 15–25-vuotiaiden nuorten vastauksiin eläinten hyvinvointiin ja oikeuksiin ruoantuotannossa liittyvään avokysymyksen. Vastauksia oli yhteensä 1448. Aineisto analysoitiin laadullisesti teemoittelemalla.</p> <p>Tuloksena aineistosta paikannettiin viisi teemaa: eläinten käytön kyseenalaistaminen, tehotuotannon kritiikki, hyvinvoinnin edistäminen, suomalaisen tuotannon puolustus ja lihansyönnin puolustus. Kaksi ensimmäistä edustivat eläinoikeusajattelua. Eläinten käytön kyseenalaistajat pitivät eläinten käyttöä ruoantuotannossa eettisesti ongelmallisena, kun taas tehotuotannon kritiikissä vastustettiin eläinten intensiivistä tuotantoa, mutta ei eläinten käyttöä sinänsä. Eläinsuojeluajattelu tuli esiin haluna edistää tuotantoeläinten hyvinvointia kritisoimatta vallitsevia ruoantuotannon rakenteita. Kotimaisen tuotannon puolustajat katsoivat hyvinvoinnin toteutuvan Suomessa riittävän hyvin. Pieni joukko vastaajia ei pitänyt eläinten oikeuksien ja hyvinvoinnin huomioimista lainkaan tärkeänä. Kriittinen eläinoikeusajattelu oli yleisintä vegaanien keskuudessa, kun taas sekasyöjien näkemykset olivat moninaisempia. Tulokset ruokavalion ja eläineettisten näkemysten yhteydestä tukevat aiempaa tutkimusta. Tietoa nuorten eläineettisistä näkemyksistä voidaan hyödyntää aiheeseen liittyvien opetusmateriaalien suunnittelussa.</p>		
Avainsanat - Nyckelord nuoret, eläinoikeudet, eläinten hyvinvointi, ruoantuotanto, eläinfilosofia, utilitarismi		
Keywords adolescents, animal rights, animal welfare, food production, animal ethics, utilitarianism		
Säilytyspaikka - Förvaringsställe - Where deposited Helsingin yliopiston kirjasto – Helda / E-thesis (opinnäytteet)		
Muita tietoja - Övriga uppgifter - Additional information		

Tiedekunta - Fakultet - Faculty Educational Sciences		
Tekijä - Författare - Author Lilli Munck		
Työn nimi - Arbetets titel Eläinoikeus- ja eläinsuojelua jättelu nuorten näkemyksissä eläinten käytöstä ruoantuotannossa		
Title Animal rights view and animal protection in adolescents' perceptions of farm animals' use		
Oppiaine - Läroämne - Subject Home economics science		
Työn laji/ Ohjaaja - Arbetets art/Handledare - Level/Instructor Master's Thesis / Taru Lindblom, Mari Niva	Aika - Datum - Month and year October 2021	Sivumäärä - Sidoantal - Number of pages 73 pp.
<p>Tiivistelmä - Referat - Abstract</p> <p>The objective of the study was to clarify how animal rights view and animal-protection appears in the adolescents' perceptions of animals' use in food production. In the animal rights view animals' use is critically examined, whereas animal-protection focuses on the animal welfare without challenging animals' use itself. Animal rights view was examined by two animal philosophic theories, preference utilitarianism and animal rights theory. In the examination of the animal-protection views utilitarianism and the ambivalence of the human-animal relationship served as a theory. The connection of diet followed by the young people to their views was also examined, because the earlier study shows that following vegan and vegetarian diet supports animal rights view more strongly, whereas the omnivore's animal ethical views are multiple. Animal ethics has been presented to be added to the contents of the home economics subject, because it is strongly related to today's sustainability- and food education.</p> <p>The data of the study was collected as a part of a survey that was published in Helsingin Sanomat in March 2020. The analysis focused on the age group 15–25. Material included answers to one open question about animals' welfare and rights in food production. The material was qualitatively analysed by using thematic analyses.</p> <p>As a result, five themes were found: questioning of the animals' use, criticism of factory farming, promotion of welfare, defence of the Finnish production and defence of eating meat. The first two represented the animal rights view. Respondents questioning animals' use considered using animals ethically problematic, whereas in the criticism of the factory farming the animals' intensive production was resisted but not animals' use itself. The animal-protection view appeared as a desire to promote the welfare on farm animals without criticising structures of the food production. The defenders of the Finnish production considered that the welfare is coming true well enough in Finland. A small group did not consider paying attention to the animals' rights and welfare at all important. Animal rights view was most common among vegans, which supports previous studies. Results can be utilized in the planning of teaching materials about farm animal welfare and rights.</p>		
Avainsanat - Nyckelord nuoret, eläinoikeudet, eläinten hyvinvointi, ruoantuotanto, eläinfilosofia, utilitarismi		
Keywords adolescents, animal rights, animal welfare, food production, animal ethics, utilitarianism		
Säilytyspaikka - Förvaringsställe - Where deposited Helsinki University Library – Helda / E-thesis (theses)		
Muita tietoja - Övriga uppgifter - Additional information		

Sisällys

1 JOHDANTO	1
2 ELÄINOIKEUSKESKUSTELUN FILOSOFINEN TAUSTA	4
2.1 Ihmisen ja eläimen välinen suhde historiassa	4
2.2 Benthamin utilitaristinen eläinsuojelunäkemys	7
2.2 Singer ja preferenssiutilitarismi	8
2.3 Reganin oikeusteoria	11
3 ELÄINTEN OIKEUDET JA HYVINVOINTI RUOANTUOTANNOSSA	15
3.1 Tuotantoeläimet lainsäädännössä	15
3.1 Ihmis-eläinsuhteet nykypäivänä ja eläinkysymyksen politisoituminen	18
3.3 Kuluttajien näkemykset tuotantoeläinten hyvinvoinnista ja oikeuksista	22
3.4 Eläinten hyvinvointi ja oikeudet osana kotitalousopetuksen ruoka- ja kestävyyskasvatusta	29
4 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET.....	32
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	34
5.1 Tutkimusstrategia ja aineistonkeruumenetelmä	34
5.2 Aineiston keruu ja kuvaus	35
5.3 Aineiston analyysi.....	39
6 TULOKSET	43
6.1 Eläinten käytön kyseenalaistaminen	43
6.2 Tehotuotannon kritiikki.....	47
6.3 Hyvinvoinnin edistäminen nykytuotannon puitteissa	51
6.4 Suomalaisen tuotannon puolustus	55
6.5 Lihansyönnin puolustus	57
6.6 Yhteenveto	58
7 LUOTETTAVUUS.....	62
8 POHDINTA.....	65
LÄHTEET	69

1 Johdanto

"*Se on vain eläin*" on toteamus, joka filosofi Elisa Aaltolan (2013, s. 9) mukaan kuvaa hyvin länsimaista tapaa ajatella ihmistä kategorisesti muista eläimistä eroavana ja niiden yläpuolella olevana lajina. Lihankulutuksen lisääntyminen ja eläinten intensiivinen tuotanto ovat kuitenkin lisänneet keskustelua eläinten kohtelusta sekä ihmisten ja eläinten välisestä suhteesta. Varsinkin viime vuosikymmeninä eläinten moraalista asemaa yhteiskunnassa on alettu hahmottaa uusilla tavoilla erityisesti eläinoikeusliikkeiden ansiosta. 1970-luvulla syntynyt eläinetiikka on filosofian alue, joka tarkastelee kriittisesti ihmisten ja eläinten välistä suhdetta sekä eläinten moraalista asemaa yhteiskunnassa (Aaltola, 2013, s. 20.)

Suomessa lihankulutus on ollut nousussa 1960-luvulta lähtien. Vuonna 2019 lihan kokonaiskulutuksessa nähtiin ensimmäistä kertaa pieni lasku (Luonnonvarakeskus 2020). Globaalisti lihankulutus on kuitenkin edelleen kasvussa, vaikka kasvisruokavalioiden suosio on lisääntynyt (Goldfrey ym. 2018). Suomessa tuotantoeläimiä teurastetaan vuosittain yli 80 miljoonaa (Luonnonvarakeskus 2020).

Kuluttajat ovat enenevässä määrin kiinnostuneita ja huolissaan tuotantoeläinten hyvinvoinnista. Vuoden 2016 Eurobarometrin mukaan suomalaiset olivat keskimäärin muita Euroopan kansalaisia kiinnostuneempia tuotantoeläinten hyvinvoinnista. 74 % suomalaisista piti tuotantoeläinten hyvinvointia "erittäin tärkeänä", kun EU:n keksi-arvo oli 59 %. (Euroopan komissio 2016.) Aiempi tutkimus osoittaa, että nuoret, naiset sekä kaupungissa asuvat ovat muuta väestöä enemmän huolissaan tuotantoeläinten hyvinvoinnista (Kupsala 2019: Kendall ym., 2006).

Tuotantoeläinten oikeuksia ja hyvinvointia voidaan lähestyä joko eläinsuojelun tai eläinoikeuksien näkökulmasta. Suojelullista diskurssia edustaa yleinen puhetapa sekä eläinsuojelulainsäädäntö, jonka tavoitteena on edistää eläinten hyvinvointia ja suojella niitä turhalta kärsimykseltä ottamatta kantaa eläinten käyttöön sinänsä (Eläinsuojelulaki 247/1996). Eläinsuojelun juurien katsotaan olevan 1800-luvulla, jolloin utilitaristista filosofiaa alettiin soveltaa eläinten aseman parantamiseen (Francione 2013, s. 117–118). Eläinoikeusdiskurssi taas keskittyy tarkastelemaan eläinten asemaa yhteiskunnassa kriittisesti, ja pohjaa 1970-luvulla syntyneeseen eläinetiikkaan. Eläinetiikan ja eläinoikeusdiskurssin syntyyn on vaikuttanut se, että lihan syömisen oikeutus on kyseenalaistettu, kun massiiviseen lihantuotantoon on huomattu liittyvän terveys- ja ympäristöriskejä. (Franklin 1999, s. 49.) Eläinoikeuskeskustelua on jäsennellyt

kahden filosofisen lähestymistavan kautta, Peter Singerin (2007) preferenssiutilitarismin ja Tom Reaganin (1983) oikeusteorian. Preferenssiutilitarismi painottaa eläinten intressien tyydyttämistä, ja sen mukaan eläinten käyttäminen ihmisen tarpeisiin voidaan moraalisesti oikeuttaa, jos eläimiä kohdellaan hyvin. Oikeusteoria edustaa radikaalimpaa eläinoikeusajattelua, jonka mukaan eläimen hyötykäyttöä ei voida moraalisesti oikeuttaa ja ihanteena on veganismi. (Aaltola 2004.)

Tässä tutkielmassa tarkastelen nuorten näkemyksiä siitä, miten eläinten oikeudet ja hyvinvointi tulisi ottaa huomioon ruoantuotannossa. Tutkielman teoreettisena viitekehyksenä on eläinsuojelujärjestelmä ja eläinoikeusajattelu. Nuorten näkemyksiä eläinten oikeuksista tarkastelen edellä mainittujen eläinfilosofisten suuntausten, preferenssiutilitarismin ja oikeusteorian kautta. Valitsin kyseiset teoriat, sillä vaikka molemmat kyseenalaistavat eläinten välineellisen arvon, niiden periaatteellinen ero siinä, voidaanko eläimiä käyttää vai ei, on ratkaisevasti kytköksissä konkretiaan. Kyseiset teoriat ovat myös yleinen ja vakiintunut tapa jäsentää eläinoikeuksia. Nuorten näkemyksiä liittyen tuotantoeläinten hyvinvointiin taas tarkastelen eläinsuojelujärjestelmän (Francione 2013) sekä ihmis-eläinsuhteen (Franklin 1999) ja sen ambivalenssin (Kupsala & Tuomivaara 2004) kautta. Lisäksi tarkastelen nuorten noudattaman ruokavalion ja heidän näkemystensä yhteyttä. Aiemman tutkimuksen mukaan eläinoikeusajattelu on kasvis- ja vegaaniruokavaliota noudattavien keskuudessa yleisempää kuin sekaruokavaliota noudattavien (esim. Lund, 2016).

Eläinetiikkaa ei ole kirjattu kotitalouden oppiaineen sisältöihin Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (POPS, 2014). Eläinetiikan voidaan kuitenkin tänä päivänä nähdä kuuluvan osaksi kestävyys- ja ruokakasvatusta, jotka ovat myös kotitalouden oppiaineen ydinsisältöjä. Eläinetiikkaa onkin ehdotettu lisättäväksi kotitalouden sisältöihin (Vinnari & Vinnari 2014). Myös oma kokemukseni osoittaa, että eläinkysymyksen käsittelyyn nuorten kanssa olisi tarvetta. Olen esimerkiksi kohdannut työssäni kotitalousopettajana nuoria, joille lihan ja eläimen välinen yhteys ensimmäistä kertaa konkretisoituu kotitaloustunnilla. Nuorten näkemysten selvittäminen on siinäkin mielessä perusteltua, että ne voivat heijastaa tulevaisuuden valtavirtanäkemyksiä aiheesta, sillä nuoret ovat tulevaisuuden kuluttajia ja päättäjiä.

Tämän tutkielman tarkoituksena on selvittää nuorten näkemyksiä eläintuotannosta kotitaloustieteen tarpeisiin, ja mahdollisesti pohjustaa eläinten hyvinvointiin- ja oikeuksiin liittyvän opetuksen suunnittelua. Hyödynnän yhteiskuntatieteen ja filosofian alan eläintutkimuksen teorioita, joten tutkielma ottaa jossain määrin kantaa myös

yhteiskuntatieteellisen eläintutkimuksen keskusteluihin. Olen nimittäin kiinnostunut siitä, mitä nuorten näkemykset kertovat eläimiin liittyvistä käsityksistä yhteiskunnassa. Tutkimalla eläimiin liittyviä arvoja ja käsityksiä on mahdollista päästä käsiksi siihen, mitkä kysymyksenasettelut olisivat otollisimpia saamaan ihmiset pohtimaan omaa suhdettaan eläimiin ruokana.

Aloitan tämän tutkielman avaamalla eläinten oikeuksiin ja hyvinvointiin liittyvän keskustelun filosofisia juuria. Seuraavaksi keskityn Singerin (2007) preferenssiutilitaristiseen eläinfilosofiseen suuntaukseen ja Reganin (1983) deontologiseen oikeusteoriaan, jotka toimivat teoreettisina viitekehyksinä eläinoikeusajattelun jäsentämiseen nuorten näkemyksissä. Tämän jälkeen käyn läpi eläinten oikeuksiin ja hyvinvointiin ruoantuotannossa liittyviä keskusteluja eläinsuojeluajattelusta ihmis-eläinsuhteen ambivalenssiin ja eläinlainsäädäntöön. Seuraavaksi pohdin aiheen merkitystä kotitalousopetuksen ja kotitaloustieteen näkökulmista. Lopuksi esittelen tutkimuksen toteutuksen ja tulokset. Tutkielma on laadullinen, ja aineisto on osa Helsingin Sanomissa maaliskuussa 2020 julkaistua ruokakyselyä.

2 Eläinoikeuskeskustelun filosofinen tausta

Tässä luvussa käsittelen sitä, miten länsimaisessa filosofiassa eläimen ja ihmisen välistä suhdetta on eri aikoina jäsennelly. Vaikka eläinten kohtelua on käsitelty moraalifilosofian näkökulmasta jo antiikista lähtien, katsotaan varsinaisen eläinetiikan syntyneen vasta 1970-luvulla (Aaltola 2013, s. 20). Tämän jälkeen käsittelen tarkemmin nykypäivän eläinoikeuskeskustelussa yleisimmin esillä olevia eläinetiikan suuntauksia, preferenssiutilitarismia ja oikeusteoriaa, sillä ne ovat keskeisimmät suuntaukset, joihin nojataan nimenomaan tuotantoeläinten oikeuksista ja hyvinvoinnista keskusteltaessa.

2.1 Ihmisen ja eläimen välinen suhde historiassa

Eläinten ja ihmisten välistä suhdetta ja lihansyönnin eettistä ongelmaa on tarkasteltu moraalifilosofian näkökulmasta jo antiikissa. Plutarkhos (n. 45–125 jaa) on yksi tunnetuimmista eläinten käyttöön kriittisesti suhtautuneista antiikin filosofeista. Hän kritisoi lihansyöntiä puolustaneita filosofeja ja oppisuuntia. Plutarkhoksen kirjoitelmassa *Lihansyönnistä* puolustetaan kasvissyöntiä rationaalisin ja filosofisin perustein. Teoksessa Plutarkhos ihmettelee, mikä sai ihmisen alun perin syömään kuolleiden eläinten ruumiita. Plutarkhoksen mielestä rationaalisempaa olisi kyseenalaistaa valinta alkaa syödä lihaa, kuin sen syömisestä luopumista. (Plutarkhos, Korhonen, Niemi, Åberg 2004.)

Plutarkhoksen ajatukset lihansyönnistä lähes parin tuhannen vuoden takaa muistuttavat hämmästyttävän paljon nykykeskustelua aiheesta. Keskustelun eläinten oikeuksista ajatellaan usein olevan modernin ajan tuote, sillä antiikin moraalifilosofiassa keskityttiin oikeuksien ja velvollisuuksien sijaan mm. hyveellisyyteen. Plutarkhos kuitenkin liitti oikeus -käsitteen eläimiin. Hänen mukaansa eläimillä on ihmisen tapaan oikeus omaan elämäänsä. (Kaski 2013, s. 130, 143.) Plutarkhos kyseenalaisti lihansyönnin tarpeellisuuden muiden ravinnonlähteiden ollessa saatavilla ja suhtautui kriittisesti siihen, että lihansyöminen olisi ihmisen fysiologialle luonnollista. Plutarkhos esitti, että ihmisen on vaikea luopua lihan syönnistä, sillä siitä on tullut henkinen tarve ja tottumus. (Plutarkhos ym. 2004, s. 10–12, 16–18, 47.) Plutarkhoksen lisäksi myös joukko muita antiikin filosofeja käsitteli ihmisen suhdetta muihin lajeihin oikeudenmukaisuuden ja tasavertaisuuden näkökulmasta. Pythagoras (n. 570–495 eaa) ja hänen seuraajansa kieltäytyivät syömästä lihaa, ja vedoten sielunvaellusoppiin rinnastivat toisiinsa eläimiin ja ihmisiin kohdistuvan väkivallan (Aaltola 2013, s. 12, Kortetmäki & Slavov 2012, s. 4).

Vaikka jotkut antiikin filosofit suhtautuivat eläinten käyttöön kriittisesti, vallitseva maailmankuva oli tuolloin hierarkkinen, ja ihmisellä katsottiin olevan oikeus käyttää alempia eli eläimiä vapaasti mielensä mukaan. Kyseinen ajattelu leimasi muun muassa Aristoteleen (384–322 eaa) filosofiaa. Aristoteelisessa maailmankuvassa ihmisen ja eläimen samankaltaisuus kuitenkin tunnustettiin, sillä ihminen määriteltiin rationaaliseksi eläimeksi. Aristoteleen mukaan eläimillä oli ihmisen tavoin tunteva sielun osa. Vaikka hän tunnusti eläinten olevan tietoisia olentoja, erottava tekijä ihmisen ja eläimen välillä oli hänen mukaansa järki, mikä teki eläimistä ihmistä vähemmän täydellisiä olentoja. Aristoteleen mukaan eläimet olivat ihmistä varten. (Kortetmäki & Slavov 2012, s. 4: Aaltola, 2013, s. 11.)

Kristinuskolla on ollut merkittävä vaikutus ihmisen ja eläinten välisen suhteen määrittäjänä länsimaisessa ajattelussa. Myöhäiskeskiajalla Raamattuun pohjautuva maailmankuva vahvisti käsitystä ihmisen perustavanlaatuisesta erosta muihin eläimiin. Raamatun mukaan Jumala on luonut ihmisen omaksi kuvakseen ja ihmisen ja eläimen kategorinen erottelu on Raamatussa varsin yksiselitteinen. Mooseksen 1. kirjassa Jumala kehottaa ihmistä luonnon ja eläinten käyttöön. (Kortetmäki & Slavov 2012, s. 4.) Aristoteleen filosofiaa ja maailmankuvaa mukaillen Tuomas Akvinolainen (1225–1272) ajatteli, että eläimet ovat hierarkkisesti ihmistä alempia ja sen vuoksi ihmisellä ainoana älyllisenä ja rationaalisenä olentona on oikeus käyttää muita eläimiä välineinä (Aaltola, 2013, s. 12). Jälleen järki nähtiin ihmisen eläimestä erottavana tekijänä.

Ihmiskeskeistä ajattelua korostivat myös keskiajan jälkeisen uuden ajan filosofit kuten René Descartes (1596–1650). Descartesin mukaan eläimillä ei ollut mieltä tai sielua. Descartes luokitteli eläimet koneiksi ja hänen mukaansa eläinten järjelliseltä vaikuttava toiminta oli luonteeltaan mekaanista ja perustui matkimiseen. Descartesin mukaan kielen puute oli osoitus eläinten mielen ja sielun puutteesta. Jos eläimillä olisi mieli, kykenisivät ne ilmaisemaan itseään ihmiselle ymmärrettävällä tavalla. Descartesin filosofia yhtyi Aristoteleen ja Akvinolaisen kaanoniin eläimen ja ihmisen kategorisesta erottelusta. (Aaltola 2013, s. 17: Kortetmäki & Slavov 2012, s. 5.) Descartesin ajattelua kritisoi Montaigne (1533–1599), joka kyseenalaisti ihmisen ja eläimen hierarkkisen erottelun. Hänen mukaansa eläinten moraalisen arvon perusteena ei ole niiden järki tai kognitiiviset kyvyt vaan tietoisuus ja kyky tuntea (Aaltola 2013, s. 10.) Myöhemmin tähän tietoisuuden kriteeriin vetosi myös utilitaristisen filosofian edustaja Jeremy Bentham 1700-luvulla.

1800-luvulle saakka valtavirta-ajattelussa eläimet siis nähtiin lähinnä välineinä. Charles Darwinin (1809–1882) evoluutioteoria ja *Lajien synty* -teos kuitenkin kyseenalaisti käsityksen ihmisen yliveraisuudesta ja eläinten kategorisesta erilaisuudesta. Evoluutioteorian mukaan kaikki lajit polveutuvat muista lajeista, jolloin ihminen on laji muiden joukossa. Teorian mukaan ihmisen kyvyt ovat luonnonvalinnan tulosta, eivätkä tyhjästä ilmaantuneita. (Aaltola 2013, s.14.) Darwinistinen ajattelu siis kyseenalaisti tähän saakka vallalla olleen kristillisen maailmankuvan ja luomiskertomuksen, jonka mukaan ihminen on luotu jumalan kuvaksi ja että ihminen on hierarkkisesti muiden lajien yläpuolella (Kaufman 2014, s. 808).

Kortetmäen ja Slavovin (2012, s. 3) mukaan Darwinin lisäksi filosofi David Hume (1711–1776) ajattelu vaikutti merkittävästi tähän länsimaisen filosofian käänteeseen, jossa eläimen ja ihmisen ero määriteltiin uudelleen. Sekä Hume että Darwin ajattelivat, että ihmisen älykkyys kehittyi ajan kuluessa eläimen vaistoista ja että ero ihmisen ja eläimen välillä on vain asteittainen, ei olemuksellinen. Tämä ajattelutavan muutos heijastuu Kortetmäen ja Slavovin (2012, s. 3) mukaan myös nykypäivän eläinetiikkaan. Kun ihmisen ja eläimen olemuksellinen ero on kyseenalaistettu, ei lajia voida pitää moraalisen veloitteen kriteerinä, vaan kyky tunkea ja kärsiä ovat lajia merkittävämpiä ominaisuuksia (Mt.).

Hume esitti kuuluisan väitteen, jonka mukaan tosiasiat on erotettava normeista eli asioiden vallitseva tila ei oikeuta itseään (Aaltola 2013, s. 16.) Hume väitettä voidaan soveltaa tarkasteltaessa ihmisen eläimiin kohdistuvaa toimintaa: se että eläimiä on aina kohdeltu tietyllä tavalla, ei ole perustelu kohdella niitä samalla tavalla tulevaisuudessa. (Mt.) Aaltolan (2013, s. 16) mukaan eläinfilosofian pyrkimyksenä onkin uudelleen tarkastella aiemmin itsestään selvinä ja luonnollisina pidettyjä tapoja kohdella ja asemoida eläimiä yhteiskunnassa.

Ihmisen ja eläimen välistä suhdetta on siis käsitelty filosofian kentällä jo antiikista saakka. Ennen valistuksen aikaa eläinten käyttöön ja huonoon kohteluun kohdistuneessa kritiikissä vedottiin yleensä ihmisen moraalisiin velvoitteisiin eläimiä kohtaan hyväntahtoisuuden tai säälin nimissä. Eläimet nähtiin kuitenkin ihmisistä kategorisesti eroavina ja irrationalisina olentoina. (Kortetmäki & Slavov 2012, s. 8.) Darwinin evoluutioteoria sekä valistuksen filosofien ajatus siitä, että tuntoisuus on järjen ja lajin sijaan ratkaiseva ominaisuus moraaliperiaatteita tarkasteltaessa mursi ihmiskeskeisen diskurssin moraalifilosofian kentällä (Mt.).

2.2 Benthamin utilitaristinen eläinsuojelunäkemys

Francione (2013, s. 114) mukaan jo ennen 1800-lukua saatettiin yleisesti hyväksyä ajatus, että myös eläimillä on intressejä ja ne ovat tuntevia olentoja, mutta siitä huolimatta niitä kohdeltiin käytännössä kuin koneita, eikä niihin ulottunut suoria moraalisia velvoitteita. Tämä ajattelutapa kuitenkin muuttui lopullisesti valistuksen myötä, kun eläinsuojeluteoria sai alkunsa. Iso-Britannialainen Jeremy Bentham (1748–1832) oli yksi varhaisimmista eläinten oikeuksien puolesta puhuneista filosofiista ja eläinsuojeluajattelun alullepanija. Hänen ajattelunsa perustui moraalifilosofiseen teoriaan utilitarismiin eli seurausetiikkaan, jonka mukaan tekojen moraalista oikeutusta voidaan arvioida sen seurausten kautta. Utilitaristi siis ajattelee, että moraalisesti oikeutettu teko on sellainen, josta seuraa eniten hyvää kaikille, joita se koskettaa. (Francione 2013, s. 115.)

Bentham sisällytti utilitaristiseen etiikkaan moraalisen tasavertaisuuden periaatteen, jonka mukaan kyky tuntea ja kärsiä on moraalin näkökulmasta ainoa merkittävä ominaisuus. Bentham siis ensimmäisenä filosofina asetti eläinten ja ihmisten intressit samalle viivalle tekojen moraalista oikeutusta punnittaessa. (Singer 2013, s. 74). Benthamin mukaan ihmisen ja eläimen eroista huolimatta kyky tuntea kipua ja mielihyvää oli oleellinen yhdistävä tekijä. Vaikka eläimillä ei olisikaan kykyä järkeillä tai puhua, ei niiden intressiä välttää kipua voida sivuuttaa. Benthamille siis laji on merkityksettömämpi toiminnan moraalisen arvioinnin kriteeri, kuin kyky tuntea. Bentham perusteli ajatusta sillä, että esimerkiksi jotkut eläimet ovat rationaalisempia ja kykenevät edistyneempään kommunikaatioon kuin vastasyntynyt ihmislapsi. (Francione 2013, s. 115.)

Bentham kuvaili ihmisen valtaa eläimiin tyranniaksi ja vertasi eläinten asemaa orjien asemaan. Hän oli rotuun perustuvan orjuuden lakkauttamisen kannattaja, ja perusteli asiaa utilitarismin periaattein painottamalla, että rotu siinä missä lajikaan ei ole peruste sivuuttaa kärsimystä. (Francione 2013, s. 115–116.) Utilitarismin ulottuminen ihmisen ja eläimen välisiin suhteisiin tarkoitti, että eläinten kokema kärsimys olisi minimoitava. Benthamin mukaan eläinten tappaminen ja hyväksikäyttö voitiin kuitenkin moraalisesti oikeuttaa, jos vain intressi välttää kipua otettiin huomioon. Bentham ajatteli, että kuolema ei ole eläimille vahingoksi, sillä ne elävät hetkessä, eivätkä ymmärrä mitä menettävät kuoleman kohdatessa. Bentham ajoi Iso-Britanniassa lakia, jonka tavoitteena oli välttää eläinten turha kärsimys. (Francione 2013, s. 117.)

Francionen (2013, s. 116) mukaan Benthamin utilitaristisen eläinsuojeluliikkeen tavoitteena ei ollut lopettaa eläinten hyväksikäyttöä, vaan ainoastaan minimoida niiden kärsimys. Eläinsuojeluajattelussa ihmisen intressejä näin ollen pidetään eläimen intressejä tärkeämpänä. Nykypäivän länsimaisten eläinsuojelulakien juuret voidaan katsoa olevan 1800-luvun Benthamin utilitaristisessa eläinsuojelufilosofiassa. (Francione 2013, s.117.) Myös Suomessa eläinten kohtelua ja käyttöä määrittä laki, joka on nimeltään eläinsuojelulaki. Siinä tavoitteeksi mainitaan eläinten suojelu kärsimykseltä ja kivulta, mutta eläinten käyttöön sinänsä ei oteta kantaa (Eläinsuojelulaki 247/1996).

Eläinten hyvinvointiin on pyritty vaikuttamaan suojelun kautta 1800-luvulta lähtien. Eläinetiikka otettiin kuitenkin yhdeksi etiikan osa-alueeksi vasta 1970-luvulla, Peter Singerin *Oikeutta eläimille* -teoksen julkaisemisen ja sen herättämän vasta-argumentoinnin myötä. Tämän päivän eläinetiikan lähtökohtana on ajatus, että yksilön moraalisen arvon perustana on lajin sijaan tuntoisuus. (Aaltola 2004, s. 117.) Seuraavaksi käsitellen Singerin ja Reganin eläinfilosofisia teorioita, jotka painottavat eläinten suojelemisen sijaan niiden oikeuksia.

2.2 Singer ja preferenssiutilitarismi

Peter Singer on australialainen analyyttistä filosofiaan edustava teoreetikko, jonka vuonna 1975 julkaistulla teoksella *Animal Liberation* oli merkittävä rooli eläinoikeusliikkeen syntymiseen 1970–1980-lukujen vaihteessa. Se noteerattiin akateemisessa maailmassa laajasti, ja osaltaan vaikutti eläinetiikan tutkimusalan syntyyn. (Aaltola 2013, s. 21.) Teoksessa Singer pureutuu siihen, miten eläimiä laajasti hyötykäytetään ja miten se vaikuttaa eläinten hyvinvointiin. Hän kuvaa yksityiskohtaisesti eläinten oloja ruoantuotannossa ja tutkimuslaboratorioissa. Singer (2007) nostaa teoksessa ongelmaksi yhteiskunnan tavan suhtautua eläimiin välineinä, mikä on osoitus lajisorrosta eli spesismistä. Teos julistaa, että ihmisten on vapautettava eläimet kärsimyksestä, koska eläimet eivät itse voi nousta vastarintaan. Sittemmin Singer on julkaissut useita teoksia ja kirjoituksia eläinoikeuksiin ja eläinetiikkaan liittyen. *Animal Liberation (Oikeutta eläimille)* ilmestyi suomeksi ensi kertaa vuonna 1990 ja siitä on tullut eläinoikeusliikkeen perusteos.

Singerin teoreettisena lähtökohtana eläinoikeusajatteluun on Jeremy Benthamin toimesta 1700-luvulla syntynyt utilitarismi eli seurausetiikka, jossa, kuten aiemmin mainittu, korostetaan tekojen seurausta: moraalisesti hyvällä teolla on hyvä seuraus.

Aaltolan (2013, s. 66) mukaan juuri utilitarismin valikoituminen Singerin eläinoikeusajattelun perustaksi on luontevaa, sillä jo Bentham hyödynsi sitä vaatiessaan parempaa kohtelua eläimille. Benthamin utilitarismissa tekojen moraalista oikeutusta on punnittava kaikkien osapuolten hyötyä ajatellen. Hyödyllä voidaan tarkoittaa hyvinvointia, onnellisuutta ja nautintoa. (Aaltola 2004, s. 118.) Utilitarismi korostaa kokemusta, joten moraalit ulottuu lajista riippumatta kaikkiin olentoihin, joilla on kyky kokea ja tuntea. Eläimet ovat siis moraalisesti arvokkaita ja niitä tulisi kohdella kuten ihmisiä aiheuttamatta niille turhaa kärsimystä. (Mt.)

Singerin utilitaristista eläinetiikkaan voidaan kutsua preferenssiutilitarismiksi, sillä Singer painottaa moraalisen toiminnan päämääränä nautinnon ja onnellisuuden sijaan yksilön hyvinvointiin liittyvien tarpeiden eli preferenssien tai intressien huomioimista. Intressien tyydyttämisen kautta päästään käytännöllisesti käsiksi yksilön hyvinvointiin sidoksissa oleviin tekijöihin. Esimerkiksi eläinten hyvinvointia edesauttaa se, että tyydytetään niiden intressi välttää kipua. Singerin utilitarismin mukaan moraalisesti hyvä teko on siis sellainen, jossa mahdollisimman monen mahdollisimman monet intressit otetaan huomioon. Singerille intressien tyydyttämisen osalta tärkeää on tasavertaisuuden periaate: moraalisen toiminnan kohteita ovat lajista riippumatta kaikki yksilöt, joilla on hyvinvointiin liittyviä tarpeita. Singerin utilitarismi onkin hyvin lähellä Benthamin utilitarismia, hän vain jäsentää hyvinvoinnin käsitettä preferenssien eli intressien kautta. Kaikki intressejä omaavat yksilöt ovat siis moraalisesti arvokkaita, ja arvo perustuu kyvylle tuntea. (Aaltola 2004, s. 21.)

Singerin (2007) mukaan keskeisin ongelma suhteessamme eläimiin on lajisorto eli spesismi. Spesismillä Singer (2007, s. 34) tarkoittaa puolueellista tapaa laittaa oman lajin intressien täyttäminen etusijalle ja vastaavasti jättää muiden lajien intressien täyttäminen toissijaiseksi. Spesismissä on kyse nimenomaan tasavertaisuuden periaatteen rikkomisesta. Moraalifilosofiassa intressien tasavertaista huomioimista on kyllä pidetty peruseriaatteena, mutta sen ei ole katsottu koskevan muiden lajien jäseniä. Sivuutamme siis käyttämällä eläimiä niiden tärkeät intressit ja asetamme omat, vähemmän tärkeät intressimme, kuten nautinnon niiden edelle. (Mt.) Singerin (2007, s. 8–9.) mukaan spesismi on moraalisesti yhtä kestävämpi kuin rasismi tai sovinismi. Niissä vain yksilöiden intressit ohitetaan rodun tai sukupuolen varjolla, kun spesismissä intressien huomioiminen rajataan lajiin. Toisin sanoen syrjiminen lajin perusteella on yhtä väärin kuin syrjiminen rodun tai sukupuolen perusteella. Osoitus spesismistä on tapamme kohdella eläimiä välineinä ruoantuotannossa ja koe-eläintoiminnassa. (Singer 2007, s. 8–9.)

Singerin (2013, s. 67–68) mukaan spesismistä luopuminen eli tasavertaisuuden periaatteen ulottaminen ihmislajin ulkopuolelle on väistämätöntä, jos yhteiskunta haluaa irtisanoutua sortavista rakenteista. Tämä vaatii muutosta hyvin perustaviin asenteisiin eläimiä kohtaan, joiden juuret ulottuvat antiikkiin ja ovat vallinneet länsimaaisessa ajattelussa siten jo kahden tuhannen vuoden ajan (Singer 2007, s. 208).

Singerin (2013 s. 77) mukaan suurin osa ihmisistä on spesistejä, ja osoituksena tästä voidaan pitää eläimiin kohdistuvia julmia käytäntöjä. Yksi niistä on eläinten syöminen, joka osoittaa, että pidämme eläintä välineenä omien päämääriemme saavuttamiseksi. Eläinten elämä ja hyvinvointi jäävät toissijaisiksi ihmisen makumieltymysten ollessa niiden edellä. Eläinten syömistä ei Singerin (2013, s. 77) mukaan voi perustella ravitsemuksellisella välttämättömyydellä, koska kiistaton fakta on, että liha voidaan korvata kasviperäisellä ravinnolla välttämättömien ravintoaineiden saamiseksi. Ihmisen eläimille aiheuttama kärsimys on sekin yksi spesismien seuraus. Oma intressimme saada lihaa syödäksemme mahdollisimman halvalla hinnalla polkee eläinten intressiä niiden lajityypilliseen käyttäytymiseen. Tehokkaassa tuotannossa, jonka tavoite on voiton maksimointi, eläimiä laitetaan liian ahtaisiin tiloihin ja niille aiheutetaan kipua ja kärsimystä. (Mt.) Singerin (2013, s. 78) mukaan spesismistä luopuminen tarkoittaisi käytännössä nykymuotoisesta intensiivisestä eläintuotannosta luopumista. Singerin (2013, s. 77–79) mukaan myös eläinkokeet ovat yksi spesismien muoto, sillä vaikka niitä perustellaan ihmisten hyvinvoinnin lisäämisellä, eivät esimerkiksi kaikki kosmetiikkateollisuudessa tapahtuvat eläinkokeet ole välttämättömiä, vaan ainoastaan ihmisen intressien täyttämistä eläinten intressien kustannuksella.

Singerin (2007, s. 35) mukaan kaikille lajeille ei kuitenkaan ole tarkoituksenmukaista antaa keskenään samoja oikeuksia, sillä intressit ovat kytköksissä lajille ominaisiin taipumuksiin. Eläinten intressit eroavat ihmisen intresseistä. Lisäksi eläinlajien väliset erot intressien suhteen tulee huomioida eläinten hyvinvointia jäsennessä. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että esimerkiksi eläinten elinolosuhteisiin liittyvät tekijät kuten tila, virikkeet ja tarve lajitovereiden väliseen kanssakäymiseen on huomioitava lajikohtaisesti. Siksi ei ole tarkoituksenmukaista, että eläimet saisivat samat oikeudet kuin ihmiset. Jotkin intressit, kuten intressi kivun välttämiseen ja ravinnon saamiseen ovat kuitenkin perustavanlaatuisia, kaikkia lajeja koskevia. (Aaltola 2004, s. 126–127.)

Singerin preferenssiutilitarismin keskeiseksi kritiikiksi on noussut kysymys siitä, onko eläimillä intressi elää ja välttää kuolemaa (Aaltola 2004, s. 123–124). Benthamin utilitaristinen näkemys eläimen kuolemasta oli yksiselitteinen: eläin elää nykyhetkessä, eikä kuolema siksi heikennä sen hyvinvointia. Singerin teoriassa eläimen tappaminen on moraalisesti oikeutettua, jos olennolla ei ole intressiä jatkaa elämää ja moraalisesti väärin, jos sillä on intressi jatkaa elämää. Singerin ajattelussa intressi elää on kuitenkin sidoksissa itsetietoisuuteen ja itsetietoisuus taas liittyy käsitykseen tulevaisuudesta. Singerille itsetietoisuus tarkoittaa kykyä ajalliseen hahmottamiseen, eli tulevaisuuden ymmärtämiseen ja haluun elää myös tulevaisuudessa. Tämän vuoksi Singer ajattelee Benthamin tavoin, että eläimet elävät nykyhetkessä, eikä niillä ole käsitystä tulevaisuudesta. Toisin sanoen niillä ei ole sellaista itsetietoisuuden tasoa, joka vaatisi intressin elää ja välttää kuolema. Singer siis näkee eläimen tappamisen moraalisesti oikeutetuksi, jos eläimen intressit elämän aikana otetaan huomioon. (Aaltola 2004, s. 123–124.)

Vaikka Singer (2013, s. 78) esittää, että esimerkiksi kärsimystä aiheuttavan eläintuotannon alasajo on jokseenkin välttämätöntä eläinten intressien huomioimiseksi, ei utilitaristinen teoria kuitenkaan kiellä eläimen tappamista sinänsä. Gary L. Francione (2013, s. 117–118) on kritisoinut Singerin teoriaa juuri tästä, sillä hänen mukaansa se osoittaa, että eläimen elämää pidetään ihmiselämää vähemmän arvokkaana. Tällainen näkemys tukee Francionen mukaan Benthamin 1800-luvulla aloittamaa eläinsuojeluteoriaa, jossa eläimillä ajatellaan olevan vähemmän moraalista arvoa kuin ihmisillä. Francione pitääkin Singerin preferenssiutilitarismia eläinoikeusteorian sijaan eläinsuojeluajatteluna, jossa eläimiä voidaan käyttää ja tappaa ihmisen hyödyksi, kunhan niitä kohdellaan inhimillisesti eikä aiheuteta turhaa kärsimystä. Tämä ylläpitää eläinten välineellistä asemaa yhteiskunnassa. (Mt.)

2.3 Reganin oikeusteoria

Tom Regan on yhdysvaltalainen filosofi, jonka vuonna 1983 julkaistu teos *The Case for Animal Rights* osallistui eläineettiseen keskusteluun esittelemällä utilitarismille vaihtoehtoisen näkemyksen. Reganin (1983) teoria pohjautuu utilitarismin sijaan deontologiseen etiikkaan, jossa ei painoteta tekojen seurauksia vaan niiden periaatteita. Deontologisessa filosofiassa tarkastellaan siis moraalisia periaatteita, joihin teot itsessään nojaavat. Deontologia eroaa utilitarismista myös siten, että siinä korostetaan

intressien sijaan yksilöitä. Merkityksellistä ei ole se, mitä ominaisuuksia tai intressejä yksilöllä on, vaan yksilö sinänsä. Tietyillä yksilöillä on Reganin mukaan toisin sanoen itseisarvo. Kuten Singer, myös Regan näkee, ettei moraalisen arvon perustana ole tiettyyn lajiin kuuluminen. (Aaltola 2004, s. 135–136.)

Reganin mukaan eläimet ovat tietoisia olentoja, joilla on kokemus omasta elämästä, minkä vuoksi ne voidaan nähdä oman elämänsä subjekteina. Tämä kokemuksellinen tietoisuus tekee niistä moraalisesti arvokkaita sinänsä. Yksilön arvo ei määrity sen ulkopuolisten tekijöiden mukaan, ei ole riippuvainen sen tuottamasta hyödystä tai sidottu sen ominaisuuksiin, vaan itseisarvo on olemuksellista arvoa. Koska itseisarvoon ei vaikuta se, minkälaisia ominaisuuksia yksilöllä on, moraalisen arvon mittana ei ole yksilön intressit tai kyvyt. (Aaltola 2004, s. 135–136; Regan 1983.)

Itseisarvoon liittyy kaksi keskeistä periaatetta: kunnioittamisen periaate ja haittaperiaate. Kunnioittamisen periaate edellyttää itseisarvoisen yksilön kunnioittavaa kohtelua ja haittaperiaate kieltää haitan aiheuttamisen itseisarvoisille yksilöille. Itseisarvoisia yksilöitä on kunnioitettava ja niitä on kohdeltava aiheuttamatta haittaa niiden hyvinvoinnille. Näitä itseisarvon periaatteita ei voida rikkoa, vaikka rikkomisesta seuraisi hyötyä toiselle osapuolelle. Toisin sanoen itseisarvon vuoksi eläinten hyvinvointia ja oikeuksia ei voida sivuuttaa, vaikka siitä seuraisi yleistä hyvää. (Aaltola 2004, s. 135–136; Regan 1983.)

Reganin deontologista ajattelua voidaan kutsua oikeusteoriaksi, sillä sen mukaan itseisarvoisilla yksilöillä on moraalisia oikeuksia, jotka takaavat kunnioittamisen periaatteen ja haittaperiaatteen toteutumisen. Nämä itseisarvoon kiinnittyvät oikeudet ovat perusoikeuksia, jotka asettavat muille yksilöille vaatimuksia. Koska esimerkiksi ihmisillä on velvollisuus ruokkia tuotantoeläimiä, liittyy eläimen oikeus saada ravintoa tiiviisti ihmisen velvollisuuksiin. Reganille yksilön itseisarvo on luonteeltaan kategorinen: sitä joko on tai ei ole. Toisella yksilöllä ei siis voi olla arvoa enemmän kuin toisella. (Aaltola 2004, s. 135.) Reganin teoriassa Singerin teorian tapaan eläinten oikeudet liittyvät niiden hyvinvointiin, ja hyvinvoinnin tarpeet ovat yksilöllisiä lajista riippuen. Osa oikeuksista on kuitenkin universaaleja, eli samoja kaikille lajista riippumatta, kuten esimerkiksi oikeus ravintoon, suojaan ja lepoon. (Regan 1983, s. 88–89.)

Aaltolan (2004, s. 136) mukaan Reganin oikeusteorian periaatteet ovat samoja kuin länsimaisen ihmisoikeusteorian periaatteet: ihmisyksilöllä on perustavanlaatuisia oikeuksia, jotka eivät liity sen ominaisuuksiin tai asemaan, vaan ihmisyyteen arvokkaana

sinänsä. Ihmisoikeudet takaavat ihmisten kunnioittavan, tasavertaisen kohtelun ja suojaavat hyväksikäytöltä. Aaltolan (2014, s.137) mukaan Reganin oikeusteoriassa uutta on se, että itseisarvoa seuraavien oikeuksien perustana ei nähdä ihmisyyttä lajina, vaan oikeudet tulee ulottaa eläimiin.

Reganille Sigerin tapaan biologiset tai sosiaaliset ominaisuudet, kuten laji, rotu, luokka tai sukupuoli eivät ole moraalisen arvon perusta. Regan perustelee eläinten moraalista arvoa niiden mielellä. Toisin kuin jotkin teoreetikot ovat väittäneet, Reganin mukaan rationaalisuus ole merkittävä kriteeri moraalista arvoa määriteltäessä, vaan kyky kokea ja elää elämä. Eläimillä Reganin mukaan on tämä kyky, eli ne ovat oman elämänsä subjekteja. Yksilön subjektiviteetti on mentaalisten kykyjen kuten halujen, tunteiden, aistien ja intentioiden summa. Eläimillä Reganin väitteen mukaan on nämä kyvyt sekä lisäksi kyky hahmottaa tulevaisuutta. (Aaltola 2004, s. 137–138.) Eläinten mielen kykyjä tutkiva tieteenala kognitiivinen etologia on todistanut, että väite on jokseenkin pitävä (Aaltola 2004, s. 49).

Reganin teoriassa juuri itseisarvon vuoksi, jota seuraa velvollisuudet ja oikeudet, eläinten ja ihmisten intressejä ei voida asettaa vastakkain, jolloin eläinten käyttöä ihmisten tarpeisiin ei voida moraalisesti oikeuttaa lainkaan. Käytännössä tämä tarkoittaa Reganille eläinten käytön eli lihansyönnin, turkistarhauksen, metsästyksen ja eläinkokeiden lopettamista, koska eläinten oikeutta omaan elämäänsä ei voida asettaa ihmisen hyödyn edelle eli käyttää eläimiä välineenä. (Aaltola 2004, s. 151–152.)

Reganin oikeusteorian mukaan kaikkiin itseisarvoisiin yksilöihin ulottuu velvollisuuksia, joita seuraa oikeudet, jotka taas turvaavat velvollisuuksien toteutumisen. Koska eläimillä on arvo sinänsä, on niillä myös oikeudet. Reganin teoriaa on kritisoitu siitä, että se jättää täysin huomioimatta tekojen seuraukset. Kritiikin mukaan teoria ontuu siinä, että se sivuuttaa yksilöiden lukumäärän korostaessaan ehdotonta yksilön koskemattomuutta. Se ei siis oikeuta yhden yksilön oikeuksien rikkomista, vaikka siitä seuraisiin hyötyä suurelle joukolle yksilöitä. (Aaltola 2004, s. 153–154.)

Keskeisin yhtäläisyys Singerin (2007) ja Reganin (1983) teorioissa on se, ettei laji määritä yksilön moraalista arvoa. Merkittävin ero taas on seuraava: vetoamalla eläinten itseisarvoon, Regan argumentoi, että eläimellä on oikeus omaan elämäänsä, eikä sitä voida riistää edes suuren kokonaishyödyn saavuttamiseksi. Vetoamalla eläinten intressien tyydyttämiseen, Singer taas ajattelee, että eläinten hyötykäyttö voidaan oikeuttaa, jos eläinten hyvinvoinnista niiden elämän aikana huolehditaan. Singerille

päätavoite on intressien tyydyttäminen, kun taas Reganille eläimen itseisarvon kunnioittaminen. Käytännössä deontologisen oikeusteorian ihanne on siis veganismi, kun utilitarismin puitteissa sekaruokavalio on mahdollinen, joskin tämänhetkinen intensiivinen tehotuotanto, jossa eläinten intressit sivuutetaan, on lopetettava.

3 Eläinten oikeudet ja hyvinvointi ruoantuotannossa

Tässä luvussa tarkastelen aluksi Suomen eläinsuojelulainsäädäntöä tuotantoeläinten näkökulmasta sekä siihen kohdistuvaa kritiikkiä. Seuraavaksi avaan sosiologisen eläintutkimuksen alalla tuotettua tietoa siitä, miten eläintuotannon tehostuminen 1900-luvulla on vaikuttanut ihmisten ja eläinten väliseen suhteeseen. Tämän jälkeen käyn läpi aiempaa tutkimusta kuluttajien näkemyksistä eläinten oikeuksista ja hyvinvoinnista ruoantuotannossa. Lopuksi pohdin eläinetiikan potentiaalista sisällyttämistä osaksi kotitalousopetuksen kestävyys- ja ruokakasvatusta.

3.1 Tuotantoeläimet lainsäädännössä

Suomessa voimassa oleva eläinsuojelulaki on laadittu vuonna 1996. Sen tavoite määritellään seuraavasti: *”Tämän lain tarkoituksena on suojella eläimiä parhaalla mahdollisella tavalla kärsimykseltä, kivulta ja tuskalta. Lain tarkoituksena on myös edistää eläinten hyvinvointia ja hyvää kohtelua.”* (Eläinsuojelulaki 247/1996). Tämänhetkisen eläinsuojelulain keskeinen tavoite on siis taata eläinten hyvinvointi, eikä se sinänsä pyri rajoittamaan eläinten käyttöä. Suomen lainsäädäntö perustuu EU:n eläinten hyvinvointipolitiikkaan, jonka lähtökohtana on Lissabonin sopimus, jossa eläimet tunnustetaan tunteviksi olennoiksi (Eläinten hyvinvointikeskus 2012, s. 20–21).

Wahlbergin (2015, s. 84) mukaan Suomen lain näkökulma eläinten käyttöön on eläinsuojelullinen ja sitä voidaan kutsua hyvinvointilainsäädännöksi. Hyvinvointilainsäädännöllä on Wahlbergin (2015, s. 84) mukaan tiettyjä eläinten oikeuksien ja hyvinvoinnin kannalta ongelmallisia periaatteita. Vaikka eläimet tunnustetaan tunteviksi olennoiksi, niiden tuntoisuus käytännössä sivuutetaan ihmisen intressien vuoksi. Hyvinvointilainsäädäntö ei kohdistu itse eläinten käyttöön vaan olosuhteisiin, joissa eläimiä kasvatetaan. (Mt.) Näin ollen voimassa oleva lainsäädäntö on periaatteiltaan jäljitettävissä 1800-luvulla syntyneeseen eläinsuojeluajatteluun, jonka alullepanijana pidetään Jeremy Benthamia. Benthamin utilitaristiseen filosofiaan pohjautuvan eläinsuojeluajattelun tavoitteena ei ollut eläinten käytön kyseenalaistaminen tai lopettaminen, vaan ainoastaan eläinten hyvinvoinnin lisääminen ja kärsimyksen minimointi. (Francione 2013, s. 117.)

Suomessa eläinsuojelulakia on oltu uudistamassa vuodesta 2012 saakka. Lakiuudistuksen myötä lain nimi ei enää olisi eläinsuojelulaki vaan laki eläinten

hyvinvoinnista (Maa- ja metsätalousministeriö 2020). Nimen muuttaminen korostaisi lakiuudistuksen pyrkimystä painottaa eläinten hyvinvoinnin edistämistä aiempaa enemmän. Maa- ja metsätalousministeriön (2020) mukaan lakiuudistuksen tavoitteena on vuonna 1996 säädetyn lain modernisoiminen siten, että se paremmin vastaa nyky-yhteiskunnan käsitystä eläinten asemasta ja suojelutarpeesta. Hallituksen lakiesityksessä (HE 154/2018) uuden lain tavoitteeksi asetetaan eläinten suojelun ja hyvinvoinnin edistämisen lisäksi eläinten kunnioituksen ja hyvän kohtelun lisääminen. Lakiehdotuksessa eläinten hyvinvoinnin toteutumisen valvontaa tehostettaisiin ja se olisi aiempaa perusteellisempi ja selkeämpi. Lakiuudistuksen käsittely jäi kesken eduskunnassa vuonna 2019 vaalikauden päättyessä, ja hallituksen on määrä antaa esitys eduskunnalle jälleen vuonna 2021 (Maa- ja metsätalousministeriö 2020).

Uuden eläinlain keskeisiä tuotantoeläinten pitoon liittyviä muutoksia, jotka konkreettisesti parantaisivat tuotantoeläinten hyvinvointia ovat mm. lypsylehmien laiduntamaismäärän lisääminen, sikojen tiineyshäkkien käytön rajoittaminen sekä nisäkkäiden ja lintujen jatkuvan vedensaannin mahdollistaminen (HE 154/2018). Eläinoikeusjärjestö Animalia kritisoi lakiesitystä siitä, ettei se tarpeeksi ota huomioon tuotantoeläinten mahdollisuutta lajityypilliseen käyttäytymiseen. Esimerkiksi parsinavettoja ei lakiehdotuksessa kielletty. Parsinavetoissa lehmät ovat kytkettyinä parressa kykenemättä kääntymään ympäri, mikä vaikuttaa kielteisesti niiden hyvinvointiin ja estää lajityypillisen käyttäytymisen. Lakiesityksessä ei myöskään täysin kielletty sikojen tiineyshäkkien käyttöä, eikä porsitushäkkejä kielletty ollenkaan. (Animalian pääkaupunkiseudun alueosasto, 2018.) Suomessa häkkiporsitus on yleisesti käytössä, vaikka se parsinavettojen tapaan heikentää sikojen hyvinvointia ja estää lajityypillisen käyttäytymisen (Jääskeläinen, Karhula & Niemi 2013, s. 1).

Myös nykyisen, voimassa olevan eläinsuojelulain kritiikki on kohdistunut siihen, ettei se huomio tarpeeksi eläinten lajityypillisiä käyttäytymistarpeita, sekä siihen, että se sallii tiettyssä määrin kärsimyksen tuottamisen eläimille. Näiden epäkohtien parantamiseksi eläinsuojelulakiin onkin ehdotettu lisättäväksi kohtaa, jossa eläimille määrättäisiin itseisarvo. (Wahlberg 2015, s.86–87.) Itseisarvo, kuten Regan (1983) sen määrittää on eläimen arvoa sinänsä, eikä se ole sidoksissa ihmisen haluihin ja tarpeisiin. Itseisarvon lisäämistä lakiin ovat vaatineet useat eläinjärjestöt.

Vaikka hallituksen eduskunnalle antamassa lakiesityksessä (HE 154/2018) eläinten itseisarvoa ei tunnusteta, avataan siinä itseisarvon kirjaamisen merkitys. Itseisarvon kirjaaminen ei lakiesityksen mukaan estäisi eläinten hyötykäyttöä sinänsä, mutta

edellyttäisi hyötyjen ja haittojen arviointia sekä eläinten käytön aiempaa tarkempaa perustelua. (Mt.) Itseisarvon kirjaaminen lakiin voisi siis mahdollisesti lisätä eläinten oikeuksiin ja asemaan liittyvää keskustelua.

Wahlbergin (2015, s. 84–85) mukaan lakiin kirjattu itseisarvo ei automaattisesti tarkoita radikaalia parannusta eläinten kohteluun. Norjassa itseisarvo lisättiin eläinsuojelulakiin vuonna 2009. Norjan laissa itseisarvo liittyy eläinten kunnioittamisen periaatteeseen. Itseisarvon lisäämisellä ei Wahlbergin (2015, s. 87) mukaan edes pyritty rajoittamaan eläinten käyttöä tai laajentamaan hyvinvoinnin käsitettä. Myös Forsbergin (2011, s. 351, 365) mukaan Norjan uusi laki noudattaa itseisarvon tunnustamisesta huolimatta käytännössä vanhan lain periaatteita, eli pyrkimystä ainoastaan kärsimyksen minimointiin. Itseisarvon lisääminen voidaan siis nähdä vain symbolisena tekona. Kunnioittamisen periaatteella, johon itseisarvo Norjan laissa liittyy, saattaa potentiaalisesti kuitenkin olla konkreettisia vaikutuksia eläinten hyvinvointiin niihin kohdistuvien asenteiden kautta. Korostamalla kunnioittavaa kohtelua, voidaan kasvattajia esimerkiksi kannustaa vähimmäishyvinvointivaatimusten ylittämiseen. (Mt., s. 351.)

Tuotantoeläinten hyvinvoinnin toteutumista ja eläinsuojelulain noudattamista valvoo Ruokavirasto. Ruokaviraston (2019, s. 3) mukaan tuotantoeläintilojen tarkastuksista 30 % havaittiin vuonna 2019 laiminlyöntejä, mikä oli huomattavasti enemmän kuin edellisenä vuonna, jolloin laiminlyöntejä havaittiin 18 % tarkastuksista. Eniten laiminlyöntejä havaittiin nauta-, lammas-, ja sikatiloilla (Mt.).

Eläinsuojelulainsäädännön voidaan nähdä edustavan eläinsuojeluajattelua, jossa eläinten käyttöön ei sinänsä oteta kantaa, vaan ainoastaan pyritään suojelemaan niitä turhalta kärsimykseltä (Wahlberg 2015, s. 84). Eläinjärjestöt ja eläinoikeusteoreetikot taas edustavat eläinoikeusajattelua, jonka mukaan eläinten ja ihmisen välistä suhdetta on tarkasteltava uudella tavalla, tehdä eläimet näkyviksi ja tunnustaa niiden itseisarvo. Tämä kaikki silläkin uhalla, että eläinteollisuus kärsisi. Lahtisen (2021, s. 2–3) mukaan eläinoikeusajattelu ja eläinsuojelu voidaan nähdä erilaisina yhteiskunnallisina näkemyksinä. Eläinsuojelu pyrkii parantamaan eläinten hyvinvointia nykyisen tuotannon rakenteiden puitteissa, kun taas eläinten oikeuksien puolustajien mukaan suojele ei riitä, vaan kyseisiä rakenteita on muutettava, jotta eläinten oikeudet voisivat toteutua. (Mt.) Seuraavaksi käsittelen ihmis-eläinsuhteiden muutosta viime vuosisadalla. Avaan tekijöitä, jotka kuvaavat ja selittävät nykyistä suojelullista lähestymistapaa eläimiin sekä kyseisen lähestymistavan kritiikkiä.

3.1 Ihmis-eläinsuhteet nykypäivänä ja eläinkysymyksen politisoituminen

Lihan syömistä ja eläintuotantoa on alettu viime vuosikymmeninä tarkastella kriittisesti ympäristön, terveyden ja eläinten oikeuksien näkökulmasta, minkä vuoksi eläinkysymyksen katsotaan politisoituneen (Kupsala & Tuomivaara 2004, s. 311). Sosiologisessa eläintutkimuksessa asiaa lähestytään ihmisten ja eläinten välisen suhteen ja siinä tapahtuvien muutosten kautta. Seuraavaksi avaan näitä sosiologisen eläintutkimuksen näkökulmia, jotka jäsentävät ihmisen suhdetta eläimiin ruokana 1900-luvulla. Käytän ihmisen ja eläimen välisestä suhteesta Franklinin (1999) termiä ihmis-eläinsuhteet. Ihmis-eläinsuhteita jäsennellään usein modernin ja postmodernin (Franklin 1999) sekä kaksinaisuuden eli ambivalenssin (Kupsala & Tuomivaara 2004) kautta.

Franklinin (1999, s. 10) mukaan ihmisen ja eläimen välinen suhde on kokenut suuren murroksen 1900-luvulla, ja suhde eläimiin on nykypäivänä radikaalisti erilainen kuin viime vuosisadan alussa. Franklinin (1999, s. 41) mukaan 1900-luvulle tultaessa liha oli vielä ylellisyystuote ja sen syöminen lähinnä rikkaan yläluokan etuoikeus, mutta ensimmäisen maailmansodan jälkeen teollisuuden tehostuminen massatuotannoksi vaikutti myös eläintuotantoon. Yhdysvallat ja Iso-Britannia olivat edelläkävijöitä tehokkaassa eläintuotannossa, jossa tilakoot kasvoivat ja lihan hinta laski, minkä seurauksena se oli paremmin saatavilla myös muille kuin yläluokille. Tekniikan kehittymisen ansiosta lihan kylmäsäilytys ja pakastaminen tuli mahdolliseksi, jolloin myös lihan kansainvälinen kauppa lisääntyi. Tuotannon tehostuessa eläinten teurastuksesta ja lihan jalostuksesta tuli työnjaltaan eriytynyttä ja alueellisesti keskitettyä. Teurastamot ja lihanjalostuslaitokset sijoitettiin kaupunkien ulkopuolelle kauas asutuksesta. Tehokkuuden lisäämiseksi tuotantoeläimiä alettiin kasvattamaan aiempaa ahtaammissa tiloissa, ja niiden ravinnon- ja vedensaantia ruvettiin säännöstelemään tiukemmin. (Mt., s. 41–42, 44–45.)

1970-luvulle saakka länsimaissa suhde eläimiin oli Franklinin (1999, s. 10) mukaan moderni ja sitä leimasi ihmiskeskeisyys. Eläinten nähtiin olevan ihmistä varten, mistä kertoi muun muassa se, että lihan syömistä pidettiin terveellisenä ja se symboloi vaurautta. Myös lemmikkien pito yleistyi, minkä myötä ihmiset olivat aiempaa läheisemmässä vuorovaikutuksessa eläinten kanssa. Eläimistä tuli ihmisen identiteetin rakentamisen välineitä, kun ne otettiin osaksi vapaa-ajantoimintaa. Esimerkiksi kalastuksesta ja metsästyksestä tuli aiempaa suosituimpia harrastuksia. (Mt., 47–48.)

Franklinin (1999, s. 10) mukaan 1970-luvulla siirryttäessä modernista postmoderniin aikaan myös suhde eläimiin alkoi muuttua. Maailmansotia seuranneen talouden heikkenemisen myötä lisääntyivät erilaiset vastarinta- ja vapautusliikkeet, jolloin perustettiin myös eläinten oikeuksia ajavia liikkeitä. 1970-luvun luvulla alkaneen postmodernisoitumisen myötä kiinnostus tuotantoeläinten hyvinvointia kohtaan on kasvanut ja eläinten hyvinvoinnin katsotaan olevan aiempaa enemmän ihmisen vastuulla. Lihan syömisen välttämättömyyttä on ruvettu kyseenalaistamaan, kun sen runsaalla kulutuksella on havaittu olevan negatiivisia vaikutuksia terveyteen. Arvostus eläimiä kohtaan on lisääntynyt, kun niiden asema ihmisen vapaa-ajan toiminnassa on vahvistunut eläintarhojen suosion kasvaessa ja lemmikkien pidon yleistyessä entisestään. Eläimet on alettu myös nähdä terapeuttisessa mielessä ihmisen ystävinä. (Mt., 49.)

Suomessa eläintuotanto teollistui vasta 1960-luvulla, jolloin lihan hinta laski ja lihankulutus lähti kasvuun. Viime vuosikymmeninä eläintuotannon tehostuminen on kiihtynyt, ja broilerinkasvatus, joka aloitettiin Suomessa 1970-luvulla, nosti lihankulutusta entisestään. (Vinnari 2010, s. 149.) Broilerin suosio on jatkuvassa kasvussa ja broilerin teurastusmäärä on 1990-luvulta tähän päivään kaksinkertaistunut (Luonnonvarakeskus 2019) Raussin (2009, s. 150) mukaan nykypäivän suomalaista kotieläintuotantoa ei kuitenkaan voi virallisesti kutsua massatuotannoksi, sillä tuotantomäärät ovat melko pieniä verrattuna Euroopan suurimpiin karjantuottajiin, Iso-Britanniaan ja Tanskaan. Silti myös suomalainen eläintuotanto on tehostumaan päin, sillä tilamäärät pienenevät, tilakoot kasvavat ja tilat ovat alueellisesti keskitetympiä. Tehostamiseen vaikuttaa mm. se, että kotieläintuotteiden tuottajahinta on Suomen EU-jäsenyysaikana alentunut. (Mt., s. 150.)

Franklin (1999) siis esittää, että postmodernin myötä empatia eläimiä kohtaan on lisääntynyt ja antroposentrismi eli ihmiskeskeisyys vähentynyt. Tuomivaaran (2003, s. 127) mukaan tämä pitää osittain paikkansa, mutta juuri intensiivinen eläintuotanto on osoitus vastakkaisesta liikehdinnästä. Vaikka ruoantuotannossa on nykyään käytössä eläinten hyvinvointiin tähtääviä keinoja, on eläinten hyvinvointi uhattuna taloudellisen hyödyn tavoittelun vuoksi. Eläintuotannon suuntana on yhä enemmän tehostaminen kuin pieniin, eläinten hyvinvoinnin huomioiviin tuotantomuotoihin pyrkiminen. (Mt., 125–126,127.)

Tuomivaaran (2003, s. 127) mukaan tämän päivän ihmis-eläinsuhteita kuvaa modernia tai postmodernia paremmin ambivalenssi eli kaksinaisuus. Ambivalenssia ilmentää se,

että kuluttajat haluavat nauttia edullisesta lihasta ja toisaalta ovat huolissaan tuotantoeläinten hyvinvoinnista ja kokevat eläimiä kohtaan myötätuntoa (Mt.). Ambivalenttia ihmis-eläinsuhdetta kuvaa myös se, että toiset lajit tai eläinyksilöt kuten lemmikkikoirat nähdään ystävinä ja perheenjäseninä, kun taas esimerkiksi tuotantoeläimiä kohdellaan välineinä (Kupsala & Tuomivaara 2004, s. 311).

Eläimet luokitellaan Aaltolan (2004, s. 21) mukaan ihmiskeskeisesti kulttuurisiin kategorioihin, jotka määrittävät niiden hyväksyttävän kohtelun. Osa lajeista voi kuulua eri luokkaan, esimerkiksi rotta on laboratoriossa koe-eläin, kaupunkiympäristössä tauteja levittävä tuholainen, mutta kotona lemmikki. Ihmiset myös määrittävät eläinten mielen kykyjä sen mukaan mikä tarkoitus eläimelle on asetettu. (Mt, s. 21.) Lemmikkien arvellaan olevan älykkäämpiä kuin tuotantoeläinten. (Kupsala 2019: Bastian ym., 2012.) Nämä kulttuuriset luokitukset ovat Kupsalan ja Tuomivaaran (2004, s. 312) mukaan institutionalisoituneet eli ne ovat nähtävissä niin lainsäädännössä kuin yleisessä ajattelutavassakin.

Kupsalan ja Tuomivaaran (2004, s. 316) mukaan ambivalenttia ihmis-eläinsuhdetta on pyritty ratkaisemaan erilaisin keinoin. Yksi keinoista on oikeuttaminen, joka ilmenee eläinsuojeluajatteluna. Siinä empaattinen asenne eläimiin yhdistetään eläinten tehostettuun hyödyntämiseen siten, että tappaminen ja hyödyntäminen oikeutetaan ihmisen tarpeen ja hyvinvoinnin vuoksi, kunhan eläimille ei aiheuteta turhaa kärsimystä. Tällainen oikeuttamiseen perustuva eläinsuojeluajattelu on muotoutunut yleiseksi näkemykseksi, jota ylläpidetään mm. lainsäädännön, median, tieteen ja ruokateollisuuden taholta. (Kupsala & Tuomivaara 2004, s. 316: Franklin 1999, s. 35.) Toinen ambivalentin ihmis-eläinsuhteen ratkaisutapa on näkymättömäksi rakentuminen, jolla tarkoitetaan ihmisten etääntymistä eläintuotannon todellisuudesta (Kupsala & Tuomivaara 2004, s. 316–317). Osa näkymättömäksi rakentumisesta on teurastamoiden sijoittaminen kauaksi kaupungeista, suurimman osan ihmisistä näkymättömiin sekä lihan myyminen siisteissä pakkauksissa, jotka häivyttävät lihan eläinalkuperän. Näkymättömäksi rakentumiseen myös kuuluu kaikelle teollisuudelle ja siten myös eläintuotannolle, teurastukselle ja lihanjalostukselle tyypillinen eriytetty työnjako, jossa yksittäisen ihmisen toiminnan moraalinen aspekti jää huomioimatta. (Franklin 1999, s. 54, 155.)

Oikeuttamisen ja näkymättömäksi tekemisen lisäksi ambivalentin ihmis-eläinsuhteen ratkaisukeinona Kupsalan ja Tuomivaaran (2004, s. 316) mukaan käytetään esineellistämistä ja epäyksilöllistämistä. Näillä termeillä viitataan siihen, että eläimistä

esimerkiksi puhutaan yksilöiden sijaan matemaattisin termein yksikköinä ja massoina. Kaikki edellä mainitut ihmis-eläinsuhteiden ambivalenssin ratkaisukeinot ovat syntyneet nimenomaan modernissa ajassa tapahtuneiden muutosten kuten lihateollisuuden tehostumisen seurauksena. (Mt., 317.)

Ambivalentin ihmis-eläinsuhteen ratkaisukeinoja on Kupsalan ja Tuomivaaran (2004, s. 317) mukaan kuitenkin kyseenalaistettu jo 1960-luvulta lähtien, minkä vuoksi eläinkysymys on politisoitunut. Näkymättömäksi rakentumista haastavat esimerkiksi se, että tuotantoeläinten olosuhteista on puhuttu mediassa kriittiseen sävyyn ja eläintuotannolta on vaadittu enemmän läpinäkyvyyttä. Oikeuttamista taas haastaa lihaan liitetyt epäedulliset terveysvaikutukset, ilmastonmuutos sekä erilaiset eläintuotantoon liittyneet ruokaskandaalit, kuten hullunlehmäntauti. (Mt., s. 317.) Nämä ovat niitä samoja seikkoja, joita Franklin (1999) kuvaa ihmis-eläinsuhteen postmodernisoitumiseksi.

Aaltolan (2015, s. 286–287) mukaan tyypillistä ambivalentille ihmis-eläinsuhteelle on ihmisen itsepetos. Vaikka tieto tuotantoeläimille aiheutuvasta kärsimyksestä aiheuttaa epämukavuutta, lihan syömistä on helppo jatkaa, sillä sitä pidetään kulttuurisesti ja sosiaalisesti hyväksyttävänä ja normaalina. Itsepetos aiheuttaa Aaltolan (2015, s. 295–296) mukaan passiivisuutta, jonka vuoksi eläinten käytön moraalisen ongelmallisuuden tiedostavat ihmiset eivät toimi aktiivisesti asian parantamiseksi. Asian esille ottaminen ja vallitsevien tapojen kyseenalaistaminen rikkoisi sosiaalisia normeja. Passiivisuuteen liittyy myös ”aktiivinen epätieto” eli haluttomuus ottaa selvää tosiasioista ja välttää tahoja, jotka tietoa tarjoavat. (Mt., 295.) Tätä näkemystä tukevat myös tutkimukset. Esimerkiksi Kupsalan (2019) mukaan osa kuluttajista välttää ruokia, jotka muistuttavat lihan alkuperästä. Lisäksi Kupsalan ym. (2011, s. 30) tekemän kyselytutkimuksen mukaan yli puolet kuluttajista ei koskaan etsi tietoa tuotantoeläinten hyvinvoinnista.

Aaltola (2015, s. 298) esittää, että yksi ratkaisu ambivalenttiin ihmis-eläinsuhteeseen ja itsepetokseen voisi löytyä kriittisestä analyttisyydestä ja empatiasta, jotka ammentavat eläinetiikasta. Eläinetiikan peruslähtökohtana on ajatus, että ainoastaan tuntoisuus on peruste kuulua moraalin piiriin, ei laji tai muut biologiset tekijät. On siis kriittisesti pohdittava sitä, miksi aiheutamme muille olennoille kärsimystä, vaikka se ei ole selviytymisemme kannalta välttämätöntä. Analyttisen argumentaation rinnalle tarvitaan affektiivista empatiaa, eli kykyä ymmärtää toisten olentojen tunnekokemuksia. Kun eläinten kokemuksia katsotaan empaattisesti myötäeläen, on niille aiheutettu kärsimys vaikeampi sivuuttaa ja siten ne on helpompi ottaa moraalin piiriin. Affektiivista empatiaa voitaisiin herätellä esiin esimerkiksi sellaisen taiteen kautta, joka tarjoaa uudenlaisia

näkökulmia eläimenä olemisesta. Toinen affektiivisen empatian herättäjä voisi olla eläinten kohtaaminen ja vuorovaikutus niiden kanssa. Kriittinen analyttisyys ja empatia täydentävät toisiaan ja siten muodostavat toimivan työkalun ihmis-eläinsuhteiden uudenlaiseen tarkasteluun. (Mt., 299–300, 304–307.)

Aaltolan (2004, s. 43–44) mukaan eläinten moraaliseen arvoon yhteiskunnassa vaikuttavat erilaiset eläinkuvat, jotka voivat vaihdella sekä kulttuurien välisesti että sisäisesti. Eläinkuva rakentuu usein joko ihmisen ja eläimen erilaisuuden tai samankaltaisuuden varaan. Erilaisuuteen nojaavassa eläinkuvassa korostuu ihmisen ja eläimen väliset erot, ja ihminen nähdään usein eläimen vastakohtana. Erilaisuutta korostavaan eläinkuvaan liittyy myös ajatus hierarkiasta ja vallasta, eli ihminen nähdään eläintä korkeammalle kehittyneenä olentona, jolloin eläinten käyttö voidaan helposti oikeuttaa. Erilaisuutta painottava eläinkuva on länsimaissa vallitseva, mikä näkyy esimerkiksi siinä, kuinka laajamittaisesti eläimiä hyödynnetään ihmisen tarpeisiin. Tieteessä, joissain uskonnoissa sekä filosofian aloilla, kuten eläinetiikassa on painotettu eläimen ja ihmisen samankaltaisuutta korostavaa eläinkuvaa. Esimerkiksi evoluutioteoriassa painotetaan ihmistä lajina muiden eläinten joukossa ja eläinetiikassa tuntoisuutta pidetään eläimen ja ihmisen yhdistävänä piirteenä. (Mt., s. 44.)

3.3 Kuluttajien näkemykset tuotantoeläinten hyvinvoinnista ja oikeuksista

Suomessa lihankulutus on yli kolmikertaistunut 1950-luvulta, ja vuonna 2019 lihaa syötiin 79,8 kiloa henkilöä kohden. Vuonna 2018 lihankulutuksen kasvu ensi kertaa pysähtyi ja vuonna 2019 se kääntyi pieneen laskuun (Luonnonvarakeskus 2019.) Vaikka kasvisruokavalioiden suosio kasvaa jatkuvasti, on lihankulutus maailmanlaajuisesti kuitenkin edelleen kasvussa (Godfrey ym. 2018). Lihan tuotantomäärät lisääntyvät jatkuvasti. Etenkin broilerin kulutus on lisääntynyt, ja vuonna 2019 broilerin- ja kalkkunat tuotantomäärä oli yhteensä 139 miljoonaa kiloa Suomessa. Kasvua edelliseen vuoteen oli kolme prosenttia. Kokonaisuudessaan tuotantoeläimiä teurastettiin Suomessa vuonna 2019 81,4 miljoonaa (Luonnonvarakeskus 2019.) Nämä luvut antavat käsityksen suomalaisen eläintuotannon kokoluokasta.

Syömistä leimaa tänä päivänä erilaiset jännitteet, jotka syntyvät tarjonnan runsaudesta ja sen aiheuttamasta valinnan pakosta. Nämä jännitteet osoittavat, että syömistä ohjaa yhteiskunnassa vallitsevat, osin ristiriitaiset arvot, kuten nautinto ja vastuullisuus

(Jallinoja, Niva & Mäkelä 2018, s. 1501–1502.) Liha on ruokana juuri edellä mainittujen jännitteiden keskiössä.

Eläinkysymyksen politisoitumisen myötä ihmisten asenteet eläintuotantoa kohtaan ovat liikkeessä. Tuotantoeläimiin liitetyt eettiset kysymykset sekä puhe lihantuotannon ympäristö- ja terveysriskeistä on käynnistänyt laajemman keskustelun eri toimijoiden, mukaan lukien kuluttajien vastuusta. (Autio ym., 2018.) Seuraavaksi käsittelen aiempaa tutkimusta kuluttajien näkemyksistä tuotantoeläinten hyvinvoinnista ja eläintuotannon etiikasta.

Useissa tutkimuksissa on havaittu, että kuluttajien huoli tuotantoeläinten hyvinvoinnista on lisääntynyt. Vuoden 2016 Eurobarometrissa selvitettiin EU-maiden kansalaisten mielipiteitä tuotantoeläinten hyvinvoinnista. *Attitudes of Europeans Towards Animal Welfare* -selvityksen mukaan 99 % eli lähes jokainen suomalainen pitää tuotantoeläinten hyvinvointia tärkeänä ja 90 % suomalaisista oli sitä mieltä, että eläimiä pitäisi suojella aiempaa paremmin. Suomalaiset olivat muita EU-maiden kansalaisia enemmän huolissaan tuotantoeläinten hyvinvoinnista, sillä 74 % suomalaisista piti eläinten hyvinvointia ”erittäin tärkeänä”, kun EU:n keskiarvo oli 54 %. (Euroopan komissio, 2016.)

Kupsala ym. (2011) selvittivät suomalaisten näkemyksiä tuotantoeläinten hyvinvoinnista laajan kyselyaineiston avulla. Tutkimuksen mukaan suomalaiset arvioivat eläinten hyvinvoinnin toteutuvan parhaiten poro-, nauta- ja lammastuotannossa. Sika- ja siipikarjatuotannossa eläinten hyvinvoinnin sen sijaan arvioitiin toteutuvan heikommin. Myös Heinolan ym. (2020, s. 9) tutkimuksessa suomalaiset arvioivat broilereiden ja sikojen hyvinvoinnin heikommaksi kuin lihanautojen, lypsylehmien ja lampaiden. Myös kansainvälisissä tutkimuksissa on havaittu, että kuluttajat näkevät broilereiden ja sikojen hyvinvoinnissa eniten parannettavaa (Evans & Miele, 2007). Tämä voi johtua siitä, että kyseisten tuotantoeläinten elinoloista on keskusteltu mediassa kriittisesti. Nautojen hyvinvoinnin arviointi melko korkeaksi voi johtua taas siitä, että laiduntava lehmä on yleinen näky elintarvikemainonnassa, mikä saattaa vahvistaa kuluttajien mielikuvaa niiden hyvistä elinoloista. (Heinola ym., s. 9.)

Suomalainen lihateollisuus on vastannut kuluttajien huoleen tuotantoeläinten hyvinvoinnista markkinoinnin keinoin. Kaljonen ja Lonkila (2013) tarkastelivat suurimpien suomalaisten lihatalojen vastuullisuusviestintää. Heidän mukaansa lihatalot oikeuttavat toimintansa korostamalla viestinnässään niitä asioita, joiden uskovat suomalaisille kuluttajille olevan tärkeitä eli kotimaisuutta, vastuuntuntoista tuottajaa sekä lihan

ravitsemuksellista arvoa. Lihatalot ikään kuin vakuuttavat kuluttajille, että suomalaisen lihan syöminen on edelleen vastuullista. Lihatalojen vastuullisuusviestinnässä korostuvat suomalaisen tuotannon vahvuudet verrattuna ulkomaiseen, mikä vahvistaa käsitystä suomalaisen maatalouden erinomaisuudesta. (Mt., s. 97–98.)

Kupsalan ym. (2011) tutkimuksessa kuluttajat suhtautuivat häkkikanaloihin, emakkohäkkeihin, parsinavettoihin ja broilereiden pieneen elintilaan kielteisesti. Kuluttajien arvostamat yksilöllinen hoito ja luonnollinen elämän ovat Kupsalan ym. (2011, s. 27) mukaan kaukana nykypäivän intensiivisen eläintuotannon käytännöistä. Nämä arvostukset vastaavat enemmänkin perinteisen kotieläintuotannon ihannetta, jonka toteuttaminen suurilla eläintiloilla on mahdotonta. Se, että ihmiset arvioivat eläinten hyvinvoinnin ja niiden elinolosuhteet melko positiivisiksi, mutta suhtautuvat negatiivisesti esimerkiksi häkkikanaloihin ja parsinavettoihin saattaa kertoa siitä, että heillä ei ole kovinkaan paljon tietoa eläintenpidon nykykäytännöistä. (Mt., 27–28.)

Myös Heinolan ym. (2020) tutkimuksessa tuli esiin, että kuluttajilla on hyvin vähän tietoa tuotantoeläinten hyvinvoinnista. Syy tiedonpuutteeseen voi johtua siitä, että kaupungistumisen myötä ihmisillä ei ole yhteyttä maataloustuotantoon ja siksi käsityksen pohjautuvat median ja mainonnan välittämään tietoon (Evans & Miele 2007). Kupsalan ym. (2011, s. 27) mukaan kuluttajat eivät myöskään aktiivisesti ota selvää tuotantoeläinten hyvinvoinnista. Vähäinen tieto ja haluttomuus sen etsimiseen on osa näkymättömäksi rakentumista, joka Kupsalan ja Tuomivaaran (2004, s. 317) mukaan on tapa ratkaista ihmis-eläinsuhteen ambivalenssi. Koska tiedämme, että eläintuotantoon liittyy moraalisesti ristiriitaisia asioita, emme aktiivisesti hakeudu tiedon ääreen. Kupsalan (2019, s. 29) mukaan tutkittaessa ihmisten käsityksiä tuotantoeläinten hyvinvoinnista onkin huomioitava, että monen voi olla vaikea muodostaa aiheesta mielipidettä, sillä tietoa tuotantoeläinten oloista on vain vähän tarjolla.

Tutkimustieto siitä, miten kuluttajat käsittävät tuotantoeläinten hyvinvoinnin ja mitkä tekijät siihen vaikuttavat, on melko yhteneväistä. Kuluttajat pitävät tuotantoeläinten hyvinvoinnin kannalta tärkeinä luonnollista elämää, yksilöllistä hoitoa, mahdollisuutta lajityypilliseen käyttäytymiseen sekä ulkoilumahdollisuutta (Kupsala ym., 2011: Heinola ym. 2020.) Kupsalan ym. (2011) tutkimuksessa myös mahdollisuutta sosiaaliseen käyttäytymiseen arvostettiin. Heinolan ym. (2020, s. 2) tutkimuksessa ilmeni, että kuluttajat pitivät perustarpeiden täyttämistä (nälkä, jano ja terveys) tärkeimpänä tuotantoeläinten hyvinvointiin liittyvänä kysymyksenä. Toiseksi tärkeimpänä asiana pidettiin eläinten hyviä elinolosuhteita, kuten mahdollisuutta liikkua vapaasti sekä

riittävää elintila. Eläinten mahdollisuus lajityypilliseen käyttäytymiseen esimerkiksi sosiaalisen kanssakäymisen kautta arvioitiin kolmanneksi tärkeimmäksi hyvinvointitekijäksi. (Mt.)

Iso-britannialaisessa tutkimuksessa, jossa selvitettiin kuluttajien käsityksiä tuotantoeläinten hyvinvoinnista, havaittiin, että luonnollisen elämän lisäksi inhimillistä kohtelua pidettiin tärkeänä tekijänä eläimen hyvinvoinnin kannalta (Clark, Stewart, Panzone, Kyriazakis & Frewer, 2016). Luonnollinen elämä liitettiin eläimen mahdollisuuteen liikkua vapaasti tarpeeksi suuressa tilassa, mahdollisuuteen olla ulkona sekä mahdollisuuteen toteuttaa vaistojaan. Inhimillinen kohtelu nähtiin edellytyksenä eläinten psyykkiseen hyvinvointiin, sillä tuotantoeläimillä uskottiin olevan kyky kärsiä. Luonnollisen elämän mahdollistamista pidettiin osana eläimen inhimillistä kohtelua. (Mt., s. 462–463.)

Kupsalan ym. (2011) tutkimuksessa puolet vastaajista eivät ajatelleet eläinten hyvinvointia ruokaostoksilla ja lähes puolet oli sitä mieltä, ettei yksittäinen kuluttaja voi vaikuttaa tuotantoeläinten hyvinvointiin. Tutkimuksen mukaan kuluttajat ajattelivat, että on vaikea tietää, miten tuotantoeläinten hyvinvointiin voi vaikuttaa. Vastaajien joukosta löytyi kuitenkin kriittinen kuluttajien ryhmä, jotka ajattelivat tuotantoeläinten hyvinvointia ruokaa ostaessaan, ja kokivat, että yksittäinen kuluttaja voi vaikuttaa asiaan. (Kupsala ym., s. 29.)

Kupsalan ym. (2011) tutkimuksessa myös selvisi, että suomalaisten luottamus siihen, että elintarvikeketjun toimijat tarjoavat totuudenmukaista tietoa tuotantoeläinten hyvinvoinnista on melko vahva siitä huolimatta, että mediassa on tarkasteltu kriittisesti eläintuotannossa esiin nousseita epäkohtia. Vahvimmin suomalaiset luottavat viranomaisiin, eli eläinlääkäreihin ja poliisiin, jotka valvovat eläinsuojelulain noudattamista. Myös luottamus maatalouden toimijoihin on vahva. Sen sijaan luottamus EU:n ja Suomen valtion lainsäätäjiin on heikompi, mikä liittyy yleiseen luottamuksen heikkenemiseen politiikkaa kohtaan. (Kupsala ym., s. 31–32.)

Kuluttajien lisääntyneeseen huoleen ja tiedontarpeeseen tuotantoeläinten hyvinvoinnista on alettu reagoida kehittämällä eläinten hyvinvointimerkintöjä, joiden avulla kuluttajat voisivat varmistua eläinten hyvinvoinnin tiettyjen kriteereiden täyttymisestä eläinperäisiä tuotteita ostaessaan. Heinolan ym. (2020, s. 2) mukaan Suomessa ei ole vielä käytössä yhteneväistä eläinten hyvinvointimerkintää, mutta jotkut suomalaiset elintarviketoimijat kuten Juustoportti ovat ottaneet käyttöön oman merkinnän, joka pohjautuu

kansainväliseen tieteelliseen tutkimukseen perustuvaan Welfare Quality -hyvinvointimittariin. Lisäksi Luonnonvarakeskus ja Pellervon taloustutkimus kehittävät parhaillaan yhteisessä hankkeessaan Suomen markkinoille suunnattua eläinten hyvinvointimerkintää. Hankkeessa kehitetty Parempi eläimille -merkki pilotoitiin kuluttajille kokeilutuotteissa neljässä helsinkiläisessä kaupassa loppuvuodesta 2020. Hankkeessa kehitetty hyvinvointimerkintä pohjautuu Kauppisen (2020) mukaan eläinten hyvinvoinnista tuotettuun tutkittuun tietoon ja sen voivat saada vain sellaiset tilat, jotka ylittävät panostuksessa eläinten hyvinvointiin lain vaatiman vähimmäistason.

Heinolan ym. (2020, s. 1) tutkimuksen mukaan kuluttajista 65 % olisi valmiita ostamaan hyvinvointimerkittyjä tuotteita, mutta osa vastaajista epäili tuotteiden hinnan olevan liian korkea omaan budjettiin. Joidenkin tutkimusten mukaan kuluttajat ovat valmiita maksamaan tuotteista enemmän, jos tuotannossa on otettu eläinten hyvinvointi huomioon (esim. Napolitano ym. 2010). Heinolan ym. (2020, s. 1) tutkimuksessa kaksi kolmasosaa vastaajista uskoi hyvinvointimerkityn tuotteen ostamisen konkreettisesti parantavan tuotantoeläinten hyvinvointia. Hyvinvointimerkintä voisi siis mahdollisesti lisätä kuluttajien uskoa omiin mahdollisuuksiinsa vaikuttaa eläinten hyvinvointiin kulutusvalintojen kautta. Aution ym. (2018, s. 1–2) mukaan hyvinvointimerkeillä on suuri potentiaali ihmisten kulutustottumusten muuttamiseksi eettisempään ja ekologisempaan suuntaan, sillä niiden suosiminen vaati kuluttajalta vain pieniä muutoksia, eikä esimerkiksi lihasta luopumista kokonaan, tai lihan korvaamista uusilla, kasvipäraisillä proteiinin lähteillä.

Saara Kupsala (2019) tutki väitöskirjassaan suomalaisten asenteita tuotantoeläimiä kohtaan sekä eläimiin liitettyä mielen kykyjä. Lisäksi hän selvitti, mitä kulttuurisia merkityksiä suomalaiset liittävät lihaan. Väitöskirjan mukaan asenteissa tuotantoeläimiä kohtaan on nähtävissä tiettyjä sosiodemografisia eroja, joista sukupuolella on vahvin yhteys asenteisiin. Naiset ovat miehiä enemmän huolissaan tuotantoeläinten hyvinvoinnista. Myös asuinpaikka, ikä ja eläimiin liittyvät kokemukset vaikuttavat asenteisiin. Nuoret, kaupungissa asuvat ja lemmikkieläinten omistajat ovat keskimäärin enemmän huolissaan tuotantoeläinten hyvinvoinnista. (Mt.) Kupsalan (2019) väitöskirjan tulokset siitä, että ikä, sukupuoli ja asuinpaikka vaikuttavat käsityksiin tuotantoeläinten hyvinvoinnista tukevat aiempaa tutkimusta aiheesta. (ks. Kendall ym., 2006.)

Kupsalan (2019) väitöskirjassa selvisi, että suomalaiset liittävät eniten mielen kykyjä koiraan. Suurin osa arveli myös tuotantoeläimistä lehmällä ja sialla olevan mm. kyky tuntea, ajatella ja surra. Luonnonvaraisiin eläimiin mielen kykyjä liitettiin vähemmän kuin

lemmikki- ja kotieläimiin, ja kanoilla taas nähtiin olevan vähemmän kognitiivisia kykyjä kuin nisäkkäillä. Bastianin ym. (2012) tutkimuksessa syötäväksi luokiteltujen eläinten mielen kyvyt sivuutettiin, mikä voidaan tukijoiden mukaan nähdä keinona torjua negatiivisia ajatuksia, joita tieto tuotantoeläinten mahdollisesta kärsimyksestä aiheuttaa.

Animalian vuonna 2021 julkaisemaa Eläinoikeusraporttia varten teetettiin kysely, jossa selvitettiin suomalaisten näkemyksiä eläinten oikeuksien toteutumisesta ja niiden kehittämisestä. Kyselyssä selvitettiin näkemyksiä liittyen tuotanto- ja koe-eläimiin sekä turkistarhaukseen. Eläinten itseisarvon kirjaamista lakiin kannatti jopa 74 % vastaajista. Varovaisen positiivisesti suhtauduttiin kyselyssä myös maataloustukien suuntaamiseen kasviperäisen tuotannon kehittämiseen. Vastaajista asiaa kannatti 53 %. Kyselyssä selvitettiin myös mielipiteitä lihan kokonaiskulutuksen vähentämisestä, sillä asia on noussut ajankohtaiseksi sen myötä, kun vuonna 2019 laadittuun hallitusohjelmaan kirjattiin kasviperäisen tuotannon lisääminen. Kyselyn vastaajista 66 % kannatti lihan kokonaiskulutuksen määrän pienentämistä. (Lahtinen 2021, s. 8, 10–12, 13–14.)

Lahtisen (2021, s. 14) mukaan se, että Animalian kyselyssä enemmistö vastaajista kannatti eläinten itseisarvon lisäämistä lakiin, on yllättävää ottaen huomioon, että eläinten oikeudet on ollut vielä pari vuosikymmentä sitten melko radikaali käsite. Sen sijaan se, että lihan kokonaiskulutuksen vähentäminen ja maataloustukien suuntaaminen kasviperäiseen tuotantoon sai itseisarvon lisäämistä ja lajityypillisen käyttäytymiseen huomioimista vähemmän kannatusta, voi Lahtisen (2021, s. 14) mukaan johtua siitä, että kasvissyönti on jonkin verran polarisoitunut ilmiö, joka jakaa kaupunkilaisia ja maaseudulla asuvaa väestöä. Kyselyn toteuttamisen tavoista on Animalian raportissa niukasti tietoa, minkä vuoksi on vaikeaa arvioida, kuinka suuresta otannasta on kyse, eli onko vastaajien profiili ja näin ollen myös asenteet vinoutuneet ja huonosti yleistettävissä koskemaan koko väestöä.

Kuluttajien eläineettisten näkemysten ja heidän noudattamansa ruokavalion välillä on havaittu olevan vahva yhteys (esim. Lund, MacKeegan, Cribbin & Sandøe 2016: Piazza ym., 2015). Lundin ym. (2016) tutkimuksessa selvisi, että sekasyöjien eettiset näkemykset eläintuotannosta eroavat selkeästi kasvissyöjien ja vegaanien näkemyksistä, ja ovat moninaisempia kuin kasvissyöjien ja vegaanien näkemykset. Tutkimuksessa sekasyöjien eläineettisissä näkemyksissä korostui utilitarismi, eli eläinten tarpeiden ja hyvinvoinnin huomioiminen sekä turhan kärsimyksen minimoiminen. Vegaanien ja kasvissyöjien eläineettiset näkemykset taas olivat keskenään yhdenmukaisempia, ja niissä korostui eläinten oikeuksien kannattaminen. Vegaanien

keskuudessa eläinoikeusajattelu oli kaikkien voimakkainta. (Mt., s. 89.) Myös Rothgerberin (2015) mukaan vegaanit kannattavat kasvissyöjiä vahvemmin eläinoikeuksia, tuntevat herkemmin moraalista syyllisyyttä ja identifioituvat herkemmin muihin vegaaneihin.

Vegaanien eläineettisistä näkemyksistä on enemmän tutkimustietoa kuin muita ruokavaliota noudattavien. Aiemman tutkimuksen perusteella tiedetään, että eläinoikeudet ovat merkittävä tekijä siirryttäessä sekä kasvis- että sekaruokavalioista vegaaniseen ruokavalioon. (Hirschler 2011) Lisäksi eläinoikeuksien vakaumuksellinen kannattaminen on yhteydessä vegaanisen ruokavalion pitkäaikaiseen noudattamiseen (Larsson ym. 2003).

Monet suhtautuvat eläimiin empaattisesti ja esimerkiksi omistavat lemmikkieläimiä, mutta syövät silti lihaa (Herzog 2010). Piazzan ym. (2015) mukaan suurin osa sekasyöjistä perustelee lihan syömistä samoin perustein, jotka ovat niin sanotut neljä N:nää eli *natural*, *normal*, *nececcery* ja *nice* (*luonnollinen*, *normaali*, *välttämätön* ja *mieluisa*). Piazzan ym. (2015) tutkimuksessa sekasyöjät, jotka pitivät lihan syömistä luonnollisena, normaalina, välttämättömänä ja mieluisana, suhtautuivat eläimiin välineellisemmin kuin kasvissyöjät ja ulottivat moraalin vain osaan eläinlajeista. Neljän N:än perusteella lihansyöntiä oikeuttavien kuluttajien ruokavalintoja eivät juurikaan ohjanneet eettiset perusteet. Lisäksi neljän N:än kannattamiseen liittyi eläinoikeuksien vähäinen puolustaminen, spesistinen asenne, eläintuotteiden ja lihan kuluttaminen usein sekä vankka sitoutuminen lihansyöntiin. Perustelu ja oikeuttaminen vedoten neljään N:nään lievittää mahdollisia syyllisyyden tunteita ja mahdollistaa sekasyöjien lihankulutuksen jatkamisen ilmapiirissä, jossa aiheeseen kohdistuu jatkuvaa kritiikkiä. (Mt., s. 114, 126.)

Minsonin ja Moninin (2012) mukaan eettisistä syistä kasvisruokavaliota noudattavat voivat tahattomasti provosoida sekasyöjiä näyttäytymällä moraalisesti ylempänä olevina, ja aiheuttaa sekasyöjissä tunteen moraalisesta tuomitsemisesta. Tämä voi olla yksi syy siihen, että vaikka lihaan liittyviä eettisiä ja ekologisia ongelmia tuodaan esiin mediassa, osa kuluttajista jatkaa lihansyöntiä ja puolustaa sitä ponneikkaasti ikään kuin vastareaktiona.

Käsityksen siitä, ovatko ihmiset ja eläimet keskenään samankaltaisia vai erilaisia on todettu olevan yhteydessä ruokavalioon. Bilewiczin, Imhoffin ja Drogoszin (2011) tutkimuksessa kasvissyöjät liittivät eläimiin useammin sellaisia psykologisia

ominaisuuksia ja tunnekykyjä, joita yleensä pidetään tyypillisinä vain ihmisille, kun taas sekasyöjät liittivät niitä eläimiin harvemmin.

Taru Anttonen (2010) tarkasteli sosiologian pro gradu -tutkielmassaan sitä, miten eläinten hyvinvointi rakentuu sellaisille kuluttajille, joiden kulutusmotiveja ohjaa eläinten hyvinvointi. Anttonen paikansi näiden kuluttajien suhtautumisesta eläinten hyväksikäyttöön kaksi diskurssia, luomu- ja eläinoikeusdiskurssin. Eläinoikeusdiskurssissa eläinten tappamista ihmisen hyödyksi ei pidetty moraalisesti oikeutettuna tekona. Luomudiskurssissa taas eläimen tappaminen katsottiin oikeutetuksi, jos eläimen hyvinvoinnista huolehdittiin. Molemmissa diskursseissa pientilamallin mukainen eläintuotanto nähtiin ihanteellisena lihantuotantotapana ja tehotuotannon vastakohtana (Mt., s.1). Luomudiskurssia kannattavien kuluttajien asenteet eläinten käytöstä ruoantuotannossa siis heijastelivat Singerin preferenssiutilitarismia, jossa eläimen tappaminen voidaan moraalisesti oikeuttaa, jos sen intressit elämän aikana otetaan huomioon. Eläinoikeusdiskurssia kannattavien kuluttajien asenteet taas viittasivat Reganin (1983) deontologiseen oikeusteoriaan, joka suhtautuu eläimen tappamiseen kriittisemmin.

3.4 Eläinten hyvinvointi ja oikeudet osana kotitalousopetuksen ruoka- ja kestävyyskasvatusta

Ruoka- ja kestävyyskasvatuksella on keskeinen rooli kotitalousopetuksessa. Janhosen, Mäkelän ja Palojoen (2014, s. 107) mukaan ruokakasvatus on alun perin liittynyt terveyden edistämiseen ja ravitsemusvalistukseen, mutta nykyään se käsitetään laajempänä kokonaisuutena. Kestävyyteen liittyvät tavoitteet ovat yhä vahvempi osa ruokakasvatusta. Kestävyystutkimuksessa taas ruoka on otettu pedagogiseksi välineeksi kestävyyskasvatuksen tavoitteiden saavuttamiseksi. (Mt., s. 108) Risku-Norjan (2010, s. 51) mukaan ruokakasvatus tulisi ottaa entistä vahvemmin osaksi kestävyyskasvatusta, sillä ruoka arkisena ja omakohtaisena asiana tarjoaa paljon mahdollisuuksia kestävyiden eri ulottuvuuksien hahmottamiselle konkreettisesti.

Lihan ja eläinperäisten tuotteiden kuluttamisen vähentämisellä on kiistaton rooli siirtymässä kohti kestävämpää ruokakulttuuria (Vinnari & Vinnari, 2014). Ympäristösyiden lisäksi siirtymistä kasvipohjaisempaan ruokavalioon puoltavat Vinnarin ja Vinnarin (2014, s. 370) mukaan myös moraaliset perusteet, sillä viime vuosikymmeninä on syntynyt tieteellisiä teorioita, jotka kyseenalaistavat eläinten käytön

oikeutuksen. Eettisten teorioiden kannatusta on mahdollisesti lisännyt myös luonnonteellisen tutkimuksen tuottama tieto eläinten tuntoisuudesta ja kognitiivisista kyvyistä.

Kestävyyden ulottuvuuksia on usein hahmotettu neljän ulottuvuuden kautta, jotka ovat ekologinen, taloudellinen, kulttuurinen ja sosiaalinen kestävyys. Eläinten hyvinvointiin ja oikeuksiin liittyviä näkökulmia on ehdotettu sisällytettäväksi kulttuurisen tai sosiaalisen kestävyysosan osa-alueisiin. (Vinnari & Vinnari 2014, s. 373–374.) Vinnarin ja Vinnarin (2014, s. 375) mukaan eläinten hyvinvointi ja oikeudet tulisi kuitenkin jäsentää muista osa-alueista erillisenä. Heidän hahmotelmassaan eläinetiikka muodostaa kestävyysviidennen osa-alueen, sisältäen sekä eläinten hyvinvoinnin näkökulman että eläinoikeusnäkökulman. Nämä kaikki viisi osa-aluetta tulisi ottaa huomioon siirtymässä kohti kestävämpää, kasvisvoittoista ruokavaliota. (Mt.)

Vinnari ja Vinnari (2014, s. 384–385) jäsentävät toimenpiteitä kasvisruokavalioiden omaksumisen edistämiseksi. Nämä toimet kattavat edellä mainitut viisi kestävyysosan aluetta ja ne on suunnattu yhteiskunnan eri toimijoille. Strategisiksi tavoitteiksi eläinoikeuksien edistämisen osalta he asettavat eläimiä koskevan tieteellisen tiedon aseman vahvistamisen ja eettisesti kiistanalaisimpien eläintuotantojen muotojen, kuten broilereiden kasvatuksen kieltämisen. Kotitalousopetuksella olisi heidän mukaansa rooli taktisena toimijana näiden tavoitteiden saavuttamiseksi ja siksi kotitalousopetukseen tulisi sisällyttää eläinetiikka. (Mt., s. 384–385.)

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden (POPS 2014, s. 437) mukaan kotitalouden oppiaineen tavoitteena on edistää kestävä elämäntapaa tukevia tietoja, taitoja ja asenteita. Yksi kolmesta kotitalouden oppiaineen sisältöalueesta on ruokaosaaminen ja ruokakulttuuri, johon POPS:issa (2014, s. 437) määritellään kuuluvan ruoan ja syömisestä mm. ravitsemuksen, ruokaketjun ja eettisyyden näkökulmista. Vaikka eläinten hyvinvointi ja oikeudet eivät ole kirjattuina kotitalouden opetussuunnitelmaan, olisi kotitaloudessa sijaa asian käsittelyyn, sillä kaikki eläinkysymykseen liittyvät osa-alueet, eli kestävyys, ruoka ja etiikka ovat myös kotitalouden oppiaineen sisällöllistä ydintä. Eläinten hyvinvointi ja oikeudet löytyvät sekä biologian että elämäntutkimustiedon oppiaineiden opetussuunnitelmista. Molemmissa oppiaineissa eläinten hyvinvointi ja oikeudet on kirjattu osaksi sisältöaluetta ”kestävä tulevaisuus”. (POPS 2014, s. 381, 413.)

Kiinnostavaa on, että kotitalouden oppiaineen ja kotitaloustieteen ulkopuolinen taho on laatinut opetusmateriaalia eläinkysymyksen käsittelyyn kotitalouden oppiaineessa. Biologian ja maantiedon opettajien liitto ja WWF (2019) ovat julkaisseet yläkouluihin ja lukioon suunnatun, kaikille avoimen Open ruokaopas -verkkosivun, josta löytyy eri oppiaineisiin kohdistettua opetusmateriaalia vastuullisen ruoan teemoista. Oppaassa kotitalouden oppiaineen kohdalla löytyy oppimismateriaaleja myös eläintuotannon etiikasta. Niissä eläintuotannon eettisiä kysymyksiä käsitellään sekä eläinten hyvinvoinnin että eläinoikeuskysymysten näkökulmista. Materiaaleissa kannustetaan pohtimaan nykylainsäädännön vaikutusta eläinten hyvinvointiin sekä analysoimaan kulttuurin ja mainonnan tuottamia käsityksiä eläimistä. Nämä teemat sopivat siis kotitalouden ruoka- ja kestävyyskasvatukseen, mutta miksi niitä ei ole otettu osaksi kotitalouden oppiaineen sisältöjä, oppikirjoja tai kotitalousopettajan koulutusta?

Yksi mahdollinen selitys eläinkysymyksen puuttumiselle kotitalouden oppiaineen sisällöistä voi liittyä lihan vahvaan asemaan kotitalousopetuksessa. Böhm, Lindblom, Åbacka, Bengs ja Hörnell (2016) selvittivät kasvisruoan asemaa ruotsalaisessa kotitalousopetuksessa. Tutkimuksen mukaan sekä opettajat että oppilaat pitivät lihaa aterian keskeisenä osana ja kasvisruokaa ikään kuin ”tyhjänä” lihan puutteesta johtuen, erityisesti valmistettaessa liharuokia imitoivia kasvisruokia. Kasvissyöjiin liitettiin normista poikkeavuuden diskurssi ja kasvisruokien valmistusta kotitalousopetuksessa pidettiin vaivalloisena. Tutkijoiden mukaan kasvisruokavalioiden omaksumisen edistämiseksi kotitalousopetuksessa tulisi keskittyä tunnettujen ja pidettyjen kasvisruokien valmistukseen ja kasvisruokaa tulisi valmistaa koko ryhmän toimesta. Näiden toimien tueksi kotitalousopetuksessa tulisi painottaa kriittistä ymmärrystä ruokavalintojen vaikutuksesta ympäristöön, terveyteen ja eläinten hyvinvointiin. (Mt., s. 676.)

Kasvisruoan aseman vahvistaminen kotitalousopetuksessa on kestävyystavoitteiden lisäksi tärkeää siinäkin mielessä, että nuorten osuus kasvissyöjistä on merkittävä verrattuna muihin ikäryhmiin. Lihaton ruokavalio lisääntyi Suomessa vuosien 2012 ja 2016 välisenä aikana eniten 17–25-vuotiaiden nuorten keskuudessa (Lehto 2018). Jallinojan (2019) mukaan erityisen suosittu kasvis- ja vegaaniruokavalio on nuorten naisten keskuudessa. Kasvisruoan aseman vahvistamisen lisäksi eläinetiikan sisällyttäminen kotitalousopetukseen voidaan perustella sillä, että se oleellisesti kuuluu tämän päivän ruoka- ja kestävyyskasvatukseen.

4 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tässä tutkielmassa tarkastelen nuorten näkemyksiä siitä, miten eläinten hyvinvointi ja oikeudet tulisi ottaa huomioon ruoantuotannossa. Olen kiinnostunut miten ja missä määrin nuorten näkemykset heijastavat eläinoikeusajattelua ja eläinsuojeluajattelua. Nuorten eläinoikeusajattelua tarkastelen kahden filosofisen eläinoikeusteorian, Singerin (2007) preferenssiutilitarismin ja Reganin (1983) oikeusteorian kautta. Preferenssiutilitarismissa korostetaan tekojen seurauksia ja niiden tuottamaa hyötyä oikeuttamisen perusteena. Lisäksi preferenssiutilitarismissa eläimen tappamisen oikeutusta ei pidetä mahdollisena, jos eläimen intressit otetaan huomioon sen elämän aikana. Deontologiseen filosofiaan perustuvassa oikeusteoriassa taas tekojen oikeutusta jäsennellään oikeuksien ja velvollisuuksien kautta, ja eläimen tappamista ihmisen hyödyksi ei voida moraalisesti oikeuttaa. (Aaltola 2004, s. 137, 153.) Kyseiset teoriat valikoituivat tarkastelun kehykseksi ensinnäkin siitä syystä, että ne ovat yleisimmät eläinoikeusteoriat, joihin tuotantoeläinten oikeuksista puhuttaessa viitataan. Toiseksi, vaikka molemmat kyseenalaistavat eläinten välineellisen arvon, niiden periaatteellinen ero siinä, voidaanko eläimiä käyttää vai ei, on ratkaisevasti kytköksissä konkretiaan. Deontologiseen oikeusteoriaan nojaavassa eläinoikeusajattelussa lihan- ja muiden eläinperäisten ruokien tuotanto halutaan lopettaa, kun taas preferenssiutilitarismissa niiden tuottaminen on jossain määrin mahdollista.

Eläinoikeusajattelussa otetaan kantaa eläimen kohtelun lisäksi ruoantuotannon vallitseviin rakenteisiin, kun taas eläinsuojeluajattelussa pyritään eläinten hyvinvoinnin edistämiseen ja kärsimyksen minimoimiseen vallitsevien rakenteiden puitteissa. Nuorten näkemyksiä eläinten hyvinvoinnin edistämisestä tarkastelen ihmis-eläinsuhteen muutoksen kautta. Tarkastelen myös nuorten noudattaman ruokavalion yhteyttä heidän näkemyksiinsä eläinten hyvinvoinnista ja oikeuksista ruoantuotannossa. Aiemman tutkimuksen perusteella tiedetään, että ruokavaliolla on yhteys eläineettisiin näkemyksiin. (Lund ym. 2016: Piazza ym. 2015). Kasvis- ja vegaaniruokavalioita noudattavien keskuudessa eläinoikeusajattelu on yleisempää kuin sekaruokavaliota noudattavien. Sekasyöjien eläineettisten näkemysten tiedetään olevan moninaisempia kuin kasvissyöjien ja vegaanien. (Lund ym. 2016.) Vaikka ruokavalion tiedetään olevan keskeinen eläineettisiä näkemyksiä jakava tekijä, se ei ole tämän tutkielman keskeisin tarkastelun kohde. En tarkastele nuorten näkemyksiä ruokavalioryhmittäin, vaan keskityn tarkastelemaan eläinoikeus- ja eläinsuojeluajattelun piirteitä laadullisesti

nuorten näkemyksissä. Nostan ruokavalion esiin niissä kohdissa, joissa se on mielestäni oleellisesti sidoksissa eläineettisiin näkemyksiin.

Tutkimuskysymykset ovat:

1. Miten eläinoikeus- ja eläinsuojeluajattelu ilmenee nuorten käsityksissä eläinten hyvinvoinnin ja oikeuksien huomioimisesta ruoantuotannossa?
2. Miten tuotantoeläinten hyvinvoinnin ja oikeuksien merkitystä jäsenellään niin eläinsuojelua heijastavissa kuin eläinoikeuksia korostavissa näkemyksissä?
3. Millä tavoin nuorten noudattama ruokavalio jäsentää heidän näkemyksiään liittyen tuotantoeläinten hyvinvointiin ja oikeuksiin?

Nuorten näkemysten tutkiminen on mielekästä siinä mielessä, että ne mahdollisesti heijastelevat tulevaisuuden valtavirtanäkemyksiä aiheesta. Lisäksi aiemman tutkimuksen perusteella (esim. Kupsala 2019) tiedetään, että nuoret ovat muita ikäryhmiä enemmän huolissaan eläinten hyvinvoinnista ja oikeuksista, joten eläinsuojelu- ja oikeusajattelun tutkiminen laadullisesti heidän näkemystensä osalta on perusteltua. Eläinetiikkaa on ehdotettu lisättäväksi kotitalouden oppiaineen sisältöihin (Vinnari & Vinnari 2014). Myös tästä syystä on mielekästä ja kiinnostavaa tutkia nuorten tämänhetkisiä näkemyksiä aiheesta. Saatu tieto voi olla avuksi nuorille suunnatun eläinetiikkaan liittyvän kasvatuksen ja koulutuksen suunnittelussa.

5 Tutkimuksen toteutus

Tässä luvussa esittelen aluksi tutkimuksen toteutuksen strategian ja aineistonkeruumenetelmän. Sen jälkeen kuvaan aineiston sekä aineiston analyysimenetelmän, joka on teemoittelu. Tutkimus on toteutettu kvalitatiivisena eli laadullisena.

5.1 Tutkimusstrategia ja aineistonkeruumenetelmä

Tämä tutkimus on laadullinen. Ruusuvuoren ja Nikanderin (2010, s. 16) mukaan laadullisen tutkimuksen tavoitteena on ymmärtää inhimillistä todellisuutta, löytää kerätystä aineistosta jotakin uutta ja luoda uusia jäsennyksiä ja käsitteellisyyksiä tutkittavasta ilmiöstä. Myös Tuomi ja Sarajärvi (2018, s. 33) esittävät, että laadullinen tutkimus on nimenomaan ymmärtävää tutkimusta. Juuri pyrkimys tavoittaa ihmisten näkemyksiä ilmiöistä tai ymmärtää ihmisen toimintaa tietyssä ympäristössä tekee laadullisesta tutkimusotteesta luonteeltaan avoimen prosessin, jolloin sen eri vaiheita ei ole mielekästä jäsentää tarkasti etukäteen. Usein vaiheet ikään kuin kietoutuvat yhteen ja esimerkiksi aineistonkeruuseen ja analyysiin liittyvät ratkaisut muotoutuvat tutkimuksen edetessä. (Alasuutari 2011.) Laadulliselle tutkimukselle on myös tyypillistä, että tutkimusongelma jäsentyy vasta tutkimuksen edetessä. Laadullinen tutkimus perustuu sille ajatukselle, että objektiivista tietoa ei ole olemassa, vaan tutkimuksen tulokset ovat aina sidoksissa valittuihin metodeihin ja niiden käyttäjään, jolloin sen tuottaa tietoa on jokseenkin subjektiivinen. (Tuomi & Sarajärvi 2018, s. 38–39.)

Tämän tutkielman aineisto on osa Helsingin Sanomissa julkaistua ruokakyselyä. Tuomen ja Sarajärven (2018, s. 157) mukaan sekä kysely että haastattelu aineistonkeruumenetelmänä sille ajatukselle, että selvitetessä jotakin asiaa, selviää se parhaiten asianomaiselta kysymällä. Alasuutarin (2011) mukaan on kuitenkin suhtauduttava kriittisesti siihen olettamukseen, että kysely tai haastattelu olisivat ainoat tavat saada selville asioiden todellinen luonne, ja että yksilö olisi inhimillisen todellisuuden keskiössä, vaikka individualismia korostava kulttuuri niin olettaakin. Toisin kuin kyselyssä, haastattelussa tiedonkerääjä voi mahdollisesti esittää täydentäviä kysymyksiä, oikaista väärinkäsityksiä sekä käydä haastateltavan kanssa dialogia. Kyselyssä taas tiedonantajat itsenäisesti vastaavat heille annettuun kyselyyn, jolloin kyselyn laatija olettaa, että vastaajilla on halu ja kyky ilmaista itseään tarkoituksenmukaisesti kirjoittamalla. (Tuomi & Sarajärvi 2018, s. 158–159.) Kyselytutkimuksen etu on taloudellisuus, sillä sen avulla pystytään keräämään tietoa

suurelta määrältä ihmisiä lyhyessä ajassa ja usein haastattelua pienemmillä resursseilla (Mt.).

5.2 Aineiston keruu ja kuvaus

Tutkielman aineisto on kerätty maaliskuussa 2020 Helsingin Sanomissa julkaistun ruokakyselyn avulla. Kyselyn laativat terveystieteiden professori Piia Jallinoja Tampereen yliopistosta sekä Helsingin yliopistosta kuluttajatutkimuksen professori Mari Niva ja kasvatustieteellisen tiedekunnan dekaani, ruokakulttuurin professori Johanna Mäkelä. Kysely tehtiin yhteistyössä toimittaja Anna-Stina Nykäsen kanssa ja sen teknisestä toteutuksesta vastasi Helsingin Sanomat. Vastauksia saatiin vajaat 23 000. Aineisto toimitettiin tutkijoille Excel-muodossa. Kyselyn tavoitteena oli saada tietoa ajankohtaisista ruokaan ja syömiseen liittyvistä kysymyksistä. Kysely koostui useasta aihealueesta, joita olivat ruoka ja ilmastonmuutos, ruoan terveysvaikutukset, erilaiset ruokavaliot sekä eläinten oikeudet ja hyvinvointi. Kyselylomake koostui yhteensä 18 kysymyksestä, joihin sisältyi sekä strukturoituja että avoimia kysymyksiä. Avokysymyksiä oli yhteensä viisi, joista neljä liittyi edellä mainittuihin aihepiireihin ja yksi oli lomakkeen viimeinen, kokoava kysymys, jossa vastaajilla oli mahdollisuus vielä avata kyselyn virittämiä ajatuksia. Strukturoiduista kysymyksistä osa sisälsi väittämiä, joiden tarkoituksena on selvittää vastaajien asenteita ruoanvalintaan liittyen.

Koska kyselyn aineisto oli hyvin suuri, oli sen rajaaminen tutkielmaani varten välttämätöntä. Rajasin aineiston 15–25-vuotiaiden nuorten vastauksiin, sillä kotitaloustieteen näkökulmasta olen erityisen kiinnostunut nuorten näkemyksistä liittyen aiheeseen. Yhteensä tutkittavan ikäryhmän vastauksia oli 2639. Avokysymykseen vastasi 1448 nuorta, mikä on siis aineistoni koko. Avokysymys, jonka vastauksista aineistoni koostuu, on seuraava: *”Eläinten käyttämistä tuotantoeläiminä on viime aikoina kritisoitu julkisuudessa. Miten mielestäsi eläinten hyvinvointi ja oikeudet tulisi ottaa huomioon ruoantuotannossa?”*. Aineisto toimitettiin minulle Excel -tiedostona, jossa myös toteutin aineiston koodaamisen, teemoittelun ja järjestelyn analyysia varten. Aineiston koko oli 41000 sanaa.

Taustamuuttujina olivat sukupuoli, asuinpaikka, ruokavalio ja ikä. Valtaosa vastaajista oli naisia (76,7 %) ja pääkaupunkiseudulla tai yli 100 000 asukkaan kaupungissa asuvia (74,4 %). Lisäksi vegaani- ja kasvisruokavaliota noudattavien osuus vastaajista oli verrattain suuri. Vegaanista ruokavaliota avokysymykseen vastanneista noudatti (31,7 %) ja kasvisruokavaliota (32,4 %). Valtaosa vastaajista oli myös yli 20-vuotiaita (74,8 %),

mikä oli odotettavissa, sillä kysely on julkaistu sanomalehdessä. Taustamuuttujien jakaumat on esitetty taulukossa 1.

Käsitteitä *eläinten hyvinvointi* ja *eläinten oikeudet* ei lomakkeessa määritelty, joten vastaajat ovat voineet tulkita niitä omalla tavallaan. Vastaukset olivat sekä pituudeltaan että sisällöltään hyvin vaihtelevia. Lyhyimmät vastaukset olivat vain muutaman sanan tai yhden virkkeen mittaisia ja pisimmät sisälsivät yli 150 sanaa. Pitkät vastaukset olivat yleisempiä eläintuotantoon kriittisesti suhtautuvien keskuudessa kuin siihen vähemmän kriittisesti suhtautuvien. Osa vastauksista ainoastaan kommentoi aiheen olevan vastaajalle tärkeä, mutta aineistosta löytyi myös hyvin moniulotteisia vastauksia, joissa esimerkiksi tarkasti määriteltiin mitä eläinten oikeudet tarkoittavat ja miten asia on vaikuttanut omaan kuluttamiseen. Useat vastauksista myös sisälsivät monitahoista pohdintaa aiheesta, jolloin tuli esiin se, ettei vastaaja ollut muodostanut asiasta vielä tarkkaa mielipidettä, vaan punnitsi eri näkökulmia vastauksessaan.

Koko lomakkeessa avokysymyksiä oli yhteensä viisi. Eläinten hyvinvointi -kysymys oli neljän avokysymyksen ryppään viimeinen. Kysymyksen sijoittuminen lomakkeen loppupäähän on voinut vaikuttaa vastaajien aktiivisuuteen vastata kyseiseen kysymykseen. On myös mahdollista, että avokysymykseen ovat vastanneet eniten sellaiset henkilöt, joilla on voimakkaita näkemyksiä asiasta, ja siten kokivat vastaamisen tärkeäksi.

Ruokavaliota lomakkeessa selvitettiin kysymällä vastaajien noudattamia erityisruokavaliota: *Noudatatko jotakin erityisruokavaliota?* Tämän tutkielman aineistossa ruokavaliota kuvaavia taustamuuttujia selvitettiin kolmen vastausvaihtoehdon avulla, joita olivat: Ruokavalio, joka ei sisällä punaista lihaa, Kasvisruokavalio, joka sisältää munia ja/tai maitoa, Vegaaninen (ei lainkaan eläinperäisiä tuotteita). Vastausvaihtoehdot olivat: 1 – En noudata tällä hetkellä, 2 – Pyrin tähän suuntaan, 3 – Noudatan melko tarkasti, 4 – Noudatan tarkasti. Kyseistä ruokavaliota noudattaviksi määrittelin vastaajat, jotka valitsivat joko vaihtoehdon 3 tai 4.

Taulukko 1. Vastaajat taustamuuttujittain (n, %)

	n	%
Sukupuoli		
Nainen	1111	76,7
Mies	298	20,6
Muu	39	2,7
Ikäryhmä		
15–17	79	5,5
18–20	288	19,9
21–23	533	36,9
24–25	548	37,9
Asuinpaikka		
Pääkaupunkiseutu	617	42,6
Muu yli 100 000 asukkaan kaupunki	460	31,8
50 000–100 000 asukkaan kaupunki	176	12,2
Pienempi kunta	195	13,4
Ruokavalio*		
Vegaaninen	458	31,6
Kasvisruokavalio	462	31,9
Ruokavalio, joka ei sisällä punaista lihaa	752	51,9
Ei erityisruokavaliota	372	25,7
Yhteensä	1448	100

*Ruokavalion osalta vastaajien määrä on yhteenlaskettuna enemmän kuin N1448 ja 100 %, sillä vastaajilla oli mahdollisuus valita enemmän kuin yksi vastausvaihtoehto.

Tutkielma ja analyysi on toteutettu laadullisena, mutta olen hyödyntänyt aineiston määrällisiä elementtejä apuna aineiston järjestämisessä laadullista analyysiä varten. Järjestin aineiston asennemuuttujien mukaan ikään kuin liukuvaan järjestykseen siten, että eläinten käyttöön ruoantuotannossa myönteisimmin suhtautuvien vastaukset olivat aineiston alkupäässä, ja kielteisimmin suhtautuvien lopussa.

Asenteita eläinten käyttöön ruoantuotannossa mitattiin kahden väittämän avulla: *”Eläinten käyttö elintarviketuotannossa on sinänsä hyväksyttävää, kunhan eläimiä kohdellaan hyvin.”* sekä *”Ihmisillä ei ole oikeutta hyödyntää eläimiä ruoantuotannossa”*. Vastausvaihtoehdot muodostuivat viisiportaisesta asteikosta, jossa vain ääripäät oli määritelty (1 – Täysin eri mieltä, 5 – Täysin samaa mieltä).

Lisäksi asennetta eläinten kohteluun ruoantuotannossa mitattiin yhden väittämän avulla: *”Minulle on tärkeää, että ruoantuotanto ei ole aiheuttanut eläimille kärsimyksiä.”* Myös tässä väittämässä vastausvaihtoehdot muodostuivat viisiportaisesta asteikosta, mutta myös ääripäiden väliset vaihtoehdot oli nimetty (1 – Ei lainkaan tärkeää, 2 – Ei kovin

tärkeää, 3 – En osaa sanoa, 4 – Melko tärkeää, 5 – Hyvin tärkeää). Vastaajajoukon asennemuuttujien arvojen jakaumat on esitetty taulukossa 2.

Taulukko 2. Vastaajien asenteet eläintuotantoa kohtaan

	n	%
Ihmisillä ei ole oikeutta hyödyntää eläimiä ruoantuotannossa		
1 Täysin eri mieltä	347	24,0
2	259	17,9
3	235	16,2
4	231	16,0
5 Täysin samaa mieltä	376	26,0
Eläinten käyttö elintarviketuotannossa on sinänsä hyväksyttävää, kunhan eläimiä kohdellaan hyvin		
1 Täysin eri mieltä	300	20,7
2	215	14,9
3	177	12,2
4	377	26,0
5 Täysin samaa mieltä	379	26,2
Minulle on tärkeää, ettei ruoan tuotanto ei ole aiheuttanut eläimille kärsimyksiä		
1 Ei lainkaan tärkeää	71	4,9
2 Ei kovin tärkeää	136	9,4
3 En osaa sanoa	106	7,3
4 Melko tärkeää	428	29,6
5 Hyvin tärkeää	707	48,8
Yhteensä	1448	100

Kyselyssä pulmaksi voi muodostua vastaamattomuus ja vastausten niukkasanaisuus. Analyysini kohteeksi valikoidusta vastaajaryhmästä alle puolet vastasi avokysymykseen, josta aineistoni koostuu, mutta vastausten suuri kokonaismäärä oli kuitenkin riittävä analyysin tekemiseen. Niukkasanaiset vastaukset kyselyissä voivat Tuomen ja Sarajärven (2018, s. 121) mukaan johtaa koko aineiston niukkuuteen ja sitä kautta vaikuttaa tutkimuksen kykyyn kuvata tutkittavaa ilmiötä. Aineistossani oli mitaltaan lyhyitäkin vastauksia, mutta toisaalta se sisälsi paljon myös hyvinkin pitkiä vastauksia. Oleellista ei mielestäni tässä tapauksessa ole vastausten niukkasanaisuus vaan niiden sisällöllinen laatu. Monet aineistoni melko niukkasanaisetkin vastaukset olivat sisällöltään tutkittavaa ilmiötä hyvin kuvaavia ja tutkimuskysymysteni kannalta kiinnostavia.

5.3 Aineiston analyysi

Laadullista analyysia tehdessä on valittava, mikä on analyysin suhde teoriaan, sillä se määrittää päättelyn logiikan. Laadullinen analyysi voikin olla joko teorialähtöistä, teoriaohjaavaa tai aineistolähtöistä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, s. 202–207.) Teorialähtöinen analyysi nojaa ennalta valittuun malliin tai teoriaan, ja tavoitteena on testata aiempaa tietoa uudessa kontekstissa. (Mt., 209–210) Teoriaohjaava analyysi hyödyntää teoreettisia kytkentöjä, mutta ei suoraan ohjaa tai määritä analyysia (Eskola 2018). Tuomen ja Sarajärven (2018, s. 208) mukaan teoriaohjaavassa analyysissä analyysiyksiköt valitaan aineistosta, mutta näitä valintoja ohjaa teoria. Aineistolähtöisessä analyysissä analyysiyksiköt poimitaan aineistosta tutkimuksen tavoitteiden mukaisesti, mutta aiemmalla teorialla ja tiedolla aiheesta ei ole vaikutusta analyysin toteuttamiseen tai lopputulokseen (Tuomi & Sarajärvi s. 218, 204).

Tässä tutkielmassa selvitetään, minkälaisia näkemyksiä nuorilla on eläinten käytöstä ruoantuotannossa ja analysoidaan heidän näkemyksiään muun muassa eläinfilosofisesta näkökulmasta. Päätin yhdistellä teoriaohjaavaa sekä aineistolähtöistä laadullista analyysia, sillä niiden yhdistelmä palvelee tutkimustehtävääni parhaiten. Olen tietoisesti tarkastellut aineistoa eläinfilosofisten suuntausten näkökulmasta, joten teoria on vaikuttanut tekemiini valintoihin. Tavoitteenani on ollut, että eläinfilosofinen näkökulma toimii koko tutkielman teon prosessin aikana ikään kuin linssinä, jonka läpi tarkastelen tutkittavaa ilmiötä, vaikka jo alussa arvelin, etteivät eläinfilosofiset teoriat riitä linsseiksi kuvaamaan ja analysoimaan koko aineistoa. Eläinfilosofisten teorioiden ulkopuolelle jääneitä havaintoja lähdin analysoimaan täysin aineistolähtöisesti.

Salon (2015, s. 171–172) mukaan teoriaohjaavuus ja -lähtöisyys ovat sekä termeinä että käytäntöinä liian epätarkkoja. Hän esittääkin, että aineistoa tulisi laadullisessa analyysissä ajatella ”teorian kanssa”. Tämä tarkoittaa teoreettisten käsitteiden käyttämistä apuvälineinä aineiston analyysissä esimerkiksi niin, että aineistokatkelmia luetaan eri käsitteiden valossa muodostaen yhteyksiä. (Salo 2015, s. 172.) Tällaista lukutapaa olen pyrkinyt analyysissani noudattamaan.

Eskolan (2018) mukaan tutkija voi hyödyntää analyysissä yhden teorian sijaan useita teorioita, jotka toimivat aineiston tulkintakehyksinä. Tällainen laadullinen analyysi etenee aineisto- ja ilmiöpohjaisesti, jolloin matkan varrella voidaan tarvittaessa ottaa mukaan uusia teorioita ja käsitteitä. (Mt.) Tämän tutkielman analyysi eteni kyseisellä tavalla. Vaikka eläinfilosofiset suuntaukset olivat teoriaohjaavasti tulkintakehyksenä alusta

lähtien, eivät ne riittäneet tulkinnan välineeksi tutkimustehtäväni vaatimalla tavalla. Siksi analyysissa nostin esiin aineistolähtöisesti ilmiöitä, jotka eivät liittyneet eläinfilosofisiin suuntauksiin, ja lähdin etsimään kirjallisuudesta mahdollisia tulkintakehyksiä niille. Tämän seurauksena poimin mukaan eläinsuojeluajattelun (Francione, 2013), eläin-ihmissuhteen muutoksen (Franklin 1999) ja ambivalenssin käsitteen (Kupsala & Tuomivaara 2004), joista kahta jälkimmäistä hyödynsin myös eläinoikeusajattelua kuvaavien vastausten analyysissa.

Laadullista analyysiä voi hahmottaa usealla eri tavalla. Alasuutarin (2011) jäsennyksessä laadullinen analyysi koostuu kahdesta vaiheesta: havaintojen pelkistämisestä ja arvoituksen ratkaisemisesta. Havaintojen pelkistämisessä on kyse aineiston tarkastelusta valitun teoreettis-metodologisen lähestymistavan kautta. Toisin sanoen aineistoa tarkastellaan valitun teoreettisen viitekehyksen kautta, jolloin huomio kiinnittyy niihin asioihin, jotka ovat tutkimusongelman puitteissa olennaisia. Aineiston pelkistämisessä hyödynsin teoriaohjaavasti eläinfilosofisia teorioita ja aineistolähtöisesti eläinsuojeluajattelua, eläin-ihmissuhteen ambivalenssia ja eläin-ihmissuhteen muutosta. Alasuutarin (2011) mukaan pelkistämisen tavoitteena on saada aineistoon selkeyttä ja tehdä siitä hallittavampi karsimalla epäoleellinen pois ja yhdistelemällä tehtyjä havaintoja. Pelkistämisen tuloksena aineistosta karsiutuivat näiden teorioiden ulkopuolelle jääneet asiat.

Aineiston analysoinnissa hyödynsin teemoittelua. Eskolan (2018) mukaan teemoittelu on tapa tiivistää ja järjestää aineisto niin, että sen informaatioarvo kasvaa. Teemoittelun tarkoituksena on nostaa aineistosta esiin tutkimusongelmaa kuvaavia aiheita. Onnistunut teemoittelu vaatii teorian ja aineistosta tehtyjen havaintojen välistä vuoropuhelua, jolloin teorian ja empirian yhteys tulee esille, eikä analyysi jää vain havaintojen luokittelun tasolle. (Eskola & Suoranta 1998)

Alasuutari (2011) kuvaa pelkistämisen jälkeistä vaihetta eli tulkitsemista arvoituksen ratkaisemisena. Sen tarkoituksena on rakentaa tulkintakokonaisuus käytettävissä olevien ”vihjeiden” avulla. Vihjeillä Alasuutari (2011) viittaa sekä aineistosta tehtyihin havaintoihin sekä teoreettisesta viitekehyksestä kumpuavaan aiempaan tutkimukseen ilmiöstä. Mitä enemmän näitä vihjeitä on, sitä mielekkäämpi on lopputulos. (Mt.)

Ensimmäisellä lukukerralla aineisto oli alkuperäisessä sattumanvaraisessa järjestyksessä, jolloin en ottanut vastausten asennemuuttujien arvoja tai taustamuuttujia huomioon. Ensimmäisellä lukukerralla tein muistiinpanoja, joiden pohjalta seuraavan

lukukerran koodaus teemoittelua varten helpottuisi. Eläinfilosofiset suuntaukset, preferenssiutilitarismi ja oikeusteoria olivat jo tässä vaiheessa linssinä, joiden läpi aineistoa luin. Jo ensimmäisellä lukukerralla paikansin ja koodasin niitä kuvaavia ilmaisuja.

Ensimmäisen lukukerran jälkeen hyödynsin aineiston määrällisiä elementtejä lajittelemalla aineiston asennemuuttujien mukaan liukuvaan järjestykseen käyttämällä Excelin suodatin -toimintoa. Suodattimen avulla vastaukset järjestyivät niin, että asennemuuttujien arvojen perusteella eläinten käyttöön ruoantuotannossa myönteisimmin suhtautuvien vastaukset olivat aineiston alussa ja siihen kielteisimmin suhtautuneiden lopussa. Asennemuuttujan *"Eläinten käyttö elintarviketuotannossa on sinänsä hyväksyttävää, kunhan eläimiä kohdellaan hyvin"* arvot siis suodatettiin pienimmästä suurimpaan, ja asennemuuttujan *"Ihmisillä ei ole oikeutta hyödyntää eläimiä ruoantuotannossa"* suurimmasta pienimpään.

Aloitin aineiston teemoittelun koodaamalla havaintoja eri väreillä. Koodatessa aineistoa loin jokaiselle teemalle oman välilehden, johon kokosin kaikki kyseistä teemaa sisältävät vastaukset taustatietoineen ja asennemuuttujien arvoineen. Tarkastelin teemoja erikseen ja kunkin teeman kohdalla tarkastelin eroja vegaani-, kasvis- ja sekaruokavaliota noudattavien vastaajien välillä. Kasvis- ja vegaaniruokavaliota noudattavaksi määrittelin vastaajat, jotka noudattavat kyseistä ruokavaliota tarkasti tai melko tarkasti. Sekasyöjiksi määrittelin vastaajat, jotka eivät noudattaneet mitään erikoisruokavaliota.

Osa vastauksista sisälsi useampaan teemaan kiinnittyviä ilmaisuja. Havaitsin nopeasti, että eläinfilosofiset suuntaukset toimivat hyvin tulkintakehyksinä eläintuotantoon asennemuuttujien arvojen mukaan kriittisesti suhtautuvien vastauksissa, joten keskityin ensin niihin. Eläintuotantoon suhtautuvien vastauksissa analyysiyksikköinä toimivat teoriaohjaavasti ilmaisut, jotka kuvasivat suhtautumista eläintuotantoon. Tässä vaiheessa muodostin teemat *tehotuotannon kritiikki* ja *eläinten käytön kyseenalaistaminen*.

Kun eläinfilosofiset teoriat eivät enää toimineet tulkintakehyksinä, lähdin analysoimaan eläintuotantoon vähemmän kriittisesti suhtautuvien vastauksia aineistolähtöisesti ja paikansin ilmiöitä, jotka muodostuivat teemoiksi *hyvinvoinnin edistäminen nykytuotannon puitteissa* ja *suomalaisen tuotannon puolustus*. Tällöin poimin analyysiyksiköt aineistosta.

Seuraavaksi keskityin eläintuotantoon lähes kriittikittömästi suhtautuvien näkemyksiin, jolloin paikansin teeman *lihansyönnin puolustus*. Tämän teeman alle keräsin ilmaisia, joissa tuotiin esiin syitä sille, miksi eläintuotanto on yksinomaan positiivinen asia.

Analyysissa hyödynnettiin siis aineiston määrällisiä elementtejä analyysin alkuvaiheessa suodattamalla ne liukuvaan järjestykseen, mikä helpotti aineiston teemoittelua. Koska kyseessä on laadullinen analyysi, ei havaintoja sidottu tiukasti asennemuuttujien arvoihin, vaan teemoittelu tapahtui ennen kaikkea avokysymyksen vastausten pohjalta laadullisesti. Alasuutarin (2011) mukaan laadullista ja määrällistä tutkimusotetta voidaan vastakohtaisuuden sijaan hahmottaa toistensa jatkumona. Tässä tutkielmassa määrälliset elementit eli asennemuuttujat toimivat apuvälineenä etsiessä aineistosta vastauksia tutkimuskysymyksiini. Ilmiöiden löytäminen avovastauksista ilman asennemuuttujien arvoja olisi voinut olla mahdollista, mutta huomattavasti hitaampaa.

Tulosten yhteydessä olevat aineistolainaukset on otettu sanatarkasti aineistosta, ainoastaan mahdolliset kirjoitusvirheet on korjattu. Osaan aineistolainauksista olen selkeyden vuoksi laittanut hakasulkeisiin oman tulkintani siitä, mihin vastaaja tekstissään viittaa. En ole merkinnyt aineistolainauksiin vastaajien taustatietoja. Ne eivät ole tutkimustehtäväni kannalta merkittäviä, sillä en vertaile tuloksia esimerkiksi iän tai sukupuolen perusteella. Sen sijaan vastaajatunnuksena sitaattien lopussa on vastaajanumero. Yleinen kuvaus vastaajaryhmästä taustamuuttujineen löytyy taulukosta 1.

6 Tulokset

Analysoin aineiston teemoittelemalla ja esitän seuraavaksi myös tulokset teemoittain. Tulokset on esitetty liukuvassa järjestyksessä siten, että eläintuotantoon kriittisimmin suhtautuvien näkemykset tulevat esiin ensimmäisessä alaluvussa, ja taas eläintuotantoon vähiten kriittisesti suhtautuvien näkemykset viimeisessä. Nostan esiin nuorten noudattaman ruokavalion niissä kohdissa, joissa se mielestäni jäsentää hyvin nuorten näkemyksiä eläintuotannosta. Lopuksi jäsenmän tulokset tutkimuskysymyksittäin yhteenveto -alaluvussa.

6.1 Eläinten käytön kyseenalaistaminen

Kriittisintä eläinoikeusajattelua aineistossa edustivat vastaukset, joissa eläinten käyttämistä ruoantuotannossa ei nähty moraalisesti oikeutettuna lainkaan. Eläinten käytön kyseenalaistajat vetosivat usein nimenomaan tekojen periaatteisiin, ei niinkään seurauksiin, aivan kuten Regan (1983) deontologisessa oikeusteoriassaan. Useassa vastauksessa, kuten seuraavassa sitaatissa, tuotiin esiin tappamisen moraalisen oikeutuksen periaatteellinen mahdottomuus:

”Eettisesti kestävä eläintuotanto ei ole mahdollista, koska lopulta kyse on aina elämästä ja kuolemasta.” (4961)

Eläimiä kuvattiin *älykkäiksi, arvokkaiksi ja tunteviksi*. Tätä pidettiin perusteena sille, että eläimellä on oikeus elää, ilman että ihminen riistää sen hengen. Eläinten käytön kyseenalaistajat vetosivat muita vastaajaryhmiä useammin eläimen itseisarvoon. Itseisarvo liitettiin oikeuteen elää, mikä on yhteneväinen Reganin (1983) itseisarvon määritelmän kanssa. Eläinten oikeudeksi katsottiin oikeus elää.

”Paradoksaalinen kysymys - eläinten oikeus olisi oikeutta elää.” (12856)

Yksi keskeisimmistä argumenteista eläinten käytön lopettamista puoltavissa vastauksissa moraalisten perusteiden tueksi oli välttämättömyyden puute. Vastaajat pitivät eläinten hyödyntämistä usein siis täysin tarpeettomana, ja vetosivat myös siihen, ettei eläinkunnan tuotteiden tarvetta voi perustella esimerkiksi ravitsemuksella.

”Eläinten hyväksi käyttämistä ei ole vuosiin voinut perustella loogisesti. Ihminen pärjää ilman, jopa paremmin ilman eläinperäisiä tuotteita.” (6062)

Eläinten käyttöön ruoantuotannossa liitettiin eläinkysymyksen lisäksi monia muitakin epäkohtia kuten ilmasto-, ympäristö- ja terveysongelmat. Eläintuotanto yhdistettiin

erityisesti ilmastonmuutokseen, ja eläinten hyödyntämistä pidettiin osoituksena ihmisen itsekkästä tavasta asettaa itsensä eläinten ja luonnon yläpuolelle ja hyväksikäyttää niitä. Tällainen hierarkkinen tapa suhtautua eläimiin kyseenalaistettiin.

"On vaikea perustella, miksi ihminen olisi arvokkaampi kuin muut eläimet, ja siksi voisi riistää muita eläimiä." (7567)

Eläinten käytön kyseenalaistavat korostivat eläimen ja ihmisen samankaltaisuutta. Osa vastaajista esitti, että juuri ihmisen ja eläimen samankaltaisuuden vuoksi molemmille kuuluu samat oikeudet. Tällainen ajattelu heijastaa Reganin oikeusteoriaa, jossa eläinten oikeudet on johdettu ihmisoikeuksista, eikä lajia nähdä perusteena oikeuksien eroavaisuudelle (Aaltola 2004, 136). Eläimen ja ihmisen samankaltaisuuden ja yhtäläisen arvon korostaminen tuli hyvin esiin seuraavassa vastauksessa.

"Eläin ja henkilö ovat synonyymejä. Ihminen on eläinlaji. Siispä eläinoikeudet tarkoittavat oikeuksia, jotka ovat samat kaikille eläimille lajista riippumatta." (7656)

Vastaajat toivat usein esiin, että heidän näkemyksensä eläintuotannon epäeettisyydestä pohjautuu tieteelliseen tietoon. Eläinten kyvykkyyttä, tuntoisuutta ja kykyä kärsiä pidettiin tieteellisinä faktoina, joihin toivottiin, että myös yhteiskunnallinen keskustelu eläinten asemasta pohjautuisi. Myös lainsäädännön toivottiin perustuvan kyseisiin tieteellisiin faktoihin. Nykyisenkaltaista eläinten kohtelua ruoantuotannossa pidettiin vanhanaikaisena, ja se katsottiin tarpeelliseksi päivittää nykytiedon mukaiseksi.

"Koko eläinten käyttäminen ruoantuotannossa pitäisi miettiä uusiksi, sillä nykyiset määräykset niiden elinoloista yms. on luotu aikana, jolloin niiden tietoisuudesta, kivusta tai tunteista ei vielä ollut tieteellisiä tutkimuksia." (12784)

Monet kokivat turhautumista ruoantuotantoon ja eläinten huonoon kohteluun. Lihansyönnin puolustamista kritisoitiin siitä, että se nojaa liiaksi normaaliuteen. Eläinten käytön lopettamista puolustavat ajattelivat, ettei eläinten käytön perusteeksi riitä se, että niin on aina tehty, vaan toiminnan moraaliperiaatteita on tarkasteltava tämänhetkisen tiedon valossa. Tämä edustaa melko syvällistä eläineettistä ajattelua ja nojaa Humen 1800-luvulla esittämään väitteeseen, jonka mukaan asioiden vallitseva tila ei oikeuta itseään. Eläinetiikan yksi perustavoitteista onkin juuri vallitsevien normien kriittinen tarkastelu. (Aaltola, 2013, s. 16.)

Vastaajat ymmärsivät, että eläinoikeusajattelu, jossa eläinten käyttö kyseenalaistetaan, on vielä marginaalista ja muutos vaatisi hyvin radikaaleja toimia, eikä silti olisi välttämättä täysin mahdollinen.

"Mielestäni ideaalia olisi, jos eläimiä ei käytettäisi ollenkaan ruoantuotannossa. Tämä on tuskin kuitenkaan lähiaikoina realistista." (15266)

Osa vastaajista ilmaisisikin eläinten käytön lopettamisen moraaliseksi ihanteeksi, mutta realismin nimissä hyväksyisi eläinten käytön, jos tämänhetkiseen tuotantoon tulisi huomattavia parannuksia.

"Eläinten käyttö ruoantuotannossa on tuskin kuitenkaan loppumassa, joten toki tuotantoeläinten hyvinvointiin olisi tärkeää kiinnittää huomiota". (11260)

Vastaukset sisältävät realismia myös sen suhteen, että eläinten käytön täysi lopettaminen voisi olla joistain näkökulmista haastavaa. Eläintuotteiden käyttöä pidettiin hyväksyttävänä, jos se olisi välttämätöntä esimerkiksi terveyden kannalta.

"Eläinten käyttö ruoantuotannossa tulisi minimoida, kuitenkin ottaen huomioon ihmiset, joille täysi kasvisruokavalio on terveydellisistä syistä mahdoton/suhteettoman vaikea." (3956)

Pieni joukko vastaajista näki eläinten tappamisen moraalisesti vääränä ja vastusti lihantuotantoa, mutta hyväksyi kuitenkin sellaisen eläinten hyödyntämisen, jossa eläintä ei tarvitse tappaa. Tämä oli yleisintä kasvisruokavaliota noudattavien keskuudessa. Kuitenkin eläimen hyvinvointi nähtiin olennaisena tekijänä toiminnan eettisyyden kannalta. Osa kasvisruokavaliota noudattavista piti siis maidon- ja kananmunien tuotantoa eettisesti hyväksyttävänä, vaikka suhtautui lihantuotantoon ehdottoman kielteisesti.

"Mielestäni eläimestä voi ottaa raaka-aineita, kunhan eläin pysyy elossa, esim. maito. Kuitenkin eläinten tappaminen on väärin." (15191)

Keinoina eläintuotannon asteittaiseen lopettamiseen tai runsaaseen vähentämiseen nähtiin lihankulutuksen vähentäminen ja kasvipohjaisten tuotteiden kysynnän lisääminen. Nämä muutokset vaatisivat vastaajien mukaan kuitenkin muutosta myös ihmis-eläinsuhteissa.

"Koko yhteiskunnan tulisi pohtia eläinten kykyyn tuntea kipua ja kärsimystä liittyvän tutkitun tiedon sekä etiikan tutkimuksen pohjalta, minkälaista kärsimystä olemme valmiita aiheuttamaan eläimille ja minkä takia, sekä onko meillä ylipäänsä oikeutta käyttää muita eläimiä." (7266)

Osa vastaajista oli sitä mieltä, että ihmis-eläinsuhteen muutosta edistäisi eläintuotannon läpinäkyvyys. Myös lainsäädäntö mainittiin keinoksi eläintuotannon lopettamiseen, eikä nykyistä lakia pidetty ajantasaisena. Jotkut myös ehdottivat, että eläinetiikkaa

opetettaisiin lapsille ja nuorille, jotta uudet sukupolvet kasvaisivat kunnioittavampaan tapaan kohdella muita eläimiä.

"Uskon, että koulutuksella ja jo päiväkodeista asti lähtevällä ajattelun ja puhetapojen muutoksella olisi myönteinen vaikutus kohti lihankulutuksen vähentämistä, ja jonain päivänä siitä kokonaan luopumista." (13687)

Eläinten käytön kyseenalaistavat vastaukset osoittavat, että nuorten keskuudessa on Reganin oikeusteorian mukaista kriittistä eläinoikeusajattelua, jossa eläimet nähdään itseisarvon omaavina eli arvokkaina sinänsä, jolloin niiden hyödyntämistä ja tappamista ei voida moraalisesti oikeuttaa. Reganin (1983) mukaan eläimet ovat oman elämänsä subjekteja, mistä seuraa se, että niillä on oikeus omaan elämäänsä, ilman että ihminen sen riistää. Myös eläinten käytön kyseenalaistaville eläinoikeus merkitsi ennen kaikkea oikeutta elää.

Eläinten käytön kyseenalaistavissa vastauksissa eläimiin suhtauduttiin empaattisesti, ja ihmisen nähtiin aiheuttavan eläimille suunnatonta kärsimystä ruoantuotannossa. Vastaajat eivät siis olleet omaksuneet ambivalenttia ihmis-eläinsuhdetta, jossa eläinten hyödyntäminen katsotaan oikeutetuksi, vaikka niihin suhtaudutaan empaattisesti. Näissä vastauksissa nimenomaan kyseenalaistettiin ambivalenssi tuomalla esiin lihansyönnin argumentoinnin epäloogisuutta, joka vastaajien mukaan nojaa normaaliuteen. Lisäksi vastaajat kritisoivat yhteiskunnassa vallitsevia spesistisiä asenteita tuoden esiin lemmikkieläinten ja tuotantoeläinten eriarvoisen kohtelun. Eläinten käytön kyseenalaistavien vastausten voidaan myös nähdä edustavan postmodernia ihmis-eläinsuhdetta, sillä ne kyseenalaistavat eläintuotannon vedoten eettisten perusteiden lisäksi moninlaisiin syihin, kuten ilmastoon ja terveyteen, jotka ovat postmodernin myötä eläinkysymyksen politisoitumiseen vaikuttaneita tekijöitä.

Valtaosa eläinten käytön kyseenalaistaneista olivat joko vegaanista tai kasvisruokavaliota noudattavia. He vetosivat usein eläimen ja ihmisen samankaltaisuuteen ja kaikille lajeille yhtäläisesti kuuluviin oikeuksiin perustellessaan eläinten käytön eettistä ongelmaa. Tämä tulos on linjassa aiemman tutkimuksen kanssa, sillä Bilewicz ym. (2011) ovat havainneet, että kasvissyöjät ja vegaanit liittyvät eläimiin ja ihmisiin samanlaisia ominaisuuksia sekasyöjiä enemmän. Se, että juuri vegaanista ruokavaliota noudattavat suhtautuivat tässä tutkielmassa kriittisimmin eläinten käyttöön ruoantuotannossa, on myös linjassa aiemman tutkimuksen kanssa. Vegaanista ruokavaliota noudattavien on nimittäin todettu kannattavan eläinoikeusajattelua vahvemmin kuin sekasyöjien ja kasvissyöjien (Lund ym. 2016: Rothgerber 2015).

Eläinten käytön moraalisen ongelman ratkaisuna nähtiin eläintuotannon lopettaminen joko kokonaan tai vähintään osittain. Eläinten käytön kyseenalaistamista esiintyi erityisen voimakkaasti vegaanista ruokavaliota noudattavien vastauksissa sekä melko voimakkaasti kasvisruokavaliota noudattavien vastauksissa. Kuitenkin myös sekasyöjien joukosta löytyi eläinten käyttöön sinänsä hyvin kriittisesti suhtautuvia vastaajia. Vegaanit ja kasvisruokavaliota noudattavat suhtautuivat asiaan sekasyöjiä kriittisemmin ja heidän vastauksissaan eläinten käytön lakkauttamista pidettiin moraalisenä ihanteena. Sekasyöjien vastauksissa eläinten käyttöä kyllä kritisoitiin, mutta harvemmin sen lakkauttamista täysin vaadittiin.

6.2 Tehotuotannon kritiikki

Eläinoikeusajattelua aineistossa edustivat myös tehotuotantoa kritisoivat vastaukset. Osa nuorista näki eläinten intensiivisen tuotannon eettisesti ongelmallisena. Tehotuotantoa kritisoivat eivät pitäneet eläimen tappamista tai eläimen kuolemaa ja sen ruumiin hyödyntämistä sinänsä vääränä, vaan näkivät moraalisenä ongelmana intensiivisen tehotuotannon, jossa eläimen hyvinvointi ja oikeudet sivuutetaan. Nykyisen eläintuotannon katsottiin olevan tehotuotantoa, ja sitä kutsuttiin yleisesti tehotuotanto -termin lisäksi massatuotannoksi. Tehotuotantoa kuvailtiin mm. sanoilla *epäeettinen*, *epäinhimillinen*, *julma*, *kamala*, *epämoraalinen* ja *kestämätön*. Osassa vastauksia tehotuotantoa ihmisen toimintana kuvailtiin voimakkaan negatiivisin ilmaisin, kuten *riisto*, *hyväksikäyttö*, *kiduttaminen*, *murhaaminen* ja *rääkkäys*.

Tuotantoeläimillä ajateltiin olevan kyky tuntea ja kärsiä, ja tehotuotantoon yhdistettiin usein juuri eläimen kärsimys ja kipu. Eläimen tappamista ei pidetty moraalisesti vääränä sinänsä, vaan eettisenä ongelmana pidettiin nimenomaan tehotuotantoa, sillä sen katsottiin edustavan toimintaa, jossa eläinten oikeudet ja hyvinvointi sivuutetaan.

”Lihan syöminen ei itsessään ole ”väärin”, vaan tapa, jolla lihaa tuotetaan.” (13679)

Kuten eläinten käytön kyseenalaistavissa, myös tehotuotantoa kritisoivissa vastauksissa kuvailtiin tuotantoeläimiä *älykkäiksi*, *tunteviksi* ja *arvokkaiksi*. Tehotuotannon ydinongelmana nähtiin se, että eläimiä ei pidetä arvokkaina yksilöinä, vaan pelkkänä massana, minkä takia niitä kohdellaan välineen tavoin. Vastaajat siis kritisoivat eläinten epäyksilöllistämistä. Tuotantoeläimillä katsottiin olevan oikeus tulla kohdelluksi kunnioittavasti niiden yksilölliset ominaisuudet ja tarpeet huomioiden.

"Eläimet pitäisi nähdä tuntevina ja älykkäinä, ei vain jonain lihayksikköinä." (6177)

Osa vastaajista mainitsi, että eläimellä on itseisarvo ja kannatti sen kirjaamista lakiin. Itseisarvo merkitsi tehotuotantoa kritisoiville nimenomaan sitä, että eläimen arvo yksilönä tunnustetaan, mutta siitä ei kuitenkaan seuraa eläimen ehdotonta oikeutta omaan elämäänsä, kuten Reganin (1983) itseisarvon määrittelemässä.

"Jos (tuotanto)eläimet nähtäisiin lähtökohtaisesti itseisarvon omaavina, tuntevina olentoina eikä vain hyödykkeinä ja kilogrammoina tai maitolitroina, ei nykyisenkaltaista tehotuotantoa olisi olemassa." (1467)

Tehotuotantoa vastustaville tuntoisuudesta seurasi siis ainoastaan oikeus hyvään elämään, jossa eläimen intressit täytetään sekä eläimen yksilöllistä arvoa kunnioittavaan kohteluun, kun taas eläinten käytön kyseenalaistaville siitä seurasi itseisarvo ja sen myötä oikeus omaan elämään.

Tehotuotannon tavoitteena katsottiin olevan ihmisen taloudelliset intressit, eli mahdollisimman suuri rahallisen voiton tavoittelu eläimen hyvinvoinnin ja oikeuksien kustannuksella. Eläinten oikeuksien toteutuminen ja tehotuotanto nähtiinkin mahdottomana yhtälönä. Ratkaisuksi ehdotettiin jopa ruoantuotannon muuttamista voittoa tavoittelemattomaksi, sillä sen ajateltiin olevan ainoa keino, jolla ruoantuotanto saataisiin eettisesti kestäväksi toiminnaksi eläinten oikeuksien ja hyvinvoinnin osalta. Tehotuotantoa kritisoivat olivat sitä mieltä, että eläinten oikeuksien tulisi olla ruoantuotannossa ensisijainen asia ja lähtökohta, ei pelkkä tavoite.

"Kaiken kaikkiaan tuotantoeläinten hyvinvoinnin pitäisi olla prioriteetti ruoantuotannossa tehokkuuden tai hinnan sijaan, sillä eläimillä on tunteet ja oikeus arvokkaaseen elämään siinä missä ihmisilläkin." (266)

Eläimillä ajateltiin olevan muutakin arvoa kuin ihmisen tarpeiden tyydyttäminen. Se, että tuotantoeläimet elävät ainoastaan ihmistä varten, nähtiin eettisesti ongelmallisena.

"En pidä ajatuksesta, että eläimen koko elämäntarkoitus on päätyä lautaselle ja ehkä pyöräyttää pari poikasta, jotka myös päätyvät lautaselle." (3015)

Tuotantoeläimillä ajateltiin olevan oikeus lajityypilliseen käyttäytymiseen, mutta tämänhetkisessä tuotannossa sen ei katsottu olevan mahdollista. Lajityypillisen käyttäytyminen liitettiin mm. ulkoiluun, ravintoon, eläinten määrään ja virikkeisiin.

"Tilojen laumakokoja pitäisi pienentää merkittävästi lähemmäs luonnonmukaisia laumakokoja, ja eläimille varattua tilaa ja resursseja kasvattaa niin, että niiden on mahdollista toteuttaa niille lajityypillistä käytöstä, kuten ruuan etsimistä, ulkoilua, leikkimistä ja ympäristön tutkiskelua." (18106)

Lajityypillisen elämän lisäksi vastauksissa tuotiin esiin luonnollisuus. Eläimen oikeutta luonnolliseen elämään pidettiin ihanteena ja hyvinvoinnin ehtona, mutta sen ei nähty olevan mahdollista tehotuotannossa. Useissa vastauksissa tuotiinkin esiin, että luomutuotanto on eläimen kannalta parempi vaihtoehto.

"Eläimille tulisi antaa mahdollisuus elää mahdollisimman luonnollista elämää. Kaikkien eläinten pitäisi päästä ulkoilemaan ja saada mahdollisimman luonnollista ruokaa. Tehotuotanto ei tällä hetkellä tätä mahdollista." (410)

Toisaalta luonnollisuus myös yhdistettiin eläinten käyttöön. Eläinten hyödyntäminen nähtiin luonnollisena ja siksi hyväksyttävänä, kun taas tehotuotantoa pidettiin luonnottomana. Riista tuotiin esiin useassa vastauksessa, ja sen katsottiin olevan eettisempi vaihtoehto kuin tehotuotettu liha. Tätä perusteltiin sillä, että riistaeläimet elävät luonnollisissa olosuhteista ennen kuolemaansa.

"Kalastus ja metsästys on hyväksyttävämpiä, koska eläinten elämä on ennen tappamista "luonnollista" eikä niiden kärsimys sitä ennen ole ihmisen vastuulla." (6380)

Riista nähtiin ikään kuin tehotuotannon vastakohtana, sillä riistaeläinten elämän ainoana tarkoituksena ei ole tyydyttää ihmisen tarpeita ja päätyä lautaselle. Osa vastaajista liitti eläimen luonnollisen elämän vaatimukseen myös sen, että eläin hyödynnetään vasta kun se luonnollisesti kuolee tai lähestyy luonnollista kuolemaa.

"Täydellisessä maailmassa tuotantoeläimiä kohdeltaisiin kuin omia rakkaita lemmikkejä koko niiden elinkaaren ajan, ja teurastus tapahtuisi vasta kun eläin olisi elänyt täyden elämän ja vanhuus alkaisi hämmöittää." (20734)

Vastaajat toivat esille empaattisia asenteita tuotantoeläimiä kohtaan ja kyseenalaistivat yhteiskunnassa vallitsevia eläinasenteita. Vastaajat kritisoivat esimerkiksi eläinten kulttuurista luokittelua, jossa tuotantoeläimiä pidetään vain ruokana. Tuotantoeläinten huonoa kohtelua, joka kategorisesti eroaa esimerkiksi lemmikkien kohtelusta, pidettiin kyseenalaisena.

"Tehotuotanto ja varsinkin maidontuotanto on ikävää bisnestä. Tilaa on aivan liian vähän ja on järkyttävää, että kuvitellaan kaikenlaisen kaltoinkohtelun olevan ok vain siksi, että kyseisiä eläimiä ei nähdä yhtä suloisina kuin lemmikkinä pidettävää koiraa tai kissaa." (3347)

Eläimen ja ihmisen väliseen suhteeseen otettiin kantaa korostamalla ihmisen ja eläimen samankaltaisuutta. Tuotantoeläinten kategorisesti eriarvoista kohtelua kritisoivat näkemykset voidaan nähdä kritiikkinä Singerin (2007) määrittelemää spesismiä kohtaan. Spesismissä yksilöitä pidetään eriarvoisina riippuen niiden edustamasta lajista. Ratkaisuksi tehotuotannon ongelmallisuuteen ehdotettiin sen lakkauttamista ja

eläintuotannon muuttamista eettisemmäksi. Vastaajilla oli vaihtelevia ajatuksia siitä, minkälainen eläintuotanto olisi tehotuotantoa parempi ratkaisu. Erityisesti sekaruokavaliota noudattavat olivat sitä mieltä, että eläinten oikeudet ja hyvinvointi voisivat paremmin toteutua luomutuotannossa ja ”pientiloilla”. Sekaruokavaliota noudattavat ja kasvisyöjät myös toivat vegaanista ruokavaliota noudattavia useammin esille riistan suosimisen. Vegaanista ja kasvisruokavaliota noudattavien vastaukset sisälsivät enemmän pohdintaa siitä, voiko eläintuotanto koskaan olla eettistä, jos eläinten elämän ainoana tavoitteena on päätyä ihmisen ravinnoksi.

Tehotuotannon kritisoijien vastaukset sisälsivät osittain samoja argumentteja kuin eläinten käyttöä kyseenalaistavien vastaukset. Kuten eläinten käyttöä ruoantuotannossa ylipäänsä, myös tehotuotantoa kritisoitiin välttämättömyyden puutteeseen vedoten. Lisäksi tehotuotannon kritisoijat vetosivat yhtäläillä eläinten oikeuksien ja hyvinvoinnin lisäksi ympäristö- ja ilmasto-ongelmiin.

”Lihan tehotuotanto on paitsi ekologisesti järkyttävää, että eläinten oikeuksista viis veisaamista.” (8921)

Lihan ja muiden eläinperäisten tuotteiden tuottamista eettisesti hyväksyttävällä tavalla kysyntää vastaava määrä pidettiin mahdottomana, ja siksi monet ehdottivatkin ratkaisuksi siirtymistä kasvipohjaisempaan ruokavalioon. Keinoiksi kasvipohjaisten tuotteiden suosion kasvattamiseen nähtiin niiden hintojen alentaminen ja lihan hinnan nostaminen. Myös lainsäädännön muuttamista paremmin eläinten oikeuksia kunnioittavaksi ehdotettiin. Nykyistä eläinsuojelulainsäädäntöä kritisoitiin siitä, että se mahdollistaa eläinten tehotuotannon ja julman kohtelun.

Tehotuotantoa kritisoivat pitivät tärkeänä eläimen mahdollisuutta lajityypilliseen käyttäytymiseen ja mahdollisimman luonnolliseen elämään, ja ne myös määriteltiin eläinten oikeuksiksi. Eläinoikeuksien toteutumista tehotuotannossa pidettiin mahdottomana. Tätä perusteltiin sillä, että tehotuotannon päämääränä on ihmisen hyöty, kuten taloudellinen voitto tai nautinto. Tehotuotannon kritiikki voidaan luokitella eläinoikeusajatteluksi, sillä se ottaa kantaa ruoantuotannon vallitseviin rakenteisiin ja kyseenalaistaa eläinten oikeuksien ja hyvinvoinnin toteutumisen lain puitteissa.

”Tällä hetkellä Suomen eläinsuojelulaissa ne [eläimet] on määritelty esineiksi, mikä mahdollistaa omistamisen ja tuotannon logiikan soveltamisen eläimiin.” (16253)

Vastauksissa kyseenalaistettiin markkinoinnissa ja mainonnassa esitettävä mielikuva eläintuotannosta, jossa tuotantoeläimet elävät vapaina ja onnellisina. Tätä pidettiin

valheellisena. Osa vastaajista ehdottikin ratkaisuksi tehotuotannon ongelmallisuuteen myös ruoantuotannon läpinäkyvyyden lisäämistä.

"Ruoantuotantoa pitäisi tuoda avoimemmin esille. Teurastamoissa tapahtuneet vääryydet julkistaa ja näyttää sekasyöjille, miten kananmuna tai jauheliha on heidän lautaselleen päätynyt." (13470)

Tehotuotannon voimakas kritisoiminen ja sen kyseenalaistaminen moraalien näkökulmasta kuvaa hyvin eläinoikeusajattelua ja eläinkysymyksen politisoitumista sekä ambivalentin ihmis-eläinsuhteen kyseenalaistamista. Vastauksissa kyseenalaistettiin monet Kupsalan ja Tuomivaaran (2004) esittämät ambivalenssin ratkaisukeinot, kuten oikeuttaminen ja epäyksilöllistäminen.

Tehotuotannon kritiikki kiinnittyy vahvasti myös Singerin (2007) preferenssiutilitarismiin, jossa kyseenalaistetaan eläimen intressien sivuuttaminen ihmisen vähemmän tärkeiden intressien vuoksi. Aineistossa eläinten oikeudeksi määriteltiin oikeus lajityypilliseen ja luonnolliseen elämään sekä oikeus tulla kohdelluksi arvokkaana, tuntevana yksilönä. Nämä voidaan nähdä vastaajien määritelmänä eläimen intresseistä. Tehotuotantoa kritisoivat vastaajat näkivät, että nämä intressit, joihin eläimillä on oikeus, sivuutetaan tehotuotannossa ihmisen vähemmän tärkeiden intressien vuoksi. Vastauksissa ihmisen vähemmän tärkeiksi intresseiksi määriteltiin taloudellinen hyöty ja nautinto. Preferenssiutilitarismia heijastelee vastauksissa myös se, että vaikka kritiikki spesismä ja tuotantoeläinten välineellistä kohtelua kohtaan on vahva, ei eläimen tappamista nähdä moraalisesti mahdolliseksi, jos se on elänyt hyvän elämän.

Kuten eläinten käyttöä kyseenalaistavien, myös tehotuotantoa kritisoivien vastauksissa kriittisimpiä näkemyksiä toivat esiin vegaanit. Tämä tukee aiempaa tutkimusta siitä, että vegaanit ovat muita enemmän sitoutuneita eläinoikeusajatteluun (Lund ym. 2016).

6.3 Hyvinvoinnin edistäminen nykytuotannon puitteissa

Aineistossa korostui erityisen voimakkaasti näkemys, että tuotantoeläinten hyvinvointi on tärkeää ja se tulisi huomioida entistä paremmin ruoantuotannossa. Nykytuotannon rakenteita tai eläinten käyttöä ruoantuotannossa ei näissä vastauksissa kuitenkaan kritisoitu. Nämä vastaajat usein mainitsivat, ettei eläinten käyttö sinänsä ole eettisesti ongelmallista, jos niiden hyvinvoinnista huolehditaan. Vastauksissa tuotiin esiin, että tuotantoeläinten hyvinvointi on tärkeää ja kuvailtiin mitä se käytännössä tarkoittaa, tai mitä toimia sen edistämiseksi tulisi tehdä. Vastaukset eivät juurikaan sisältäneet eläinten

käytön pohtimista etiikan näkökulmasta. Eläinten oikeuksiin tai moraaliseen asemaan yhteiskunnassa ei siis otettu kantaa, vaan ainoastaan eläinten hyvinvointiin ja sen edistämiseen vallitsevassa ruoantuotantojärjestelmässä. Nämä vastaukset edustavatkin eläinsuojelunäkemyksiä.

Kuten tehotuotannon kritiikissä, myös näissä vastauksissa eläinten hyvinvoinnin ruoantuotannossa miellettiin tarkoittavan mm. eläimille lajityypillisen käyttäytymisen mahdollistamista. Lisäksi hyvinvointiin liitettiin kärsimyksen minimointi, kivuton kuolema, laadukas ravinto, mahdollisuus jatkuvaan vedensaantiin sekä vapaa liikkumattila ja mahdollisuus olla ulkona. Tuotantoeläimille toivottiin mahdollisuutta luonnollisiin oloihin. Esimerkiksi eläimille annetun ruoan sekä niiden elinympäristön toivottiin olevan luonnollisia, jotta ne mahdollistaisivat eläimelle luonnollisen elämän.

”Eläimille tulisi antaa mahdollisuus elää mahdollisimman luonnollista elämää. Kaikkien eläinten pitäisi päästä ulkoilemaan ja saada mahdollisimman luonnollista ruokaa.” (410)

Toive luonnollisesta ja lajityypillisestä elämästä oli sama kuin tehotuotantoa kritisoivien vastauksissa, mutta sen nähtiin olevan mahdollista nykyisessä ruoantuotannossa ainakin tietyin parannuksin.

”Tuotantoeläimille tulisi tarjota mahdollisuus lajinomaiseen käyttäytymiseen (esim. vapaa porsitus, pihattonavetat) niiden koko elämän ajan ja mahdollisimman stressitön teurastus.” (18623)

Myös aiempien tutkimusten (esim. Clark ym. 2016) mukaan kuluttajat arvostavat tuotantoeläinten luonnollista elämää ja se on yhdistetty ravintoon, liikkumattilaan ja mahdollisuuteen ulkoilla. Clarkin ym. (2016) mukaan luonnollinen elämä ja inhimillinen kohtelu kulkevat käsi kädessä kuluttajien määritellessä tuotantoeläinten hyvinvointia.

Suurin osa vastaajista ei määritellyt, mitä eläinten oikeudet heille tarkoittivat, vaan keskittyi ainoastaan hyvinvoinnin määrittelyyn. Ne vastaukset, joissa oikeudet kuitenkin mainittiin, määriteltiin niiden liittyvän eläimen hyvinvointiin. Eläimillä mainittiin myös olevan oikeus onnellisuuteen, lajityypilliseen ja riittävän hyvään elämään.

”Mielestäni eläinten syöminen/hyödyntäminen ei lähtökohtaisesti ole väärin, mutta myös niillä pitäisi olla oikeus siedettävään elämään.” (2733)

Tyypillisin toive siitä, miten tuotantoeläimet tulisi ottaa huomioon oli inhimillinen kohtelu. Eläimiä toivottiin myös kohdeltavan mahdollisimman arvokkaasti, kunnioittavasti ja niiden elämää arvostaen. Kuten eläinoikeusajattelua edustavissa vastauksissa, myös

näissä eläinsuojelunäkemyistä edustavissa vastauksissa tuotiin esiin empaattisia asenteita eläimiä kohtaan, ja eläinten ajateltiin olevan tuntevia ja kykeneväisiä kärsimään. Eläinten hyvinvoinnin tärkeyttä perusteltiin usein eläimen kyvyllä tuntea ja kärsiä kipua.

”--eläimet kuitenkin tuntevat kipua ja erilaisia henkisiä tunteita: stressiä ja pelkoa esim.”
(6)

Kaikki eivät kuitenkaan perustelleet hyvinvoinnin tärkeyttä eläimen edulla, vaan itsekkäillä syillä. Osa näki hyvinvoinnin tärkeäksi siksi, että se lisää eläimen ihmiselle tuottamaa hyötyä. Hyvinvoinnin ajateltiin nimittäin vaikuttavan lihan laatuun ja makuun sekä lisäävän eläimen tuottavuutta.

”Mikäli eläin on elänyt terveellisen ja hyvän elämän, myös se itse maistuu paremmalta.”
(1667)

Erityisesti sekaruokavaliota noudattavien vastauksissa korostui kivun välttäminen ja kärsimyksen minimointi, mutta sitä ei nähty täysin välttämättömänä ehtona eläinten käyttämiselle ruoantuotannossa, vaan ennemminkin tavoitteena, johon tulisi pyrkiä.

”Eläimille ei tulisi aiheuttaa turhaa kärsimystä. Jos oloja pystyy parantamaan järjellisellä vaivalla, niin se olisi hyvä tehdä.” (5478)

Kärsimyksen ja kivun välttäminen edustaa myös voimassa olevan eläinsuojelulain näkemystä eläinten hyvinvoinnista ruoantuotannossa, sillä lain mukaan eläimille ei tule aiheuttaa turhaa kärsimystä. Kuitenkaan eläinten käyttöä ei laissa pyritä rajoittamaan. (Eläinsuojelulaki 247/1996.)

Vaikka eläinten hyödyntäminen sinänsä ruoantuotannossa nähtiin hyväksyttävänä, liitettiin kuitenkin tiettyihin toimintatapoihin ja eläintuotannon muotoihin kielteisiä mielikuvia. Tällaisia olivat mm. emon ja vasikan erottaminen maidontuotannosta toisistaan, porsitushäkit, parsinavetat, häkkikanalat, pitkät teuraskuljetukset ja kivulias teurastus. Osa vastaajista myös suhtautui jokseenkin kielteisesti broilerituotantoon sen intensiivisyyden vuoksi. Mainitut epäkohdat ovat niitä, joita myös mediassa on tuotu esille. Myös aiemmissa tutkimuksissa kuluttajat ovat liittäneet eniten kielteisiä mielikuvia niihin eläintuotannon muotoihin, jotka ovat olleet negatiivisessa valossa esillä mediassa (esim. Kupsala ym. 2011).

Tuotantoeläinten oloihin parannusehdotuksia esittävät toivat myös esiin, että olisivat valmiita maksamaan eläintuotteista nykyistä enemmän, jos voisivat varmistua siitä, että eläimen hyvinvointi on huomioitu.

”Olen valmis maksamaan tuotteesta enemmän, jos eläin on saanut elää arvokkaan elämän.” (467)

Myös eläinten hyvinvoinnista kertovat pakkausmerkinnät mainittiin potentiaalisena keinona lisätä tuotantoeläinten hyvinvointia. Myös aiemman tutkimuksen mukaan kuluttajat uskovat, että hyvinvointimerkinnät voivat lisätä eläinten hyvinvointia (esim. Heinola ym. 2020).

Hyvinvoinnin edistämistä kannattavat vastaajat myös toivat esiin sen, että lihaa tulisi arvostaa enemmän. Sen nähtiin olevan yhteydessä eläinten hyvinvoinnin ja oikeuksien huomioimiseen. Osa ajatteli, että jos eläimiä kerran käytetään, tulisi niitä arvostaa ja yksi osoitus arvostuksesta oli joidenkin vastaajien mielestä hävikin minimoiminen. Lisäksi lihan ajateltiin olevan melko halpaa, ja sen hinnan nostamisen katsottiin olevan yksi keino lisätä lihan arvostusta, sen käytön vähentämistä ja sitä kautta eläinten hyvinvointia.

Enemmistö hyvinvoinnin kannattajista oli sekaruokavaliota noudattavia, mutta joukossa oli myös kasvisruokavaliota noudattavia sekä joitain vegaaniseen ruokavalioon pyrkiviä. Sekasyöjien ja kasvissyöjien vastaukset erosivat toisistaan siten, että kasvissyöjät vaativat eläinten hyvinvoinnin huomioimista tiukemmin ja toivat esiin eläintuotannon kehityskohtia. Sekasyöjien vastauksissa tuotiin kasvissyöjiä useammin esiin riittävän hyvä kohtelu, kärsimyksen minimoiminen ja turhan kivun välttäminen, eli hyvinvointia ei pidetty välttämättä yhtä tärkeänä.

Tuotantoeläinten hyvinvoinnin edistämisen kannattaminen ilman suurempaa vallitsevien tuotantotapojen kritiikkiä heijastelee valtavirtaista näkemystä ja modernin ihmis-eläinsuhteen ambivalenssia, jota pyritään ratkomaan mm. oikeuttamisen keinoin: eläimiin suhtaudutaan empaattisesti, ja niiden hyvinvointia pidetään tärkeänä, mutta niiden intensiivinen kasvattaminen ihmisen tarpeen ja nautinnon vuoksi nähdään oikeutettuna, jos niiden kärsimys minimoidaan. Tämä ajattelu on osa yleistä diskurssia ja nähtävissä lainsäädännössä ja yleisessä puhetavassa. Sitä voidaan myös kutsua eläinsuojeluajatteluksi, sillä siinä keskitytään eläinten hyvinvointiin, mutta ei oteta kantaa eläinten käytön etiikkaan. (Franklin 1999, s. 35: Kupsala & Tuomivaara 2004, s. 316.)

6.4 Suomalaisen tuotannon puolustus

Osa nuorista oli sitä mieltä, että eläinten oikeudet ja hyvinvointi toteutuu jo riittävän hyvin, eikä asian eteen tarvitse tehdä mitään. Nämä vastaajat kuitenkin pitivät eläinten hyvinvointia tärkeänä. Vastauksia yhdisti se, että hyvinvoinnin nähtiin olevan hyvällä tasolla Suomessa, jopa maailman parhaalla. Vastaajat pitivät kotimaisen lihan suosimista parhaana tapana edistää tuotantoeläinten hyvinvointia ja oikeuksia. Suomalaista tuotantoa verrattiin ulkomaiseen, ja kotimainen tuotanto nähtiin eläinten oikeuksien ja hyvinvoinnin kannalta ylivermaisena. Suomalaisen tuotannon paremmuutta esille tuovat vastaajat olivat lähes yksinomaan sekaruokavaliota noudattavia.

Suomalaisen eläintuotannon paremmuus liitettiin sen pieneen mittakaavaan, toimivaan lainsäädäntöön ja valvontaan sekä tiettyihin toimintatapoihin. Esimerkiksi se, ettei Suomessa eläintuotannossa käytetä antibiootteja tai typistettä sikojen saparoita, nähtiin oleellisiksi asioiksi eläinten hyvinvoinnin kannalta.

"Eläimillä on oikeus hyvään elämään, mutta koen että Suomessa eläimiä kohdellaan pääsääntöisesti hyvin. Eläimet kasvat ns. perhetiloilla, -- (19836)

Kotimaista tuotantoa ei pidetty tehotuotantona. Erityisesti Yhdysvaltojen, Brasilian, Kiinan ja muiden EU:n ulkopuolisten maiden eläintuotantoa pidettiin suomalaisen tuotannon vastakohtana sen massiivisuuden vuoksi. Lihateollisuuteen liitettyjen ongelmien, joita mediassa tuodaan esille, ei katsottu koskevan suomalaista tuotantoa. Monet kertoivat olevansa turhautuneita eläinten hyvinvointiin liittyvään keskusteluun etenkin mediassa. Vastaajien mukaan mediakeskustelussa suomalaisen ja ulkomaisen eläintuotannon välille ei tehdä tarpeeksi eroa, vaikka eläinten hyvinvoinnin kannalta se on oleellinen.

Kotimaisen lihan ostamista pidettiin tärkeänä tapana tukea suomalaista maataloutta. Suomalaista tuotantoa kuvattiin puhtaaksi, luonnolliseksi ja laadukkaaksi. Suurimpana uhkana eläinten hyvinvoinnille vastaajat näkivät ulkomaisen lihan tuonnin ja kannattivat sen sääntelyä. Suomalaisen lihatuotannon ja kuluttamisen vähentämisessä nähtiin riskinä se, että lihan tuonti ulkomailta, jossa eläimiä kohdellaan huonosti, lisääntyisi ja siten eläinten hyvinvointi kokonaisuudessaan kärsisi.

"--ulkomailta tuotu epäeettisesti tuotettu liha pitäisi kieltää--" (20486)

Vastaajat toivat esiin luottamusta ja arvostusta maataloustuottajia kohtaan. Eläimiin kohdistuneita rikkomuksia ja laiminlyöntejä, joita on noussut esiin mediassa, pidettiin

yksittäistapauksina, jotka johtuvat tuottajahintojen laskemisen aiheuttamasta taloudellisesta ahdingosta ja uupumisesta. Tuottajien uskottiin lähtökohtaisesti kohtelevan eläimiä hyvin.

"Suomessa huonosti kohdellut eläimet ovat poikkeustapauksia ja johtuu lähes aina tuottajan loppuun palamisesta, sillä tänä päivänä hinnat eivät ole kovin tsemppaavia." (20655)

Tuotantoeläinten hyvinvointiin ja oikeuksiin liittyvään mediakeskusteluun suhtauduttiin kriittisesti ja sitä pidettiin valheellisena ja jopa ideologisena propagandana, joka ei perustu luotettavaan tietoon. Eläintuotantoon toivottiin läpinäkyvyyttä, jotta ihmiset ymmärtäisivät, että eläinten olot Suomessa ovat hyvinvointia edistäviä ja niitä kohdellaan hyvin, eikä mielikuvat nojaisivat median valheelliseen näkemykseen, joka ei vastaa kotimaista tuotantoa.

"Mielipiteet pitäisi muodostaa omien havaintojen perusteella, eikä lukea propagandasivuja somesta, jossa huudetaan kovaan ääneen, että yksikään tuotantoeläin ei voi elää hyvää elämää. Läpinäkyvyys on päivän sana." (7259)

Suomalaisen tuotannon puolustajat eivät pitäneet eläinten hyvinvointia vähemmän tärkeänä kuin muut. Usein käsitys siitä, että suomalainen tuotanto tukee eläinten hyvinvointia, perustui uskoon ja luottamukseen

"--Pitää kuitenkin myöntää, että oletan, että Suomessa eläimiä kohdellaan hyvin. En kuitenkaan sen kummin asiaa mieli." (7508)

Myös aiempien tutkimusten mukaan suomalaiset luottavat eläintuotannon toimijoihin. (Kupsala ym., 2011) Kuluttajilla ei kuitenkaan ole kovinkaan paljon tietoa eläintuotannon käytännöistä. (Kupsala ym. 2011: Heinola ym. 2019) Onkin kiinnostavaa pohtia, mistä luottamus suomalaisen eläintuotannon erinomaisuuteen kumpuaa. Yksi mahdollinen selitys voi löytyä liha-alan viestinnästä ja markkinoinnista, jossa korostetaan suomalaisuutta ja vastuullista tuottajaa (Kaljonen & Lonkila, 2012).

Luottamus eläintuotannon eettisyyteen ilman tietoa kuvaa modernin ihmis-eläinsuhteen ambivalenssia, jota ratkotaan oikeuttamisen ja näkymättömäksi tekemisen keinoin (Kupsala & Tuomivaara 2004). Koska lihaa halutaan syödä, vahvistetaan käsitystä sen hyväksyttävyydestä luottamalla sellaiseen tietoon, joka korostaa, että eläimillä on hyvät olot. Kuten hyvinvoinnin edistämistä kannattavien vastausten, myös suomalaista tuotantoa puolustavien vastausten voidaan nähdä edustavan eläinsuojeluajattelua. Vastaajat nimittäin pitivät eläinten hyvinvointia ja sen edistämistä ruoantuotannossa yhtä

lailla tärkeänä, vaikka katsoivat sen jo Suomessa toteutuvan. Suomalaisen eläintuotannon puolustajat olivat yksinomaan sekaruokavaliota noudattavia.

6.5 Lihansyönnin puolustus

Kaikki eivät nähneet eläinten käyttöä tai edes niiden mahdollista huonoa kohtelua ruoantuotannossa eettisenä ongelmana, eivätkä siksi ajatelleet, että eläinten hyvinvointia tai oikeuksia tulisi millään lailla ruoantuotannossa edistää. Nämä olivat poikkeuksetta sekasyöjien näkemyksiä. Lihan syömistä ja eläintuotantoa puolustettiin voimakkaasti vetoamalla luonnollisuuteen, välttämättömyyteen ravitsemuksen kannalta, normaaliuteen ja nautintoon.

”Eläimet ovat ruokaa. Ei näitä asioita ole mietitty aiemminkaan.” (19071)

Piazzan ym. (2015) mukaan juuri edellä mainitut ovat yleisimmät oikeuttamisen perusteet, joihin sekasyöjät vetoavat. Kyseiset oikeuttamisperusteet auttavat sekasyöjiä jatkamaan toimintaa, johon kohdistuu jatkuvasti kritiikkiä. (Mt.) Edellä mainituista oikeuttamisen perusteista yleisin oli luonnollisuus, joka tuli esiin muun muassa siten, että ihmisen ajateltiin olevan ravintoketjun huipulla, jolloin eläinten syöminen on luonnollista. Myös ravitsemuksellinen välttämättömyys tuotiin esiin useassa vastauksessa.

”Ensinnäkin meidät on luotu syömään eläimiä. B12 saa vain luonnollisesti eläimistä. Totta kai eläin joudutaan tappamaan, jotta siitä saa syötävää.” (2152)

Lihansyönnin puolustajat korostivat vastauksissaan usein eläimen ja ihmisen erilaisuutta, mikä vahvistaa aiempaa tutkimusta siitä, että sekasyöjät liittävät eläimiin vähemmän inhimillisiä ominaisuuksia kuin kasvissyöjät (Bilewiczin ym. 2011).

”Antaa eläinten olla eläimiä, ei niitä tarvi ihmisiin verrata tai verrannollistaa olosuhteita.” (6812)

Näimä vastaukset heijastivat spesististä asennetta, joka tuli esiin siten, että ihminen nähtiin olevan hierarkkisesti eläinten yläpuolella. Lisäksi useat vastaajat ajattelivat, että tuotantoeläimet ovat olemassa ihmistä varten.

”Osa eläimistä on olemassa mielestäni ravintoa varten.” (16940)

Tällainen välineellinen asenne eläimiä kohtaan on Piazzan ym. (2015) mukaan yleisintä juuri sekasyöjien keskuudessa. Spesistinen asenne näkyi myös vastauksissa, joissa tuotantoeläinten merkitystä verrattiin esimerkiksi lemmikkieläimiin. Piazzan ym. (2015) mukaan spesistinen asenne eläimiä kohtaan on yleisin sekasyöjien keskuudessa.

Osa myös oli sitä mieltä, ettei eläimillä ole oikeuksia ollenkaan. Sen sijaan ihmisillä katsottiin olevan oikeus syödä lihaa. Moni toi esiin korostetusti oman välinpitämättömän asenteen eläinten hyvinvointia kohtaan.

”En ole henkilökohtaisesti kiinnostunut eläimistä. Niin kauan kuin saan hyvän makuista lihaa hyvään hintaan, niin en välitä kuinka elukoita kohdellaan.” (15226)

Oman oikeuden syödä lihaa esille tuominen ja välinpitämättömän asenteen tuotantoeläimiä kohtaan korostaminen saa vastaukset näyttäytymään nimenomaan puolustuspuheina. Minsonin ja Moninin (2012) mukaan eettisesti motivoituneet kasvissyöjät voivat tahattomasti provosoida sekasyöjissä moraalisen alemmuuden tunteita. Onkin mahdollista, että kriittinen eläinoikeuspuhe on saanut osan vastaajista tuntemaan alemmuutta ja asettumaan puolustuskannalle.

Joidenkin mielestä jo se itsessään, että ihmiset pitävät eläimiä eläintuotannossa, lisää niiden hyvinvointia. Jotkut vastaajat ajattelivat, että ihmiset jopa tekevät eläimille palveluksen, kun pitävät niitä tuotantoeläiminä, sillä niiden olot olisivat paljon huonommat luonnossa, mikä myös osoittaa vastaajien hierarkkisen näkemyksen eläimen ja ihmisen välisestä suhteesta.

”--eläimillä on yleensä paremmat oltavat ihmisten hoidossa kuin luonnossa. Yleensä luonnossa tappaja raatelee ja syö toista, kun se on vielä hengissä, ihminen kuitenkin tappaa ensin ja raatelee sitten.” (15642)

Nämä näkemykset voidaan myös liittää ihmis-eläinsuhteen ambivalenssiin, joka ilmenee muun muassa eläinten kulttuurisena luokitteluna niiden hyödyn mukaan, jolloin tuotantoeläimet nähdään ruokana. Vedottaessa tuotantoeläinten asemaan ruokana, korostetaan sitä, että ihminen on lajina hierarkkisesti eläinten yläpuolella. Nämä näkemykset voidaan myös tulkita edustavan Singerin kuvailemaa spesismiä eli lajisortoa, jossa eläimet nähdään välineinä ihmisen omien päämäärien, kuten nautinnon saavuttamiseksi. Tästä kertoo myös se, että tuotantoeläimillä ei nähdä olevan oikeuksia ollenkaan.

6.6 Yhteenveto

Teemoittelun tuloksena paikansin aineistosta viisi teemaa: eläinten käytön kyseenalaistaminen, tehotuotannon kritiikki, hyvinvoinnin edistäminen nykytuotannon puitteissa, suomalaisen tuotannon puolustus ja lihansyönnin puolustus.

Eläinoikeusajattelu esiintyi aineistossa kahdella tavalla: eläinten käytön kyseenalaistamisena ja tehotuotannon kritiikkinä. Deontologiseen oikeusteoriaan, joka edustaa kriittisintä eläinoikeusajattelua kiinnittyivät eläinten käytön kokonaan kyseenalaistavat näkemykset. Näissä vastauksissa eläinten käyttöä kritisoitiin periaatteellisella tasolla, sillä ihmisellä ja eläimellä katsottiin olevan yhtäläinen oikeus omaan elämään, jolloin eläinten elämää ei voida riistää. Eläintuotannosta luopuminen tai sen radikaali vähentäminen nähtiin moraalisenä ihanteena. Eläinten käyttöä kritisoitiin eettisten perusteiden lisäksi vedoten myös ilmasto- ja terveyssyihin. Preferenssiutilitaristista eläinoikeusajattelua aineistossa edusti tehotuotantoa kritisoivat näkemykset, joissa eläinten intensiivinen kasvattaminen nähtiin ongelmallisena. Eettisesti kyseenalaisena tehotuotannossa pidettiin erityisesti sitä, että eläin nähdään siinä välineenä ihmisen intressien tyydyttämiseen, jolloin eläimen intressit sivuutetaan. Kuitenkaan eläimen tappamista ja hyödyntämistä ei pidetty moraalisesti vääränä.

Eläinsuojelunäkemys oli yleisin tapa suhtautua eläintenkäyttöön ruoantuotannossa, mikä ei ole yllättävää, sillä eläinsuojeluajattelu on valtavirtanäkemys. Eläinsuojeluajattelua kuvaa ambivalenssin käsite, jolle on tyypillistä, että eläimiin suhtaudutaan empaattisesti, mutta niiden hyödyntämiseen ja tappamiseen sinänsä ei oteta kantaa. (Kupsala & Tuomivaara 2004) Eläinsuojeluajattelu voidaan paikantaa muun muassa lainsäädännöstä ja yleisestä puhetavasta. (Mt., s. 316) Sen juuret ovat 1800-luvun eläinsuojeluliikkeessä, jonka alullepanijana pidetään Jeremy Benthamia (Francione 2013, s. 115). Tämän tutkimuksen aineistossa eläinsuojelullinen suhtautuminen tuli esiin vastauksissa, joissa kannatettiin eläinten hyvinvoinnin edistämistä kritisoimatta ruoantuotantoa tai eläinten käyttöä sinänsä. Lisäksi eläinsuojeluajattelua edustivat suomalaista tuotantoa puolustaneet vastaukset, joissa eläinten hyvinvointia pidettiin niin ikään tärkeänä, mutta sen katsottiin jo tarpeeksi hyvin toteutuvan Suomessa.

Pieni joukko vastaajista ajatteli, ettei eläimille kuulu oikeuksia, eikä niiden hyvinvointia ruoantuotannossa tarvitse myöskään millään tapaa huomioida. Nämä näkemykset eivät edusta kumpaakaan, eläinoikeus- tai eläinsuojeluajattelua. Sen sijaan ne voidaan nähdä ihmiskeskeisinä eläinasenteina, jotka ovat tyypillisiä modernille ihmis-eläinsuhteelle, jossa eläinten katsotaan olevan vain ihmistä varten (Franklin 1999). Lisäksi ne edustavat Singerin (2007) määrittelemää spesististä eläinasennetta, jossa eläimet nähdään välineiksi ihmisen omien tarpeiden tyydyttämiseen.

Eläinten käytön kyseenalaistavissa ja tehotuotantoa kritisoivissa vastauksissa liitettiin osittain samoja merkityksiä eläinten oikeuksiin ja eläinten hyvinvointiin. Molemmissa

vastaajaryhmissä tuotiin esiin enemmän eläinten oikeuksia kuin hyvinvointia. Eläinten käytön kyseenalaistaneissa vastauksissa eläinten oikeudeksi nähtiin oikeus elää. Nämä vastaajat vetosivat usein eläimen itseisarvoon, joka määriteltiin Reganin (1983) oikeusteorian mukaisesti arvoksi sinänsä, taaten eläimelle oikeuden omaan elämäänsä. Tehotuotantoa kritisoineet viittasivat niin ikään eläimen itseisarvoon, mutta heille se merkitsi oikeutta tulla kohdelluksi kunnioittavasti yksilölliset intressit huomioiden. Tehotuotantoa kritisoivien vastauksissa eläinten oikeudeksi määriteltiin oikeus hyvään elämään, jonka ainoana tarkoituksena ei ole ihmisen tarpeiden tyydyttäminen. Näissä vastauksissa itseisarvosta ei siis seuraa oikeutta olla tulematta tapetuksi vaan oikeus hyvään elämään, jolla on arvoa sinänsä.

Eläinten käytön kyseenalaistaneiden vastauksissa eläintuotannon toivottiin loppuvan tai radikaalisti vähenevän, sillä se nähtiin parhaaksi tavaksi eläinten oikeuksien toteutumiselle. Lisäksi nähtiin tarpeellisenä tiukentaa eläimiä koskevaa lainsäädäntöä, muuttaa ruokakulttuuria kasviperäisemmäksi ja ajatella ihmis-eläinsuhteita uudella tavalla pohjautuen tieteelliseen tietoon. Tehotuotantoa kritisoivat taas kannattivat tehotuotannon lopettamista. Molemmissa vastaajaryhmissä myös ajateltiin, että ruoantuotannon läpinäkyvyys edistäisi eläinten oikeuksien toteutumista.

Eläinsuojeluajatteluun kiinnittyneissä vastauksissa ei juuri tuotu esiin eläinten oikeuksia ja niiden merkitystä vaan ne keskittyivät eläinten hyvinvoinnin määrittelyyn. Ne harvat vastaukset, joissa oikeudet tuotiin esiin, määriteltiin ne oikeudeksi hyvään, lajityypilliseen elämään. Hyvinvointi määrittyi eläinsuojeluajatteluun kiinnittyneissä vastauksissa useimmiten niin ikään mahdollisuuteen elää lajityypillistä ja luonnollista elämää ja välttää turhaa kipua ja kärsimystä. Eläinten hyvinvoinnin huomioimisen kannalta vastaajat pitivät tärkeänä tiettyjä käytäntöjä, kuten eläinten mahdollisuutta ulkoilla ja saada laadukasta ravintoa. Suomalaista tuotantoa puolustaneet pitivät kotimaisen lihan kuluttamista, ulkomaisen lihan tuonnin rajoittamista, läpinäkyvyyden lisäämistä sekä kotimaisten tuottajien rahallista tukemista tärkeimpinä keinoina lisätä eläinten hyvinvointia ruoantuotannossa.

Ruokavalio on aiemman tutkimuksen mukaan keskeinen eläineettisiä asenteita jakava tekijä (Lund ym. 2016: Piazza ym. 2015). Myös tässä tutkielmassa ruokavalio oli merkittävä näkemyksiä jäsentävä tekijä. Ruokavalio oli merkittävä erottava tekijä ääripäitä edustavien vastaajien eli eläinten käytön kyseenalaistaneiden ja taas lihansyöntiä voimakkaasti puolustaneiden keskuudessa. Eläinten käyttöä kyseenalaistivat selkeästi eniten vegaanit ja kaikki lihansyönnin puolustajat noudattivat

sekaruokavaliota. Tulos tukee aiempaa tutkimusta, sillä vakaumuksellisen eläinsuojeluajattelun on havaittu olevan yleisempää vegaanien kuin kasvis- ja sekasyöjien keskuudessa (Lund ym., 2016). Sekaruokavaliota noudattavat useimmiten taas oikeuttavat lihansyömisen perustellen sitä normaaliudella, välttämättömyydellä, luonnollisuudella ja nautinnolla (Piazza ym. 2015). Nämä perustelut tulivat esiin lihansyöntiä puolustaneissa näkemyksissä, jotka olivat yksinomaan sekasyöjien vastauksia.

Eläinten käytön kyseenalaistaneiden keskuudessa oli joukko kasvissyöjiä, jotka suhtautuivat kriittisesti eläinten tappamiseen ja toivoivat lihantuotannon loppumista, mutta hyväksyivät sellaisen eläintuotannon muodon, jossa eläintä ei tapeta, eli maidon ja munien tuotannon. Tehotuotantoa kritisoivat eniten kasvis- ja vegaaniruokavaliota noudattavat vastaajat, mutta myös sekasyöjät. Kriittisimmin tehotuotantoon suhtautuivat vegaanit, jotka sekasyöjiä ja kasvissyöjiä useammin toivoivat tehotuotannon loppumista.

Eläinsuojelunäkemys korostui vahvimmin sekasyöjien vastauksissa, mutta myös jonkin verran kasvissyöjien. Sekasyöjät toivat kasvissyöjiä enemmän esiin kärsimyksen minimointia ja riittävään hyvinvointiin pyrkimistä. Lisäksi kasvissyöjät toivat useammin esiin eläintuotannon epäkohtia. Utilitaristisen eläinasenteen on myös aiemmassa tutkimuksessa todettu olevan yleisin sekasyöjien keskuudessa (Lund ym. 2016).

Tässä tutkielmassa löydetty yhteys ruokavalion ja eläinten käyttöön ruoantuotannossa liittyvien näkemysten välillä on samansuuntainen aiemman tutkimuksen kanssa, sillä eläinoikeusajattelun on havaittu olevan yleisempää kasvissyöjien ja vegaanien, kuin sekasyöjien keskuudessa. (Lund ym., 2016) Sekasyöjien näkemysten on todettu olevan moninaisempia. (Mt.) Myös tässä tutkielmassa sekaruokavaliota noudattavien keskuudessa oli nähtävissä niin eläinsuojelu- kuin eläinoikeusajattelua, mutta vegaanien ja kasvissyöjien näkemykset kiinnittyivät useimmiten eläinoikeusajatteluun.

7 Luotettavuus

Laadullisen tutkimuksen piirissä luotettavuuden arvioinnista löytyy monenlaisia perinteitä ja niin ollen erilaisia näkemyksiä siitä, mitkä kysymykset ovat luotettavuutta arvioitaessa keskeisiä (Tuomi & Sarajärvi 2018, s. 302). Laadullisessa tutkimuksessa on hyväksyttävä tutkijan subjektiviteetti, joten huomio kiinnittyy juuri tutkijaan ja hänen tekemiinsä valintoihin (Eskola & Suoranta 1998). Arvioin luotettavuutta siltä osin, mikä mielestäni on keskeistä juuri tämän tutkielman kohdalla. Huomioni kiinnittyy objektiivisuuteen, tutkimuksen kohteeseen ja tarkoitukseen sekä käytettyyn logiikkaan ja sen raportoimiseen.

Tutkimuksen objektiivisuutta voidaan Tuomen ja Sarajärven (2018, s. 305–306) mukaan arvioida havaintojen puolueettomuuden näkökulmasta. Kysymys puolueettomuudesta liittyy siihen, ovatko tutkijan omat lähtökohdat vaikuttaneet havainnointiin ja miten (Mt.). Tämän tutkielman aihe liittyy vahvasti arvoihin, ja oma kiinnostukseni sitä kohtaan kumpuaa väistämättä tietyistä arvoista ja ideologioista. Tämän olen tiedostanut läpi tutkimusprosessin, jolloin olen voinut reflektoida omaa havainnointiani ja siten pyrkiä puolueettomaan objektiivisuuteen. Juuri aiheen henkilökohtaisuuden vuoksi olen pyrkinyt avoimeen uteliaisuuteen havainnoissani, sillä uskon, että asian hahmottaminen monista näkökulmista on hyödyllistä. Täydellisen havaintojen puolueettomuuden saavuttaminen laadullisessa tutkimuksessa on Tuomen ja Sarajärven (2018, s. 306) mukaan hankalaa, sillä tutkija itse luo tutkimusasetelman ja tulkinnat.

Eskolan ja Suorannan (1998) mukaan tutkimusprosessi eli tutkimuksen käytännöt voidaan ajatella käytettynä logiikkana, kun taas tutkimusteksti eli raportti rekonstruoii tätä logiikkaa. Ne eivät ole koskaan täysin yhteneväiset, mutta raportin tavoitteena on mahdollisimman totuudenmukaisesti ja realistisesti kuvata tutkimuksen käytänteitä (Mt.). Olen pyrkinyt lisäämään luotettavuutta systemaattisella työskentelyllä sekä kuvaamalla tarkasti tutkimusprosessin aikana tekemäni valinnat. Luotettavuutta olisi voinut kuitenkin lisätä entistä huolellisemmin kuvattu prosessi. Analyysin havaintoyksiköt olisi voinut esittää järjestelmällisemmin esimerkiksi taulukon muodossa. Olen kuitenkin kuvannut ja kirjoittanut auki analyysin etenemisen vaiheittain, sekä raportoinut aineistosta tekemieni havaintojen ja teorian välisen yhteyden.

Tutkielman aineisto oli valmiiksi kerätty, joten en ole voinut vaikuttaa aineistonkeruun tapaan tai lomakekysymysten laatimiseen. Toisten keräämää aineistoa käyttäessä minun on tuotava esiin heidän ansionsa. Yksi tutkielman vahvuuksista onkin laaja ja

hyvin kerätty aineisto, jossa kysymykset on aseteltu taidokkaasti. Valmiiksi kerätyn aineiston käyttämisen hyvä puoli on se, että katson sitä tuorein, ulkopuolisin silmin, ilman niitä ennakkoaajatuksia, joita kysymyksiä laatiessa tutkijalle tulee. Tutkimustehtävän suunnittelin vasta nähtyäni aineiston, jolloin pystyin laatimaan tutkimuksen tavoitteet ikään kuin aineiston ehdoilla suhteuttaen sen aineiston kokoon sekä siihen, miten tutkimuksen kohde, eläineettiset näkemykset, siinä esiintyy.

Aineistonkeruumenetelmänä lomakekysely asettaa tietynlaisia rajoitteita. Tutkielman aineisto koostui vastauksista lomakkeen avokysymykseen, joka sisälsi käsitteet *eläinten oikeudet* ja *eläinten hyvinvointi*. Koska lomakkeessa ei määritelty käsitteitä, ovat vastaajat tulkinneet ne omalla tavallaan. Nuorten kyky vastata aihetta koskevaan kysymykseen on väistämättä ollut vaihteleva. On esimerkiksi mahdollista, että vastaajat, joilla ei ole asiasta tietämystä tai kiinnostusta sitä kohtaan, ovat noudattaneet vastauksissaan tietynlaista kaavaa ja sanoittaneet mielipiteensä mediasta tutulla tavalla. Lisäksi avokysymyksiin on voinut vastata useimmiten ne, jotka ovat kokeneet aiheen tärkeäksi. On siis mahdollista, että avokysymykseen ovat jättäneet vastaamatta useat sellaiset henkilöt, jotka eivät pidä tuotantoeläinten hyvinvointia ja oikeuksia lainkaan tärkeänä. Yleisin näkemys eläinten käytöstä ruoantuotannossa oli eläinsuojelullinen näkemys, joka toistuu yleisessä keskustelussa ja mediassa. Toisenlaisella aineistonkeruumenetelmällä, kuten esimerkiksi haastattelulla olisi voitu mahdollisesti päästä kiinni syvemmälle mielipiteiden taustalla oleviin arvoihin ja ehkä myös saada esiin eri ruokavaliota noudattavien näkemysten yhteydet ja erot tarkemmin.

Analyysia tehdessäni huomioni kiinnittyi ajoittain tiedonantajien käyttämään kieleen. Esimerkiksi vastaukset, joissa eläinten hyvinvointia ja oikeuksia ei pidetty tärkeänä, sisälsivät oman näkemyksen voimakkaaseen puolustamiseen viittavia kielellisiä ilmaisuja. Myös muiden paikantamieni teemojen sisällä oli yhteneväisiä kielellisiä ilmaisutapoja. Koska vastaukset olivat keskenään eri pituisia ja sisälsivät moninaisia aiheita, koin että analyysin keskittäminen kieleen ei olisi ollut tarpeeksi perusteltua. Tämän aiheen lähestyminen diskurssianalyysin kautta, jossa lähtöajatuksena on se, että kieli rakentaa todellisuutta ja kuvaa sille annettuja merkityksiä (Jokinen, Juhila & Suonen 2016) olisikin mielestäni hedelmällinen, mutta vaatisi toisenlaisen aineiston. Esimerkiksi haastattelu tai valmiiden dokumenttien, kuten mediasisällön tai mielipidekirjoitusten käyttö aineistona olisivat toimineet eläineettisten näkemysten diskursiiviseen analyysiin oivallisesti.

Läpi tutkimusprosessin olen nimenomaan pyrkinyt teorian ja empirian vuorovaikutukseen. Tätä Salo (2015, 171–172) kutsuu ajatteluksi teorian kanssa. Halusin tarkastella aineistoa herkällä otteella ja etsiä tulkintakehyksiä matkan varrella. On kuitenkin mahdollista, että kokonaisuuden johdonmukaisuutta heikentää käyttämieni käsitteiden ja teorioiden runsas kokonaismäärä ja niiden keskinäisten suhteiden osittain puutteellinen esittäminen. Koska teoreettisia käsitteitä oli tutkimuksessa paljon, oli haastavaa päättää asioiden esitysjärjestys teoreettisen taustan sisällä. Tämä on voinut vaikuttaa siihen, että jotkin käsitteet ovat voineet saada turhan paljon painoarvoa, kun taas toiset olisi voinut tuoda jopa selkeämmin esille.

Tuomi ja Sarajärvi (2018, s. 314) painottavat, että luotettavuutta arvioitaessa tutkimus on ajateltava kokonaisuutena, eli myös sen sisäistä johdonmukaisuutta on arvioitava. Tämän tutkielman yhtenä vahvuutena on mielestäni se, että valitsemani teoreettiset käsitteet etenkin eläinoikeusajattelun osalta toimivat onnistuneesti tulkinnan kehyksinä tutkimuskysymyksiin vastatessa. Tämä johtuu ensinnäkin siitä, että valitsemani Singerin (2007) preferenssiutilitarismi sekä Reganin (1983) oikeusteoria juontuvat pitkästä tutkimusperinteestä, ja niitä on sekä käytetty että sovellettu paljon tutkimuksessa. Onnistuneen teoriavalinnan ansiosta empiirisestä aineistosta abstraktienkin teemojen esille nostaminen oli mahdollista. Toiseksi kyselylomakkeessa olleet asenneväittämät tukivat näiden teorioiden toimivuutta tulkintakehyksinä, sillä väittämät liittyivät juuri niihin asioihin, joihin kyseiset teoriat ottavat kantaa eli siihen, onko ihmisellä oikeutta hyödyntää eläimiä vai ei. Asenneväittämien sisällöt ovat voineet ohjata avokysymysten vastauksia siten, että niissä korostuvat väittämien sisältämät teemat. Myös tällä oli mielestäni positiivinen vaikutus valitsemieni teorioiden toimivuuteen.

8 Pohdinta

Tässä kotitaloustieteen pro gradu -tutkielmassa olen tarkastellut nuorten näkemyksiä eläinten hyvinvoinnista ja oikeuksista ruoantuotannossa. Aihe on monella tapaa ajankohtainen. Ensinnäkin kuluttajien huoli tuotantoeläimistä on lisääntynyt (Euroopan komissio 2016) ja asia on ollut enenevässä määrin esillä mediassa. Lisäksi Suomen eläinlainsäädäntöä on oltu uudistamassa jo lähes kymmenen vuoden ajan. Uudistuksen tarvetta on perusteltu sillä, että lain tulisi paremmin vastata tämän päivän käsitystä eläinten hyvinvoinnista (Maa- ja metsätalousministeriö 2020). Lakiuudistuksen viipyminen voi kertoa siitä, että konsensuksen löytäminen ei ole helppoa.

Kotitaloustieteen näkökulmasta eläineettiset asenteet ovat relevantti tarkastelunkohde, sillä ne liittyvät kuluttajuuteen, kestävyyteen ja ruokakulttuuriin. Jo se, että tämän tutkielman tulosten mukaan suurin osa nuorista pitää eläinten hyvinvoinnin ja oikeuksien huomioimista ruoantuotannossa tärkeänä, on mielestäni hyvä peruste sille, että asiaa käsiteltäisiin koulussa. Johtopäätöksenä voidaankin todeta, että tulevaisuudessa kotitalousopetus ei voi enää sivuuttaa eläintuotannon eettisiä kysymyksiä.

Tutkimuksen tulokset myös osoittavat, että eläineettiset asenteet ovat nuorten keskuudessa moninaisia. Tämän tutkimuksen aineistossa yleisin tapa suhtautua eläimiin ruoantuotannossa oli valtavirtanäkemyistä heijastava utilitaristinen eläinsuojeluajattelu, jossa eläinten hyvinvointia ja sen edistämistä pidetään tärkeänä, mutta niiden käyttöön sinänsä ei oteta vahvasti kantaa. Lisäksi paikansin joukon nuoria, joiden huoli eläinten hyvinvoinnista ja oikeuksista on suuri. Heidän ajattelunsa heijastelee kriittistä eläinoikeusnäkemystä, joka kyseenalaistaa eläinten käytön täysin tai ainakin lihan tehotuotannon ja eläinten välineellisen kohtelun. Vain pieni joukko vastaajia osoitti ihmiskeskeistä ja välinpitämätöntä suhtautumista tuotantoeläimiin, mikä voi johtua siitä, että avokysymykseen vastaaminen oli vapaaehtoista, jolloin vastaajiksi valikoitui henkilöitä, joille eläinten hyvinvointi ja oikeudet ovat tärkeä teema.

Tämän tutkielman tulokset vahvistavat aiempaa tietoa siitä, että ruokavalio on selkeä eläineettisiä asenteita jakava tekijä. Tutkielma keskittyi tarkastelemaan ensisijaisesti nuorten eläineettisiä näkemyksiä eläinoikeusteorioiden ja ihmis-eläinsuhteen kautta. Vaikka ruokavalio ei ollut tarkastelun keskiössä, sen vahva yhteys eläineettisiin asenteisiin on tärkeää tunnistaa. Ruokavalion ja eläineettisten näkemysten selkein yhteys tässä tutkimuksessa löytyi kriittisen deontologiseen oikeusteorian kiinnittyvän

eläinoikeusajattelun ja vegaaniruokavalion välillä. Vegaanien keskuudessa yleinen ajatus siis oli, että eläinten käytöstä ruoantuotannossa tulisi luopua kokonaan tai osittain.

Viimeisen runsaan kymmenen vuoden sisällä veganismi ilmiönä on valtavirtaistunut ja saanut aiempaa positiivisemman imagon. Se on muuttunut marginaalisesta alakulttuurista kestävyys- ja terveysarvoja heijastavaksi elämäntyyliksi. (Joy & Tuider 2016.) Jallinojan, Vinnarin ja Nivan (2018) mukaan vegaaniruokavalion kiinnostavuus liittyy siihen, että se ratkaisee monia tällä hetkellä kuluttajia askarruttavia kysymyksiä, kuten tuotantoeläinten huonon kohtelun, eläinrasvojen epäterveellisyyden sekä ympäristö- ja ilmastokysymyksen. Tämän tutkimuksen tulokset tukevat näkemystä, sillä vegaanien vastauksissa tuli esiin eläinoikeuksien lisäksi juuri ilmasto- ja terveyskysymykset.

Jallinojan ym. (2018) mukaan internetillä ja erityisesti sosiaalisella medially on ollut merkittävä rooli veganismin yleistymisessä ja muuttumisessa tylsästä ja rajoittavasta ruokavaliosta joustavaksi ja houkuttelevaksi. Veganismi siis omaksutaan elämäntavaksi entistä matalammalla kynnyksellä. Tämän tutkimuksen aineistossa avokysymykseen vastanneiden keskuudessa vegaaneja oli lähes kolmannes vastaajista, kun koko väestöstä vegaanista ruokavaliota arvellaan noudattavan vain noin 2 %, ja yleisintä se on nuorten ja naisten keskuudessa (Jallinoja 2019). Eläinoikeusajattelun esiintyminen aineistossa oli siis odotettavaa. Toisaalta juuri vegaanien runsas osuus vastaajista teki mahdolliseksi tarkastella laadullisesti sitä, millä tavoin eläinoikeusajattelu nuorten näkemyksissä esiintyy ja minkälaista se on. Pidänkin tämän tutkimuksen ansiona sitä, että valitsemani eläinoikeusteoriat onnistuvat kuvaamaan aineistosta paikantamiani teemoja hyvin. Koska myös tämän tutkimuksen mukaan vegaaniruokavalion ja eläinoikeusajattelun välillä on yhteys, on mahdollista, että eläinoikeusajattelu yleistyy tulevaisuudessa, mikäli vegaaniruokavalion suosio jatkaa kasvattamista.

On aiheellista pohtia, miten eläimistä ruokana voisi keskustella koulussa rakentavasti ja hedelmällisesti. Vaikka nuoret pitävät eläinten oikeuksia ja hyvinvointia tämän tutkimuksen perusteella tärkeänä, on asenteiden kirjo edelleen laaja. Jos osa nuorista ei kannatta eläinten oikeuksia lainkaan ja osa kyseenalaistaa eläinten käytön täysin, ei riitä, että keskustellaan eläinten hyvinvoinnin edistämisestä utilitaristisen diskurssin kautta, vaan keskustelua on laajennettava eläineettisten kysymysten pohtimiseen. Utilitaristinen eläinsuojeluajattelu on paljolti näkyvissä mediassa, markkinoinnissa ja myös lainsäädännössä (Kupsala & Tuomivaara 2004). Nuoria voitaisiinkin kannustaa pohtimaan mainonnan ja mediakeskustelun taustalla olevia arvoja, ja siten myös eläinten

asemaa ruoantuotannossa sekä omaa suhdettaan siihen. Tämä tukisi ruoka- ja kestävyyskasvatuksen lisäksi myös monilukutaitoa, joka on yksi Perusopetuksen opetussuunnitelmaan (POPS 2014, s. 20–21) kirjatusta monialaisista tavoitteista. Monilukutaidolla tarkoitetaan kykyä tulkita erilaisia kirjallisia, suullisia ja audiovisuaalisia materiaaleja ymmärtäen kulttuurinen konteksti. (Mt.) Tällainen aiheen tarkastelu voisi parhaimmillaan tukea myös Aaltolan (2015, s. 298) esille tuomaa affektiivista empatiaa muita eläinlajeja kohtaan, jonka sytyttäminen vaatii nimenomaan analyyttistä kriittisyyttä. Eläinetiikan tuomiseksi kotitalousopetukseen tarvittaisiin myös kotitalousopettajien kouluttamista aiheeseen.

Tämän tutkielman tulokset osoittavat, että ruoantuotannon läpinäkyvyys on monille kuluttajille tärkeää riippumatta siitä, minkälaisia eläineettisiä näkemyksiä heillä on. Tutkimusaineiston vastauksissa yksi yleisimmistä ratkaisuehdotuksista eläinten hyvinvoinnin ja oikeuksien edistämiseksi ruoantuotannossa oli nimenomaan läpinäkyvyyden lisääminen. Toisaalta myös tuotantoeläinten asemaa tarpeeksi hyvänä pitävät vastaajat ehdottivat läpinäkyvyyttä siksi, että sen avulla kuluttajat näkisivät, että eläimiä kohdellaan hyvin. Ruoka- ja kestävyyskasvatuksen puitteissa ruokaketjun läpinäkyvyyttä voitaisiinkin lisätä tutustumisella ruokaketjun eri osiin vierailuiden avulla varhaiskasvatuksesta lukioon ja ammatilliseen koulutukseen saakka. On toki pohdittava kriittisesti sitä, ratkaiseeko läpinäkyvyys yksinään eläintuotannon eettiset ongelmat. Pahimmassa tapauksessa läpinäkyvyys voi normalisoida eläintuotannon vallitsevat käytännöt, etenkin jos se jää eläintuotteita valmistavien yritysten vastuullisuusviestinnän varaan. Läpinäkyvyyden tueksi tarvitaan siis kriittistä keskustelua eläintuotantoon liittyvistä eettisistä kysymyksistä niin mediassa kuin koulussa. Koulussa alkutuotantoon tutustumisen tueksi tarvittaisiin tieteelliseen tietoon pohjautuvaa keskustelua erilaisista eläineettisistä näkemyksistä ja arvoista toimintamallien takana. Näin lapsilla ja nuorilla olisi mahdollisuus tutkia omia arvojaan ja näkemyksiään ja pohtia kulutustaan niiden kautta. Lisää tutkimusta tarvittaisiin siitä, miten lihasta ja tuotantoeläimistä kotitalousopetuksessa tällä hetkellä keskustellaan ja minkälaisia arvoja nämä puhuvat heijastavat. Tähän päästäisiin käsiksi esimerkiksi tarkastelemalla sitä, millaisena liha ja eläintuotanto näyttäytyvät kotitalouden oppikirjoissa sekä havainnoimalla kotitalousopetusta esimerkiksi etnografisen tutkimuksen keinoin.

Suhtautuminen eläimiin on vahvasti sidoksissa siihen, miten niitä kohdellaan. Yhteiskunnassa vallitseva ihmis-eläinsuhde on ajan ja yhteiskunnan muutoksen myötä muovautunut tietynlaiseksi. Vaikka tämän tutkielman tuloksista voi vetää varovaisena johtopäätöksenä sen, että eläinten hyvinvoinnin- ja oikeuksien huomioiminen

ruoantuotannossa arvojen ja asenteiden muuttumisen kautta jatkossa lisääntyy, ei asiaa voida jättää vain tulevien sukupolvien varaan. Toimia eläinten hyvinvoinnin ja oikeuksien edistämiseksi voidaan tehdä jo nyt. Parhaassa tapauksessa ruoka- ja kestävyyskasvatus sekä kotitalousopetus voivat olla edelläkävijöiden joukossa muokkaamassa arvoja ja asenteita eläimiä kunnioittavampaan suuntaan.

Lähteet

- Aaltola, E. & Koskinen, J. (2013). *Johdatus eläinfilosofiaan*. Helsinki: Gaudeamus.
- Aaltola, E. (2004). *Eläinten moraalinen arvo*. Tampere: Vastapaino.
- Aaltola, E. (2015) Tappava rakkaus: Itsepetos, empatia ja tarkkaavaisuus. Teoksessa Aaltola, E. & Keto, S., (Toim.) *Eläimet yhteiskunnassa* (s. 285–310). Helsinki: Into.
- Alasuutari, P. (2011). Laadullinen tutkimus 2.0. (4. uudistettu painos). Tampere: Vastapaino. [E-kirja]. [Viitattu 28.8.2021.] Saatavilla: <https://www.ellibslibrary.com/book/978-951-768-385-2>
- Animalian pääkaupunkiseudun alueosasto. (2018). *Lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi eläinten hyvinvoinnista ja laeiksi eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta*. Saatavilla: https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/680feac0-3b33-4339-a077-fa60468f0aa3/5bbbaacc-d157-4255-a42c-9c5377e362a6/LAUSUNTO_20180226062118.pdf
- Anttonen, T. (2010). *Tuotantoyksiköstä yksilöksi: Eläintuotanto ja eläimet politisoituneissa kuluttajakonstruktioissa*. Pro gradu-tutkielma. Itä-Suomen yliopisto. Saatavilla: <https://docplayer.fi/16612356-Tuotantoyksikosta-yksiloksi-elaintuotanto-ja-elaimet-politisoituneissa-kuluttajakonstruktioissa.html>
- Autio, M., Autio, A., Kuusmin, A., Ramsingh, B., Kylkilähti, E. & Valros, A. (2018). Bringing Farm Animal Welfare to the Consumer's Plate: Transparency, Labelling and Consumer Education. Teoksessa Amos, N. & Sullivan R., *The Business of Farm Animal Welfare* (s. 120–136). Oxon: Routledge.
- Bastian, B., Loughnan, S., Haslam, N., & Radke, H. (2012). Don't Mind Meat? The Denial of Mind to Animals Used for Human Consumption. *Personality & Social Psychology Bulletin*, 38(2), 247–256.
- Bilewicz, M., Imhoff, R., & Drogosz, M. (2011). The humanity of what we eat: Conceptions of human uniqueness among vegetarians and omnivores. *European Journal of Social Psychology*, 41(2), 201–209.
- Biologian ja maantieteen opettajien liitto & WWF. (2019). *Open ruokaopas*. Luettu 18.8.2021. Viitattu 1.9. 2021. Saatavilla: <https://openruokaopas.fi>
- Bohm, I., Lindblom, C., Åbacka, G., Bengs, C. & Hörnell, A. (2016). Absence, deviance and unattainable ideals –discourses on vegetarianism in the Swedish school subject home and consumer studies. *Health Education Journal*, 75(6), 676-688.
- Clark, B., Stewart, G., Panzone, L., Kyriazakis, I. & Frewer, L. (2016). A Systematic Review of Public Attitudes, Perceptions and Behaviours Towards Production Diseases Associated with Farm Animal Welfare. *Journal of Agricultural & Environmental Ethics*, 29(3), 455–478.
- Eläinten hyvinvointikeskus. (2012). *Eläinten hyvinvointi Suomessa – Kansallinen eläinten hyvinvointiraportti*. Saatavilla: https://www.elaintieto.fi/wp-content/uploads/2015/12/EHV_raportti_valmis_16.5.2012-27hf7uk.pdf

- Eläinsuojelulaki 1996/247. Annettu Helsingissä. Saatavilla: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1996/19960247>
- Eskola, J. (2018). Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat: laadullinen analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa Valli, R. (Toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2*. (5., uudistettu ja täydennetty painos). (s. 209–231). Jyväskylä: PS-kustannus. [E-kirja]. [Viitattu 28.8.2021.] Saatavilla: <https://www.ellibslibrary.com/book/9789524518758>
- Eskola, J. & Suoranta, J. (1998). Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino. [E-kirja]. [Viitattu 28.8.2021.] Saatavilla: <https://www.ellibslibrary.com/book/978-951-768-035-6>
- Euroopan komissio. (2016). Attitudes of Europeans towards animal welfare. *Report. Special Eurobarometer 442 Wave EB, 84*. Saatavilla: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/9bc3a0b7-ec17-11e5-8a81-01aa75ed71a1/language-en>
- Evans, A., & Miele M. (2007). 'Consumers' Views about Farm Animal Welfare: Part I National Reports Based on Focus Group Research. *Welfare Quality® Reports No. 4*. Wales: Cardiff School of City and Regional Planning. Saatavilla: <http://www.welfarequality.net/media/1116/wqr5.pdf>
- Forsberg, E., & Forsberg, E. (2011). Inspiring Respect for Animals Through the Law? Current Development in the Norwegian Animal Welfare Legislation. *Journal of Agricultural and Environmental Ethics*, 24(4), 351–366.
- Francione, G-L., (2013). Eläinsuojelu ja eläinten moraalinen arvo. Teoksessa Aaltola, E. (Toim.) *Johdatus eläinfilosofiaan* (s. 113–128). Helsinki: Gaudeamus.
- Franklin, A. (1999). *Animals and Modern Cultures: A Sociology of Human-Animal Relations in Modernity*. Lontoo: SAGE Publications.
- Godfray, H., Aveyard, P., Garnett, T., Hall, J., Key, T., Lorimer, J., Pierrehumbert, R., Scarborough, P., Springmann, M., & Jebb, S. (2018). Meat consumption, health, and the environment. *Science (American Association for the Advancement of Science)*, 361(6399), 243.
- Heinola, K., Latvala, T., Raussi, S., Kauppinen, T., & Niemi, J. (2020). Kuluttajanäkökulmia eläinten hyvinvointimerkin kehittämiseen. *Suomen Maataloustieteellisen Seuran Tiedote*, (38), 1–12.
- Herzog, H., & Foster, M. (2010). *Some we love, some we hate, some we eat*. New York: Harper.
- Hirschler, C. A. 2011. "What pushed me over the edge was a deer hunter": Being vegan in North America. *Society & Animals*. 19(2): 156–174.
- Izmirli, S., & Phillips, C. (2011). The relationship between student consumption of animal products and attitudes to animals in Europe and Asia. *British Food Journal*, 113(3), 436–450.
- Jallinoja, P. (2019). Mitä kyselytutkimukset paljastavat kasvisruokavalioiden suosioista Suomessa? *Versus*. Viitattu 14.9.2021. Saatavilla: <https://www.versuslehti.fi/kriittinen-tila/mita-kyselytutkimukset-paljastavat-kasvisruokavalioiden-suosiosta-suomessa/>

- Jallinoja, P., Mäkelä, J., & Niva, M. (2018). Ruuan yltäkylläisyys ja rajat - sosiologisia havaintoja Suomesta. *Duodecim* 134 (2018), 1501–1507.
- Jallinoja, P., Vinnari, M. & Niva, M. (2018). Veganism and plant-based eating: analysis of interplay between discursive strategies and lifestyle political consumerism. Teoksessa: Bostrom, M., Micheletti, M. & Oosterveer, P. (Toim.), (s. 157–149) *The Oxford handbook of political consumerism*. Oxford: The Oxford University Press.
- Janhonen, K., Mäkelä, J. & Palojoki, P. (2015). Perusopetuksen ruokakasvatus ravintotiedosta ruokatajuun. Teoksessa H. Janhonen-Abruquah & P. Palojoki (toim.) *Luova ja vastuullinen kotitalousopetus*. (s. 107–120.) Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Jokinen, A., Juhila, K., & Suoninen, E. (2016). *Diskurssianalyysi: teorit, peruskäsitteet ja käyttö*. Tampere: Vastapaino.
- Joy, M. & Tuider, J. (2016). Foreword. Teoksessa Castricano J. & Simonsen R. (Toim.), *Critical Perspectives on Veganism* (s. 5–15). Lontoo: Palgrave Macmillan.
- Jääskeläinen, T., Karhula, T., & Niemi, J. (2013). *Häkiporsituksesta luopumisen tuotannolliset ja taloudelliset vaikutukset*. Eläinten hyvinvointikeskus. Viitattu 5.9.2021. Saatavilla: <https://mmm.fi/documents/1410837/1858027/Porsitusselvitys/c6f9206b-0e44-4031-affb-a5390ea4b9d6/Porsitusselvitys.pdf>
- Kaljonen, M. & Lonkila, A. (2013). Tuttu ja turvallinen kotimainen – huomioita lihatalojen vastuullisuusviestinnästä. *Maaseudun uusi aika*, 21 (2–3), 91–99.
- Kaski, L. (2013). Ihmisen ja eläimen suhteesta varhaisessa kreikkalaisessa ajattelussa. *Elore*, 20(1).
- Kaufman, R. P. (2014). Does Animal Ethics Need a Darwinian Revolution? *Ethical Theory and Moral Practice*, 17(4), 807–818.
- Kauppinen, T. (2020). *Eläinten hyvinvointimerkki kokeiluun helsinkiläiskaupoissa*. Luonnonvarakeskus. Blogi. Viitattu 14.9.2021. Saatavilla: <https://www.luke.fi/blogi/elainten-hyvinvointimerkki-kokeiluun-helsinkiläiskaupoissa/>
- Kendall, H. A., Lobao, L. M., & Sharp, J. S. (2006). Public concern with animal well-being: Place, social structural location, and individual experience*. *Rural Sociology*, 71(3), 399–428.
- Kortetmäki, T., & Slavov, M. (2012). Olemuserosta aste-eroon. Filosofianhistoriallinen katsaus eläimen ja ihmisen välisestä suhteesta. *Alue ja ympäristö*, 41(2).
- Kupsala, S. & Tuomivaara, S. (2004). Sosiologinen eläintutkimus: Eläinten yhteiskunnallinen merkitys sosiologian tutkimuskohteena. *Sociologia* 4, 310–321.
- Kupsala, S. (2019). *A Sociological Study of Finnish Attitudes, Perceptions and Meanings regarding Animals in Food Production*. Väitöskirja. Itä-Suomen yliopisto.
- Kupsala, S., Jokinen, P., Vinnari, M., & Pohjolainen, P. (2011). Suomalaisten näkemykset tuotantoeläinten hyvinvoinnista. *Maaseudun uusi aika*, 19(3), 20–35.

- Lahtinen, V. (2021). Eläinten oikeudet vuonna 2021. Teoksessa: Lahtinen, V. & Tuominen, L. (Toim.) *Eläinoikeusraportti*. Animalia Ry. Saatavilla: <https://animalia.fi/wp-content/uploads/2021/03/Animalia-Elainoikeusraportti-2021-1.pdf>
- Larsson, C. L., Rönnlund, U., Johansson, G., & Dahlgren, L. (2003). Veganism as status passage: The process of becoming a vegan among youths in Sweden. *Appetite*, 41(1), 61–67.
- Lehto, J. (2018). Lihasta luovutaan pikkuhiljaa –myös muualla kuin pääkaupunkiseudulla. *Tieto & Trendit*. Helsinki: Tilastokeskus
- Linzey, A. (2001). *Animal rites: liturgies of animal care*. Cleveland: The Pilgrim Press.
- Lund, T. B., MacKeegan, D. E. F., Cribbin, C. & Sandøe, P. (2016). Animal ethics profiling of vegetarians, vegans, and meat-eaters. *Anthrozoös*.19: 89–106.
- Luonnonvarakeskus. (2020). *Ravintotase 2018 ja ennakko 2019*. Viitattu 12.4.2021. Saatavilla: https://stat.luke.fi/ravintotase-2018-lopullinen-ja-ennakko-2019_fi
- Maa- ja metsätalousministeriö. (2020). *Eläinten hyvinvointilain valmistelu*. Viitattu 14.9.2021. Saatavilla: <https://mmm.fi/hanke2?tunnus=MMM051:00/2020>
- Maa- ja metsätalousministeriö. (2018). *HE154/2018, Hallituksen esitys laiksi eläinten hyvinvoinnista ja eräiksi siihen liittyviksi laiksi*. Viitattu 14.9.2021. Saatavilla: <https://valtioneuvosto.fi/paatokset/paatos?decisionId=0900908f805da0ad>
- Martelli, G. (2009). Consumers' perception of farm animal welfare: an Italian and European perspective. *Italian Journal of Animal Science*, 8(sup1), 31–41.
- Minson, J. A., & Monin, B. (2012). Do-gooder derogation: Disparaging morally motivated minorities to defuse anticipated reproach. *Social Psychological and Personality Science*, 3(2), 200–207.
- Napolitano, F., Girolami, A., & Braghieri, A. (2010). Consumer liking and willingness to pay for high welfare animal-based products. *Trends in Food Science & Technology*, 21(11), 537–543.
- Piazza, J., Ruby, M. B., Loughnan, S., Luong, M., Kulik, J., Watkins, H. M., & Seigerman, M. (2015). Rationalizing meat consumption. The 4Ns. *Appetite*, 91, 114–128.
- Plutarchus Chaeronensis., Korhonen, T., Niemi, A., & Åberg, P. (2004). *Lihansyönnistä = Om att äta kött*. Helsinki: Summa.
- POPS (2014). *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014*. Helsinki: Opetushallitus.
- Raussi, S. (2008). Kotieläinten massatuotannon eettiset kysymykset. Teoksessa: Kainulainen, P. & Sepänmaa, Y. (Toim.) *Ihmisten eläinkirja – muuttuva eläinkulttuuri* (s. 149–163). Helsinki: Gaudeamus.
- Regan, Tom (1983). *The case for animal rights*. Berkeley: University of Caroline Press.
- Risku-Norja, H., & Mikkola, M. (2010). Ruokakasvatus osaksi koulujen kestävyyskasvatusta. *Maaseudun uusi aika: maaseutututkimuksen ja politiikan aikakauslehti*, 18(2), 44–54.

- Rothgerber, H. (2015). Underlying differences between conscientious omnivores and vegetarians in the evaluation of meat and animals. *Appetite*, 87: 251–258.
- Ruokavirasto. (2019). *Eläinten hyvinvoinnin valvonta 2019*. Viitattu 14.9.2021. Saatavilla: https://www.ruokavirasto.fi/globalassets/viljelijat/elaintenpito/elainten-hyvinvointi/elainten_hyvinvoinnin_valvonta_2019.pdf
- Salo, U-M., (2015). Simalabim, sisällönanalyysi ja koodaamisen haasteet, Teoksessa Aaltonen, S. & Högbäck, R. (Toim) *Umpikujasta oivallukseen* (s. 166–190). Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Singer, P. (2013). Kaikki eläimet ovat tasavertaisia. Teoksessa: Aaltola, E. (Toim.) *Johdatus eläinfilosofiaan*. (s. 69–87). Helsinki: Gaudeamus.
- Singer, P. (2011). *Practical ethics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Singer, P. (2007). *Oikeutta eläimille: eläinten vapautuksen filosofiaa* (Päivitetty laitos/päivittänyt Elisa Aaltola.). Eläinsuojeluliitto Animalia.
- Tuomi, J., & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* (Uudistettu laitos). Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Tuomivaara, S. (2003). *Eläimet muuttuvassa yhteiskunnassa: Johdatus ihmisten ja eläinten välisten suhteiden sosiologiaan*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto. sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos. Saatavilla: <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/91265>
- van der Weele, C. (2013). Meat and the benefits of ambivalence. Teoksessa: Röcklinsberg, H. & Sandin, P. *The ethics of consumption: The citizen, the market, and the law* (s. 290–295). Wageningen: Wageningen Academic Publishers.
- Vinnari, M. (2010). *Past, present, and future of eating meat in Finland*. Väitöskirja. Turun kauppakorkeakoulu. Saatavilla: https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/113650/Ae3_2010.pdf
- Vinnari, M., & Vinnari, E. (2014). A framework for sustainability transition: The case of plant-based diets. *Journal of agricultural and environmental ethics*, 27(3), 369–396.
- Wahlberg, B. (2015). Eläimet lain edessä. Teoksessa: Aaltola, E., Anttila-Rodrigues, S., Keto, S. (Toim.) & Riikonen, S. (2015). *Eläimet yhteiskunnassa*. (s. 83–96) Helsinki: Into.